

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Model obce mezi metropolí a řekou.
Sociokulturní profil Týnce nad Sázavou v letech 1918-1938

Vedoucí práce: doc. Dagmar Blümlová, CSc.

Autor práce: Eva Lomozová

Studijní obor: Kulturní historie

Ročník: 7.

2011

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Týnec nad Sázavou, 17. 12. 2011

Eva Lomozová

Na tomto místě bych chtěla poděkovat především paní docentce Dagmar Blümlové, CSc. za její cenné rady, připomínky a trpělivost při vedení mé diplomové práce. Mé poděkování patří i pracovníkům Státního okresního archivu v Benešově, knihovně Národního muzea v Praze a pracovnícům archivů regionálních muzeí v Netvořicích a Jílovém u Prahy. V neposlední řadě bych ráda vyjádřila poděkování své rodině za trpělivost a podporu po celou dobu vzniku mé práce.

Anotace

Předkládaná diplomová práce se zabývá vývojem života v malé obci Týnec nad Sázavou v souvislosti se vznikem a rozvojem turistického zájmu o kraj dolního Posázaví. Pokrok, který byl výsledkem místní turistiky, se odrážel v řadě okamžiků života venkovského obyvatelstva. Důležitými prvky byly nové stavby a nové možnosti rozvoje celého dolního Posázaví, mezi něž patřila stavba železnice, opravy a budování silnic, elektrifikace, zavedení vodovodu a rekonstrukce státního hotelu v Týnci nad Sázavou. Mezi letní hosty se řadily významné osobnosti té doby: úspěšní podnikatelé, vědci, politici, spisovatelé, lékaři a umělci. Jednou z klíčových postav byl František Janeček, který si tento kraj nevybral pouze pro trávení letního času, ale i pro své podnikání. Jeho záměry měly velký pozitivní dopad na život obyvatelstva v Týnci nad Sázavou. Odraz rozkvětu v období první republiky zůstává na tomto kraji patrný dodnes.

Annotation

The presented thesis deals with the progress of life in the small village of Týnec nad Sázavou in connection with the formation and development of tourist interest in the region of Lower Posázaví. The progress, which was the outcome of local tourism, was reflected in the lifestyle changes made by the rural population. The important elements included new building projects and developmental opportunities in the region of Lower Posázaví, which included the construction of railways, repairing and building of road, electrification, installation of water supply and reconstruction of the state hotel in Týnec nad Sázavou. Included among the summer visitors were important and significant personalities of that period: successful entrepreneurs, scientists, politicians, writers, doctors and artists. One of the main personalities was Frantisek Janecek, who chose this township not only to spend his summer leisure time, but also for his business aims. His intentions had a great positive impact on the life of the population of Týnec nad Sázavou and its surroundings. The reflection of prosperity seen during the period of the first republic in this region remains evident till today.

Obsah

Úvod.....	7
1. Historie.....	16
1.1. Manufaktura na kameninu.....	17
1.2. Brodecká přádelna bavlny.....	20
2. Infrastruktura	24
2.1. Silnice.....	24
2.2. Stavba mostu	26
2.3. Elektrizace.....	29
2.4. Vodovod.....	30
2.5. Úřady.....	30
3. Železnice.....	33
4. Inženýr Janeček – přínos průmyslu na Týnecku.....	37
4.1. František Janeček před příchodem do Týnce nad Sázavou.....	37
4.2. Období druhé poloviny dvacátých let a léta třicátá.....	38
5. Týnec jako letní sídlo.....	44
5.1. Tramping.....	44
5.2. Letní sídlo.....	46
5.3. Letní hosté.....	50
5.4. Hotel.....	53
6. Bílý hrad na Sázavě – Sanatorium Prosečnice.....	57
6.1. Klimatické podmínky	64
Závěr	67
Seznam pramenů a literatury	69
Seznam příloh	74

Úvod

Tématem diplomové práce je nastínění významu a situace malé obce mezi metropolí a řekou v období dvaceti let první poloviny dvacátého století. Proč jsou právě tyto dva mezníky důležité? V této práci bych ráda zahrнула celou oblast dolního Posázaví s důrazem na Týnec nad Sázavou, který je mým rodným městem. Lokalita dolního Posázaví mě zajímá především z pohledu turistiky a cestová, další zajímavostí je, jak tyto činnosti a nedílné součásti lidského života formovaly tento kraj. Nejde jen o formování přírodního rázu kraje, ale také o vliv na místní obyvatelstvo a vnímání turistů a cestovatelů z pohledu místních. Skrze vyprávění a setkávání se s lidmi z Týnce a okolí mě vždy zajímal charakter obyvatel a celé obce. Takový charakter musí mít někde své kořeny a musí být dán něčím, co se v minulosti dělo jako velmi zásadní v životech místních. Jelikož místo, kde jsem vyrůstala, mě také svým způsobem ovlivnilo, chtěla bych se jeho společností zabývat i ve své diplomové práci. Pokusím se uvést, jak se měnil životní styl místních, charakter obce a život v dolním Posázaví, který byl formován řekou Sázavou, blízkostí hlavního města Prahy a cestováním, ovlivněným těmito dvěma aspekty.

Týnec nad Sázavou se stal městem až roku 1969. Přesto se již na počátku dvacátého století se objevuje literatura věnovaná Týnci a jeho okolí. Z místních obyvatel zaznamenávali dějiny i současnost především Eduard Vaněček a František Půlpán. Oba byli učitelé ve škole v Týnci. Své články a studie věnovali především hospodářskému vývoji a událostem, které Týnci dodávali na významu. Eduard Vaněček shrnul dějiny od prvních písemných zmínek o Týnci až do své současnosti, kde zdůraznil založení a provoz manufaktury na týneckou kameninu, brodeckou přádelnu¹ a popsal i situaci za podnikání ing. Františka Janečka.² Manufakturou na týneckou kameninu se zabýval ve své monografii také František X. Jiřík ředitel Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, který měl k Týnci vřelý vztah a na krátkou dobu zde zakoupil románskou rotundu Týneckého hradu.³ František Půlpán věnoval dvě studie dějinám a škole v Týnci nad Sázavou.⁴ Z této literatury jsem čerpala

¹ Eduard VANĚČEK, *Brodecká přádelna*, Pod Bláníkem 9, 1929-1930, s. 33-152.

² Eduard VANĚČEK, *Týnec nad Sázavou*, Pod Bláníkem 12, 1932-1933, s. 25-28.; TÝŽ, *Výlety do Týnce nad Sázavou*, Pod Bláníkem 11, 1931-1932, s. 46-151.

³ František X. JIŘÍK, *Týnecká kamenina. Vrtbovská a Lobkovická továrna v Týnci nad Sázavou*, Praha 1927.

⁴ František PŮLPÁN, *Škola v Týnci nad Sázavou*, Pod Bláníkem 2, 1922-1923, s. 41-42.; TÝŽ, *Týnice nad Sázavou*, Pod Bláníkem 4, 1924-1925, s. 7-59.

nejzákladnější informace o dějinách a rozvoji Týnce, i když autoři ve svých dílech nemuseli být úplně přesní a především všichni měli k místu již vybudovaný nějaký vztah, který ovlivňoval jejich přístup. Dalším místním autorem byl Jaroslav Šobíšek, který ve své knize *Rychta peceradská* popisuje dějiny vesnice, která vždy k Týnci patřila. Pecerady byla vesnice zemědělského charakteru, který také autor zdůraznil a neopomenul nerostné bohatství Pecerad, a tím byla těžba gabbrodioritu.⁵

Stěžejní knihou se pro mě stala monografie z rukou mnohočlenného kolektivu autorů, která na téměř pěti stránkách informuje o historii Týnce nad Sázavou od počátků až po současnost a komplexně se zabývá hospodářskými dějinami, vývojem společnosti, školství, spolků a jednotlivých částí obce.⁶ Komplexnějším popisem dějin obce se zabýval již historik a spisovatel Jiří Tywoniak, který velkou část života prožil v Benešově u Prahy. V řadě svých děl popisoval právě dějiny Benešovského okolí. Z prostředí Týnce se věnoval týnecké kamenině, jako důležitému a pozoruhodnému produktu vyráběnému na březích řeky Sázavy.⁷ V jedné monografii shrnul dějiny Týnce až do své současnosti především z hlediska hospodářského.⁸

K historii obce a nejstarším památkám tohoto kraje přispěli archeologové svými výzkumy na hradě v Týnci nad Sázavou. Své poznatky uvedli ve *Sborníku vlastivědných prací z Podblanicka*. Tento zdroj dokládá stáří prvních stop lidí, kteří položili základ pro vznik týněné osady.⁹ O názvech a jménech známých v tomto kraji a vážící se k obci Týnec nad Sázavou svou studii rozvedli Miroslav Šafrata a Vladimír Wolf. Jejich práce je velmi zajímavá z pohledu jazykového vývoje jednotlivých názvů a jmen. Původní významy jsou velmi cenné v poznávání socio-kulturního základu pro moderní společnost.¹⁰ Miroslav Berka se velmi aktivně zajímal o dějiny svého kraje, a i když jeho doménou byla železnice, některé články věnoval dějinám obce.¹¹

⁵ Jaroslav ŠOBÍŠEK, *Rychta Peceradská*, Pecerady 1946.

⁶ Kolektiv autorů, *Týnec nad Sázavou. K historickým kořenům města*, Týnec nad Sázavou 2006.

⁷ Jiří TYWONIAK, *Týnecká kamenina*, Roztoky u Prahy 1986.; TÝŽ, *K počátkům výroby týnecké kameniny*, Středočeský sborník historický 14, 1979, s. 215-220.; TÝŽ, *Nové příspěvky k dějinám týnecké kameniny*, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka (dále SVPP) 2, 1958, s. 125–153.

⁸ Jiří TYWONIAK, *Týnec nad Sázavou. Z jeho historie a současnosti*, Týnec nad Sázavou 1987.

⁹ Antonín HEJNA, *Výsledky archeologického výzkumu v areálu hradu v Týnci nad Sázavou*, SVPP 18, 1977, s. 129-140.; Vladimír WOLF, *Archeologické nálezy v areálu týneckého hradu do výzkumu v r. 1969*, SVPP 15, 1974, s. 227-229.

¹⁰ Miroslav ŠAFRATA – Vladimír WOLF, *Pomístní jména v Týnci n. Sáz*, SVPP 15, 1974, s. 233-240.

¹¹ Miroslav BERKA, *Staré cesty Týnce nad Sázavou a jeho mosty*, Týnecké listy 6, č. 1, únor 1996, s. 13-14.; Miroslav BERKA – Ladislav ŽÍŽALA, *Historie Týneckého hradu*, Pod Blánkem 8, č. 3, 2004, s. 10-14.

Nedílnou součástí Týnce se stala značka motocyklů Jawa, kterou založil ing. František Janeček a přenesl její výrobu na břeh řeky Sázavy. Janečka zmiňuje již Vaněček, jako jeho současník. Další monografie pocházejí z padesátých a sedmdesátých let. Jiří Vančura a Pavel Novotný vyzdvihují výrobu motocyklů a celosvětový vzhlas těchto strojů, jejichž výroba náleží do malé obce a později města Týnce nad Sázavou. Již méně chválí samotného autora továrny a celého projektu výroby motocyklů. I když Janečkovy autorská práva neupírají, jejich hlavním zájmem je období po druhé světové válce, kdy všechny majetky inženýra Janečka byly zestátněny. Tato literatura je hodně ideologicky ovlivněna, a tak jsem ji brala pouze jako doplňkovou.¹² Problematikou podnikání Františka Janečka se dále zabýval Daniel Povolný jak ve své diplomové práci¹³ tak v monografii, kterou rozpracovali ještě další dva autoři se zaměřením na dějiny zbraní a motocyklů. Monografie je dosti podrobná a zachycuje všechna období Františka Janečka, od jeho dětství a rodinu přes studia, počátky podnikání, působení v Týnci nad Sázavou a podnikání jeho syna, až po události po druhé světové válce. Velká část knihy je věnována samotným vynálezům a výrobě Janečka. Daniel Povolný je rodák z Týnce nad Sázavou, ale myslím si, že jeho dílo je velmi objektivní a hodnotné. Z této monografie jsem čerpala především původ Janečka a počátky jeho působení v Týnci. Dále také jeho vliv na příchod nových zaměstnanců, ze kterých se stali obyvatelé obce.¹⁴ Dagmar Hájková se věnovala Janečkovi ve studii, kterou uvedla ve *Sborníku vlastivědných prací z Podblanicka*.¹⁵ Týnec nad Sázavou v meziválečném období bylo téma i její diplomové práce, kterou orientovala především z hlediska hospodářského vývoje.¹⁶ Menší příspěvky k době Františka Janečka publikoval také rodák z Týnce Miroslav Berka.¹⁷

Řeka Sázava je dominantou kraje, stejně tak je dominantou v mé diplomové práci. Sázava provází beletrii Jana Morávka, který se narodil v Kamenném přivoze a který svá díla věnoval tomuto kraji a jeho obyvatelům.¹⁸ Ota Zouplna, František Pleva

¹² Jiří VANČURA, *Z dějin Janečkovy zbrojovky. Pokrokové tradice Závodů 9. Května*, Praha 1956.; Pavel NOVOTNÝ, *Jawa. Půlstoletí práce a úspěchu*, Týnec nad Sázavou 1979.

¹³ Daniel POVOLNÝ, *Ing. František Janeček, Dr. h. c. (1878-1941). Jeho život a dílo*, Praha 1996 (diplomová práce).

¹⁴ Daniel POVOLNÝ - Vladimír SOUČEK - Radomír ZAVADIL, *František Janeček. Motocyklový král. Příběh muže, který dal vzniknout motocyklům Jawa*, Praha 2011.

¹⁵ Dagmar HÁJKOVÁ, *Janečkova slévárna v Týnci nad Sázavou v meziválečném období*, SVPP 29, 1988, s. 205-218.

¹⁶ Dagmar HÁJKOVÁ, *Týnec nad Sázavou 1918-1938*, Praha 1987 (diplomová práce).

¹⁷ Miroslav BERKA, *Dva soukromé mosty Ing. Janečka*, Týnecké listy 6, č. 6, prosinec 1996. s. 5.

¹⁸ Jan MORÁVEK, *Byl na Sázavě přivoz*, Praha 1988.; TÝŽ, *Plavci na Sázavě*, Praha 1958.; TÝŽ, *U nás na Sázavě*, Praha 1957.

a Václav Větvička s Janem Rendekem ve svých knihách zmapovali a popsali řeku Sázavu od jejího pramene až po soutok s Vltavou v Davli. Jejich záměrem bylo vždy představit vesnici, obec či město, které na toku řeky leží a to jak z pohledu dějin, tak vazby daného místa k řece.¹⁹ Železnice k Sázavě neodmyslitelně patří, neboť jak uvádí nejnovější literatura: „Sedmnáctkrát ten železný člunek proběhl její osnovou a rozhodl o dalším osudu řeky a jejích břehů.“²⁰ Železnice znamenala obrovský průlom pro tento kraj a nastavila nová pravidla pro cestování a celkový pohyb lidí v Posázavském kraji. Její vznik, stavba a provoz železnice je zaznamenám v knihách Miroslava Berky a Jakuba Džurného.²¹ S rozvojem železnice je pro Posázaví významný rozvoj turistického ruchu představeného letními hosty, výletníky a trampy. Tato společnost je pro diplomovou práci klíčová, neboť s ní přichází do ospalého Posázaví změny noví lidé, noví obyvatelé a také změny, které opět formovaly místní společnost. Tramping, jeho počátky, rozvoj a největší osady trampů nejen na řece Sázavě ve své knize popisuje Bob Hurikán, vlastním jménem Josef Peterka.²² O úplných počátcích trampingu a skautingu jsem čerpala ze zahraniční literatury, neboť v zahraničí mají tyto kulturní směry svůj původ.²³ Turistika meziválečného období v dolním Posázaví se objevovala v článcích současníků²⁴, pamětech²⁵ i novodobých reflexích²⁶. Paměti Ferdinanda Peroutky jsou velmi důležité a mají obrovskou výpovědní hodnotu pro představu situace turistů a turistického ruchu v Týnci nad Sázavou ve dvacátých a třicátých letech dvacátého století. Nejen Peroutka, ale další jeho současníci ve svých vzpomínkách uvádějí také místa letních dovolených a prázdnin. S letními pobyty v Týnci souvisí budova hotelu, která byla zbudována jako provozní prostory a byty pro zaměstnance manufaktury na týneckou kameninu. Historii této budovy zaznamenávají všichni autoři, kteří se zabývají manufakturou, ovšem jeden z nejnovějších výzkumů se zabývá především touto stavbou, která je

¹⁹ Ota ZOUPĽNA, *Sázava*, Praha 1965.; František PLEVA, *Sázava milovaná*, Pelhřimov 2005.; Václav VĚTVIČKA – Jan RENDEK, *Sázava. Řeka protkaná železnicí*, Praha 2011.

²⁰ Václav VĚTVIČKA – Jan RENDEK, *Sázava. Řeka protkaná železnicí*, Praha 2011, s. 5.

²¹ Miroslav BERKA, *Posázavský Pacifik. Historie železnice a trampingu na Zlaté řece*, Praha 1991.; Jakub DŽURNÝ, *Posázavský Pacifik*, Praha 2007.

²² Bob HURIKÁN, *Dějiny trampingu*, Praha 1990.

²³ John Calvin PHILLIPS, *Selling America: The boy Scout sof America in the progressive era 1910-1921*, Minesota 1972.; Marquerite SHAFFER, *See America first. Tourism and national identity 1880-1940*, Washington 2001.; David WITT, *Ernest Thompson Seton. The life and Legacy of an Artist and Conservationist*, Santa Fe 2010.

²⁴ Ludmila GROSSMANOVÁ-BRODSKÁ, *O letních bytech*, Vltavské proudy 10, č. 4, 25. 4. 1931, s. 4.

²⁵ Ferdinand PEROUTKA, *Deníky, dopisy, vzpomínky*, Praha 1995.

²⁶ Miroslav BERKA, *Týnec nad Sázavou – výletní místo*, Jiskra 38, č. 35-38, 1996.

v lokalitě Týnce ojedinělá a velmi zajímavá svým vznikem, architekturou i využitím v průběhu dějin.²⁷

Informace nejen z dějin Týnce nad Sázavou, ale i okolí jsem získávala z dalších publikací věnujících se dějinám dalších míst v dolním Posázaví, jako obce Jílové²⁸, Netvořice²⁹, Pyšely³⁰ a Bukovany³¹.

O všeobecném přehledu o dějinách dvacátých a třicátých let dvacátého století jsem čerpala z děl Zdeňka Kárníka, který se nevěnuje pouze politickým dějinám, ale také cestování, dopravě, technickým pokrokům a průmyslu. Tyto kapitoly byly pro mě velmi přínosné a důležité.³² K dalšímu doplnění informací jsem využila literatury Věry Olivové³³, Antonína Klimka³⁴ a Ludmily Kybalové³⁵.

Stěžejními prameny pro studium společnosti a života obce Týnce nad Sázavou se pro mě staly materiály fondů *Archiv obce (AO) Krusičany*, kam Týnec jako osada do roku 1922 spadala, a *Archiv obce Týnec nad Sázavou*. Oba fondy jsou uloženy ve Státním okresním archivu (SOkA) Benešov. Z těchto Archivů jsem pracovala především s protokoly, jednotlivými zápisy ze schůzí zastupitelstev obcí, kde byly uvedeny informace o financování, volbách, opravách a nových stavbách.³⁶ Z protokolů se dalo také vyčíst, kdo z obyvatel zastával jakou funkci po jakou dobu, a co dostával na starosti. Obvykle se opakovali stejné osoby, které měli v obci významnější vliv, byli majetnější nebo patřili mezi inteligenci obce. Protokoly zaznamenávají skutečně to, co se na jednotlivých setkáních obecního zastupitelstva projednávalo, a tvoří celkem nezpochybnitelný základ o informacích z obce a okolí. Další nedílnou součástí fondu *AO Týnec nad Sázavou* je kronika obce, která byla psána od roku 1923. Zachycuje dějiny od prvních písemných pramenů o Týnci až do roku 1923. Od roku 1923 kronikář uvádí pro každý rok zprávy z obecního zastupitelstva, informace o volbách a změny či nové projekty důležité pro obec jako například stavba mostu, telefonní hovorna nebo

²⁷ Jan PEŠTA – Tomáš BRABEC – Tomáš KYNCL, *Stavebně historický průzkum objektu č.p. 2 bývalé manufaktury na kameninu v Týnci nad Sázavou*, Týnec nad Sázavou 2010.

²⁸ Václav ČIHÁK, *Paměti královského horního města Jílového a jeho zlatých dolů*, Praha 1948.

²⁹ Jaroslav LAŠŤOVIČKA, *Z historie Netvořic*, Netvořice 2003.

³⁰ Jiří CHVOJKA, *Pyšely 1295-1995*, Praha 1995.

³¹ Eva PROCHÁZKOVÁ, *Bukovany. Kapitoly z dějin posázavské vesnice*, Bukovany 2009.

³² Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře První republiky (1918–1938). Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929)* I., Praha 2000.; TÝŽ, *České země v éře První republiky (1918–1938). Československo a České země v krizi a v ohrožení (1930 – 1935)* II., Praha 2002.

³³ Věra OLIVOVÁ, *Dějiny první republiky*, Praha 2000.

³⁴ Antonín KLIMEK, *Ríjen 1918*, Praha 1998.

³⁵ Ludmila KYBALOVÁ, *Od zlatých dvacátých po Diora*, Praha 2009.

³⁶ SOkA Benešov, AO Krusičany, inv. č. 1, kniha č. 1, Protokoly 1900-1922.; TAMTÉŽ, AO Týnec nad Sázavou, inv. č. 1, kniha č. 1, 2, 3, 4, 5 protokoly obce 1923-1940.

elektrizace. Dále pro každý rok zveřejňuje zprávy o spolcích Sokol, Spořitelni a záložní, Okrašlovací, Hasičský sbor, školní rada. Pravidelně se uvádí nové informace o stavebním ruchu, povětrnosti, drahotě a letních hostech.³⁷ Kronika byla psána vždy jedním kronikářem a může být tedy její výpovědní hodnota ovlivněna subjektivním vnímáním skutečnosti autora. Při práci s kronikou a protokoly jsem využila komparativní metodu, abych zjistila případné odchylky kronikáře v informacích, kde se tyto prameny shodovaly. Mezi další archivní prameny, které jsem využila k důkladnějšímu zkoumání dané problematiky, patří z fondu *AO Týnec nad Sázavou* složka vedená ke stavbě mostu, či kniha domovských listů.³⁸ Statistické údaje o počtu obyvatel v Týnci v 19. století, jsem využila k přehledu o obyvatelstvu pro následující počátek 20. století. V 19. století se vyvíjela nová dělnická vrstva obyvatel v Týnci vlivem založení manufaktury na kameninu. Řada těchto dělníků v druhé polovině 19. století přešla k novému zaměstnavateli do Brodecké přádelny. Také bylo z těchto pramenů zřejmé hlavní zaměstnání obyvatel Týnce a to, že se věnovali převážně obchodu, řemeslu a službám, méně již zemědělství.³⁹

Vedle archivních pramenů jsou hlavním pilířem této diplomové práce vydané prameny, a to především dobová periodika a sborníky vydané k významným výročím sanatoria plicních chorob v Prosečnici. K období před válkou jsou velmi přínosné noviny *Hlasy od Blaníka*, které informují o dění ve všech městečkách a obcích rozprostírajících se od hory Blaník k řece Vltavě.⁴⁰ Časopis *Pod Blaníkem* je vlastivědný sborník školního okresu Benešovského. Studie a články v tomto sborníku se zabývají dějinami obcí a kraje, ale informují také o době, ve které jednotlivá čísla sborníku vycházela. Do tohoto souboru přispíval často učitel z Týnce nad Sázavou Eduard Vaněček.⁴¹ *Vltavské proudy* měsíčník hájící zájmy okresů: Dobříš, Jílové, Neveklov, Sedlčany a Zbraslav mi byl velmi cenným zdrojem informací k cestování, turistice, železnici a rozvoje dopravy v dolním Posázaví.⁴² Do *Vltavských proudů* přispívali sami hosté či návštěvníci Posázaví, z čehož je patrný odraz názorů na situaci obcí v této lokalitě. Nemohu vyloučit, že články procházely cenzurou. K problematice turisticky a cestování do Posázaví jsem využila *Časopis turistů*. Nebyl zaměřen

³⁷ SOkA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, Kronika Týnce nad Sázavou 1923-1939.

³⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 10, kniha č. 10, Kniha domovských listů 1923-1941.; TAMTÉŽ, inv. č. 29, Stavba mostu přes řeku Sázavu v Týnci n. Sáz. 1920-1921, fasc.

³⁹ SOA Praha, Farní matriky Týnec nad Sázavou 1722-1899, sign. 2, 3, 4.; SOkA Benešov, Farní úřad Týnec nad Sázavou, Soupisy duší 1822-1866.

⁴⁰ Hlasy od Blaníka 1896-1914.

⁴¹ Pod Blaníkem 1921-1933.

⁴² Vltavské proudy 1914; 1922-1939.

na žádnou lokalitu, ale informuje o obecných záležitostech potřebných pro turisty a o turistických místech. Také jaké lokality byly populární v dané době.⁴³ *Posázavský týdeník* byl časopis, který vznikl současně se založením Posázavského svazu roku 1939. Bohužel jsem z něho příliš nečerpala, z důvodu pozdního vzniku. Reflexe v tomto týdeníku však byly velmi zajímavé a výstižné. Ideou Posázavského týdeníku bylo především představit Posázaví v pozitivním světle turistům či budoucím návštěvníkům. Informoval o všech změnách, novinkách a motivoval k cestování.⁴⁴

Specifickou skupinou pramenů jsou zdroje pro kapitolu o sanatoriu plicních chorob v Prosečnici a spolku Humanita. Čerpala jsem z časopisu *Zdraví*, který byl vydáván v sanatoriu, a ze sborníků vydaných u příležitosti pětiletého, desetiletého a patnáctiletého výročí otevření sanatoria. V časopise *Zdraví* se objevují odborné články lékařů či samotných zakladatelů spolku a sanatoria. Současně je v každém čísle prostor pro vyjádření pacientů a ostatních zaměstnanců sanatoria. I tyto postřehy pro mě byly velmi důležité k představě skutečného obrazu sanatoria v období první republiky. Nedostatek, který shledávám v případě časopisu je, že vycházel až od roku 1928 a dobu předtím mapuje pouze ve formě paměti ředitele, lékařů a prvních pacientů. Také je pouze jednostranný a nelze vyčíst skutečné důvody odpůrců sanatoria.⁴⁵ Sborníky o sanatoriu se skládaly z odborných studií především lékařů a ostatních zaměstnanců sanatoria. Studie byly o závažné nemoci - tuberkulóze, o vzniku sanatoria, klimatických podmínkách a také obsahovaly statistické údaje z provozu sanatoria o léčených pacientech, finančních prostředcích a vývoji léčby.⁴⁶

Diplomová práce se skládá z šesti kapitol.

První kapitola *Historie* popisuje dějiny malé obce Týnce nad Sázavou se zaměřením na 19. století, kdy byly založeny dvě továrny, které znamenaly průlom do života obyvatel na Týnecku po hospodářské i společenské stránce. *Manufaktura na kameninu* přivábila do Týnce řadu zahraničních mistrů výroby kameniny, jejichž rodiny se zde natrvalo usadily. Manufaktura fungovala více jak šedesát let, ale poté úplně zanikla. Přesto po ní zůstala řada umělecky velmi hodnocených sbírek kameniny a především výjimečná budova manufaktury,

⁴³ Časopis turistů 1926-1929.

⁴⁴ Posázavský týdeník 1939-1942.

⁴⁵ Zdraví 1928-1935.

⁴⁶ Václav JOHANIS, *Pět let boje s nepřitelem lidstva. Činnost spolku „Humanita“ a jeho sanatoria v Prosečnici v letech 1922-1926* Praha, 1927.; TÝŽ, *Patnáct let práce. Spolek „Humanita“ a sanatorium v Prosečnici v letech 1922-1936*, Praha 1937.; Josef SLAVÍK, *Deset let práce pro zdraví lidu. Činnost spolku „Humanita“ a sanatoria v Prosečnici v letech 1922-1932. Pocta dílu Václava Johanise*, Praha 1932.

kteřá dominuje dodnes městu Týnec nad Sázavou. Další podkapitolou je *Brodecká přádelna bavlny*. Brodce jsou nepatrnou vesnicí sousedící s Týncem nad Sázavou ve vzdálenosti asi jeden kilometr od bývalé manufaktury. Osada Brodce měla dvě popisná čísla na začátku devatenáctého století. O sto let později našlo v továrně zaměstnání více jak 150 dělníků a dalších pracovníků. Přádelna byla v provozu až do roku 1936, a tak s určitostí zasáhla do vývoje společnosti v Týnci v období první republiky.

Druhou kapitolou je *Infrastruktura*. Věnuje se popisu jednotlivých důležitých prvků a jejich rozvoji, který byl v období dvacátých a třicátých let nejvýraznější. Podkapitoly jako *Silnice, Stavba mostu, Elektrizace a Úřady* specifikují části obecního života, kde procházely změny a celkový vývoj k lepšímu nejzřetelněji v souvislosti s rozvojem cestování letních hostů do Týnce.

Železnice je samostatnou a třetí kapitolou, neboť důležitost této dopravní tepny v souvislosti s cestováním, trampíngem a letními hosty je nejvýraznější. Dolní Posázaví bylo obohaceno vedením železnice již na konci 19. století. I když její výstavba nebyla vždy jednoduchá a tak jednoznačná, přínos železnice byl patrný již na počátku 20. století. Tato kapitola je úzce spojena a na ní navazuje rozvoj trampíngu, který je popsán v podkapitole *5.1. Trampíng*.

Inženýr Janeček – přínos průmyslu na Týnecku je čtvrtou kapitolou. Význam Janečka nesměl být opomenut, i když se ve své práci nechci věnovat popisu jeho průmyslového podnikání. Janeček však přinesl do obce Týnce moderní způsob městského života. Podporoval řadu stavebních projektů, kterými se obec zvelebovala a vyvíjela mnohem rychleji. V neposlední řadě s Františkem Janečkem přicházeli do Týnce noví lidé, kteří se v obci usídlili, nebo alespoň zakoupili nemovitosti pro svůj letní pobyt. Tato kapitola je rozdělena do dvou podkapitol, které člení život Janečka před příchodem do Týnce a po zakoupení prvních pozemků u řeky Sázavy. Jeho podnikání a život před příchodem do Týnce je pouze nástin jeho podniků a způsobu práce, který předcházal a formoval plány, které se Janeček snažil uplatnit v Týnci.

Pátá kapitola *Týnec jako letní sídlo* je stěžejní. A navazuje na kapitoly předchozí. Turistický ruch nebyl v dolním Posázaví jednoznačný a členil se především na trampování a cestování na letní sídlo. I podkapitoly *Trampíng* a *Letní sídlo* se věnují různým kategoriím trávení volného času v Posázaví. Je důležité vymezit, jaká idea provázela cestovatele trampy a výletníky. Trampíngu se věnovala jiná společenská vrstva než trávení času na letním sídle. K letním sídlům patří neodmyslitelně

Letní hosté. Další podkapitola má nastínit, jaká společnost se účastnila letních pobytů na venkově u řeky Sázavy a proč je právě tento kraj vábil. Poslední podkapitola se věnuje budově bývalé manufaktury, ze které se po mnoha letech chátrání nakonec stal *Hotel*. I když ve venkovském prostředí je hotel ojedinělý a řadili bychom ho spíše již k větším městům, v Týnci má své opodstatnění, neboť od počátku provozu hotelu byl hojně využíván nejen na ubytování letních hostů, ale také na konání různých kulturních akcí, zábav, osvětových přednášek a jako centrum všeho dění.

Poslední kapitolu představuje *Bílý hrad na Sázavě – Sanatorium Prosečnice*. Její návaznost na předcházející kapitoly není tak patrná, avšak existence sanatoria, nejen pro léčbu pacientů postižených tuberkulózou, ale i pro celkový rozvoj cestování, turistického ruchu a poznávání Posázaví je velmi významná. Je to také téma, které nikdo v současné době nezpracoval, i když význam celého areálu sanatoria je dodnes v Prosečnici nepřehlédnutelný. Při studiu pramenů je viditelná i spojitost přímo s obcí Týnec nad Sázavou. Podkapitola *Klimatické podmínky* popisuje nedílnou součást výzkumu vhodného místa pro sanatorium. Lokalita s tak vhodnými podmínkami byla nalezena právě v dolním Posázaví. Tato skutečnost má dopad na cestování a zájem společnosti o toto místo nejen z lékařského hlediska.

Cílem této práce by mělo být prezentovat důležité prvky, které zapříčinily přicestování výletníků z různých vrstev společnosti do dolního Posázaví s důrazem na obec Týnec nad Sázavou, jejíž postavení bylo specifické. Proč se stala letním sídlem, a co všechno dopomohlo k popularitě turistiky v tomto kraji. Mým zájmem je ukázat, proč se tak dělo, a jak tento fakt ovlivnil vývoj obce a jejích obyvatel s přihlédnutím k celkovému vývoji v dolním Posázaví.

1. Historie

Týněné sídlo tyčící se na ostrohu řeky Sázavy při cestě z Prahy na jih zaujímalo důležité místo v oblasti dolního Posázaví. Od poloviny 11. století patřilo ke středověkému centru Lštění, které je uváděno v Kosmově kronice.⁴⁷ Dodnes je nejpřednějším symbolem gotická věž ze 14. století a románská rotunda postavená na přelomu 11. a 12. století. Jsou to dvě stavby, které zbyly ze starobylého paláce. Další obytná stavení dokazují archeologické nálezy z 50. let, které také opodstatňují tvrzení důležitosti ostrohu na levém břehu řeky Sázavy.⁴⁸ Podle archeologických výzkumů probíhajících v letech 1969 – 1973 byla nalezena řada kostrových hrobů v bezprostřední blízkosti románské rotundy, která podle těchto výzkumů sloužila jako centrum křesťanské víry. Celé sídlo mělo obrannou, sakrální a obytnou funkci již od nejstarších dob raného křesťanství na území Čech.⁴⁹

Pojmenování, Tejnice, Tegnice nebo Týnice pochází z jedné funkce tohoto sídla. Místo bylo týněné tedy opevněné, obehnané z dřevěných břeven.⁵⁰ Oficiální název Týnec nad Sázavou se začal používat až od poloviny 20. let 20. století.⁵¹

Poloha obce je velmi dobře vystižena v článku o místních názvech Týnecka: „Týnec nad Sázavou leží v malebném údolí řeky Sázavy 10 km severozápadně od Benešova. Řeka Sázava tvoří hlavní osu katastru obce. Katastr má zhruba podobu trojúhelníka. Druhou jeho osou je Janovický potok, vlévající se do Sázavy z levé strany. Sázava se v Týnci otáčí ze směru severo-j jižního k západu a vytváří pod týneckým hradem mohutné ohbí.“⁵²

Osada i přes své strategické položení na břehu řeky Sázavy v dalších stoletích ztrácela svůj význam. Od poloviny 16. století, kdy byl majetek, do kterého patřila panství Konopiště a také Týnecko, zkonfiskován pánům Hodějovským za protihabsburský odboj, nebyl Týnec obýván a využíván žádnou vrchností. Po spojení

⁴⁷ Jiří TYWONIAK, *Týnec nad Sázavou. Z jeho historie a současnosti*, Týnec nad Sázavou 1987, s. 3. Srov. *Kosmova kronika česká*, Praha 2005, s. 97. (Lštění jako velmi pevný hrad na jižním břehu řeky Sázavy 9 km od Benešova).

⁴⁸ Antonín HEJNA, *Výsledky archeologického výzkumu v areálu hradu v Týnci nad Sázavou*, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka (dále jen SVPP) 18, 1977, s. 129-140. Srov. Vladimír WOLF, *Archeologické nálezy v areálu týneckého hradu do výzkumu v r. 1969*, SVPP 15, 1974, s. 227-229.

⁴⁹ Antonín HEJNA, *Výsledky*, s. 129-140.

⁵⁰ František PŮLPÁN, *Týnice nad Sázavou*, Pod Bláníkem 4, 1924-1925, s. 7. (Vlastivědný sborník školního okresu Benešovského.) Srov. Kolektiv autorů, *Týnec nad Sázavou. K historickým kořenům města*, Týnec nad Sázavou 2006, s. 46.

⁵¹ *Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1870–1970* II. sv. 1, Praha 1978, s. 549. Srov. Státní okresní archiv (dále jen SOKA) Benešov, Archiv obce (dále jen AO) Krusičany a AO Týnec nad Sázavou, protokoly obecního zastupitelstva 1886–1939.

⁵² Miroslav ŠAFRATA – Vladimír WOLF, *Pomístní jména v Týnci n. Sáz.*, SVPP 15, 1974, s. 233.

obou panství dalším majitelem, Pavlem Michnou z Vacínova, Konopiště získávalo dominantní postavení nad okolními državami.⁵³

1.1. Manufaktura na kameninu

Na konci 18. století majitel konopišťského panství hrabě z Vrtby se rozhodl využít výhodné polohy Týnce a vybudovat z ospalé osady opět velmi prosperující a zajímavé místo. Panství Konopiště patřilo rodu Vrtbů od roku 1717, kdy ho zakoupil Jan Josef z Vrtby.⁵⁴ V devadesátých letech 18. století pán na Konopišti František Josef hrabě z Vrtby začal v Týnci budovat manufakturu na kameninové zboží. (Příloha č. 1).

František Josef v prostorách „starého zámku“ vdovském sídle matky hraběte Františka Josefa, pivovaru, věže a rotundy nechal zřídit první výrobní na kameninu.⁵⁵ Tehdejší manufaktura na kameninu v Praze se těšila větším privilegii než Vrtbova v Týnci, a proti tomu podal hrabě protest roku 1796. Díky této stížnosti se z oficiálních materiálů lze dovědět o přesné situaci manufaktury v Týnci.⁵⁶ Mezi první zaměstnance patřili převážně cizinci, jako například mistr a točíř z Flercheimu u Mohuče, modelér z Nizozemska, 2. palič z Beyrutska, další odborníci byli z Prahy a z místních obyvatel k nim náleželi nádeníci a čeledíni celkem tedy 12 osob.⁵⁷ Místní obyvatelé a zaměstnanci se učili od cizích mistrů a manufaktura si tak vychovávala své vlastní odborníky. Několik rodin s cizím jménem se natrvalo usadilo na Týnecku, objevují se potom i v jiných pramenech, kdy už manufaktura dávno nefungovala.⁵⁸

Manufaktura se postupně rozšiřovala o další výrobu a vyžadovala stále více a více prostoru. V roce 1798 byly další výrobní místnosti zřízeny ve mlýně na levém břehu řeky Sázavy hned pod hradním areálem. Byl využíván především stupník na drcení surovin.⁵⁹ Již kolem roku 1800 zahrnují všechny prostory manufaktury

⁵³ Kolektiv autorů, *Týnec nad Sázavou. K historickým kořenům města*, Týnec nad Sázavou 2006, s. 95-99.

⁵⁴ Eduard VANĚČEK, *Výlety do Týnce nad Sázavou*, Pod Bláníkem 11, 1931-1932, s. 110.

⁵⁵ Kolektiv autorů, *Týnec nad Sázavou*, s. 114. Srov. František X. JIRÍK, *Týnecká kamenina. Vrtbovská a Lobkovická továrna v Týnci nad Sázavou*, Praha 1927, s. 11.

⁵⁶ František X. JIRÍK, *Týnecká kamenina*, Praha 1927, s. 12.

⁵⁷ TAMTÉŽ, s. 12-13.

⁵⁸ TAMTÉŽ, s. 14. Srov. Kolektiv autorů, *Týnec nad Sázavou*. (Cizí jména pocházející od prvních odborných zaměstnanců manufaktury se objevují v soupisu duší a matrikách i po uzavření manufaktury: SOKA Benešov, Farní úřad (dále jen FÚ) Týnec nad Sázavou, Soupisy duší 1822–1866.; Státní Oblastní Archiv

(dále jen SOA) Praha, Farní matriky Týnec nad Sázavou 1722–1899, sign. 2, 3, 4.)

⁵⁹ Jan PEŠTA – Tomáš BRABEC – Tomáš KYNCL, *Stavebně historický průzkum objektu č.p. 2 bývalé manufaktury na kameninu v Týnci nad Sázavou*, Týnec nad Sázavou 2010, s. 9. (Tento stavebně historický průzkum byl zpracován Ing. Arch. Janem Peštou, Mgr. Tomášem Brabcem a Ing. Tomášem Kynclem podle zadání Historického klubu v Týnci nad Sázavou).

„16 zařízených místností (2 velké pece pro hrubé a 2 pro hladké pálení, velká samostatná pec a další velká pálicí pec v samostatném objektu, 2 menší pece pro pálení malovaných předmětů, zkušební pec, 2 šlapačky na zpracování hlíny, stoupa, 3 kotle na vaření surovin, stroj na vytáčení koflíků, velký lis), velké klenuté místnosti sloužící jako sklady výrobků a forem, mlýn na řece Sázavě, byt správce manufaktury a písaře, 13 bytů pro ženaté odborné dělníky.“⁶⁰ Týnecká kamenina na počátku 19. století dosáhla takové kvality, že hrabě z Vrtby požádal o udělení zemského privilegia používání názvu „k. k. privilegirte Graf Vrtbische Teinitzer Steingutniederlege“ a 17. listopadu roku 1801 jej dostal.⁶¹ Oblíbenost týnecké kameniny dokládá prezentace na průmyslové výstavě roku 1829, „kde se jí dostalo zvláště čestné zmínky.“⁶² Kamenina byla od počátku přirovnávána k anglické svou podobnou nažloutlou barvou.⁶³

Týnec se skutečně začal rozrůstat co do počtu obyvatel a také výroba vyžadovala stále větší a nové prostory. Mezi léty 1809–1812 byla vystavena budova nové manufaktury ve stylu pozdně barokního klasicismu. Tato stavba byla na poměry malé osady nevídaná a ojedinělá, stala se po starších významných stavbách⁶⁴ dalším architektonickým symbolem nejen Týnce ale celé oblasti Týnecka.⁶⁵ K obdélníkové stavbě o rozměrech 18,25 x 81,70 metrů se nedochovalo mnoho původních plánů a pramenů. Podle jedné z posledních prací *Stavebně historického průzkumu* této budovy, který se zaměřil na prozkoumání stáří trámů krovu, studia nejstarších katastrálních map a písemných zdrojů se datace uvádí mezi léty 1809-1812.⁶⁶ I přes rozlehlost nové budovy manufaktury se nepřestalo využívat prostor starého hradního areálu a mlýna u řeky.⁶⁷

Budova vypadala v zapadlé osadě velmi skvostně⁶⁸ a kromě velké účelovosti pro výrobu týnecké kameniny zde vzniklo několik bytů pro dělníky týnecké

⁶⁰ Jan PEŠTA – Tomáš BRABEC – Tomáš KYNCL, *Stavebně historický průzkum*, s. 9.

⁶¹ František X. JIŘÍK, *Týnecká kamenina*, s. 16. Srov. Jan PEŠTA – Tomáš BRABEC – Tomáš KYNCL, *Stavebně historický průzkum*, s. 9.

⁶² František X. JIŘÍK, *Týnecká kamenina*, s. 18.

⁶³ TAMTÉŽ.

⁶⁴ Románská rotunda s hranolovou věží, farní kostel Sv. Šimona a Judy.

⁶⁵ Jan PEŠTA – Tomáš BRABEC – Tomáš KYNCL, *Stavebně historický průzkum*, s. 5.

⁶⁶ TAMTÉŽ.

⁶⁷ TAMTÉŽ, s. 9.

⁶⁸ TAMTÉŽ, s. 47. („Hlavní severní průčelí bylo akcentováno středním rizalitem s půlkruhově zaklenutým bosovaným portálem. Rizalit byl završen nízkým trojbokým tympanonem s plastickým reliéfním vrtbovským znakem.“)

manufaktury (Příloha č. 3).⁶⁹ Ze soupisu duší farního kostela Svatého Šimona a Judy v Týnci

nad Sázavou je také zřejmé, že v manufaktuře pracovalo několik obyvatel z okolních vesnic jako například Bukovany, Pecerady, Krusičany a Podělusy. Docházeli do dílen manufaktury pěšky a většinou vykonávali pomocné práce.⁷⁰

Výroba byla poměrně pestrá. Od základních užitkových předmětů, jako byly koflíky, talíře, mísy, polévkové mísy a konvice⁷¹ se také vyráběly dekorativní předměty, mezi které patřily figury, poprsí, vázy a drobné dekorativní figurky.⁷² Neméně zajímavou záležitostí je samotná výroba a používání ozdobných prvků na samotných předmětech, ať už užitkových nebo dekorativních. Zvláště oblíbená byla dvojité pletená ucha konvic nebo plastická květina na víčkách místo rukojeti.⁷³ Ke zdobnosti přispělo zavedení malby měditiskem ve dvacátých letech 19. století. Měditisk byl černý, hnědý, modrý a zelený.⁷⁴

Roku 1830 hrabě z Vrtby zemřel. Nikdy se neoženil a neměl žádné nástupce, a tak svůj majetek odkázal Janu Karlu z Lobkovic.⁷⁵

I když se Lobkovic neméně usilovně snažil o provoz manufaktury, který byl nastaven doposud, okolnosti té doby nepřály dalšímu rozvoji, ale ani dalšímu životu manufaktury.⁷⁶ Ke skutečnostem, které přispěly k pomalému úpadku manufaktury v Týnci, se řadilo zakládání nových manufaktur a zvyšování výroby především porcelánu, který postupem času začal kameninu vytlačovat z trhu. Týnec nad Sázavou svou geografickou polohou nezaručoval žádný zdroj potřebné hlíny, která se dovážela z dalekých Blšan, po čase docházely zásoby dřeva z okolních lesů a veškerý dovoz surovin se stal velmi nákladným. Pokud chtěla manufaktura alespoň částečně konkurovat a prosadit se na trhu, zavádělo se provedení měditisku. Ovšem zavedení této výroby a její testování se prodražilo natolik, že nebylo možné platy zaměstnanců dále udržet na takové výši, kterou stanovil hrabě z Vrtby, a došlo ke snížení mezd. Celkově ve všech směrech náklady převyšovaly zisky a nedařilo se nalézt žádný způsob,

⁶⁹ SOKA Benešov, FÚ Týnec nad Sázavou, Soupisy duší 1822–1866. (V roce 1822 bylo v Týnci 9 domů a 118 obyvatel. V roce 1835 ze 163 obyvatel 67 bydlelo v č. p. 2 tedy v budově manufaktury.)

⁷⁰ TAMTÉŽ. Srov. Eva PROCHÁZKOVÁ, *Bukovany. Kapitoly z dějin posázavské vesnice*, Bukovany 2009, s. 121.

⁷¹ Eduard VANĚČEK, *Výlety do Týnce nad Sázavou*, Pod Blánikem 11, 1931-1932, s. 119.

⁷² František X. JIŘÍK, *Týnecká kamenina*, s. 18.

⁷³ TAMTÉŽ, s. 20–21.

⁷⁴ TAMTÉŽ s. 21. Srov. Eduard VANĚČEK, *Výlety do Týnce nad Sázavou*, Pod Blánikem 11, 1931-1932, s. 119-120.

⁷⁵ František X. JIŘÍK, *Týnecká kamenina*, s. 19.

⁷⁶ Jiří TYWONIAK, *Týnecká kamenina*, Roztoky u Prahy 1986, s. 16.

který by trvale zajistil vyšší příjem do pokladny týnecké manufaktury.⁷⁷ Jan Lobkovic nechtěl krýt finanční ztráty týnecké manufaktury jinými svými zdroji, jak to z počátku dělával hrabě z Vrtby. Rozhodl se několikrát ve čtyřicátých a padesátých letech provoz manufaktury ukončit a budovu prodat. O budovu však nebyl zájem, i když byla nabízena zdarma vojenskému eráru, nedařilo se stavbu nijak využít. Někteří zaměstnanci se pokusili z vlastní iniciativy udržet provoz a získat příjem financí výrobou a prodejem druhotného zboží. Dílovedoucí Julius Krüger se snažil snížit náklady na drahý provoz a zlepšit výrobu zboží. Dalším úspěšným krokem bylo zavedení výroby kachlů a součástek na stavbu potrubí. Zájem o týneckou kameninu se zvyšoval. Tato snaha prodloužila existenci manufaktury o další desítku let, avšak již na počátku padesátých let devatenáctého století došlo k opětovnému a velmi citelnému úpadku.⁷⁸ Další snahy na udržení provozu již nebyly příliš účinné. Majitel se chtěl co nejdříve zbavit velkého břemene a budovu manufaktury nabízel ke všemožným účelům. Nedošlo však k realizaci žádného z plánů a manufaktura přestala existovat roku 1866.⁷⁹

1.2. Brodecká přádelna bavlny

Továrna na výrobu příze byla založena na konci třicátých let devatenáctého století.⁸⁰ Vznikla na Brodcích, což byla vesnička o dvou popisných číslech náležející bezprostředně k Týnci nad Sázavou. Ve vesnici na břehu řeky Sázavy stál mlýn mlynáře Vávry a selský statek.⁸¹ Obě budovy byly značně neprosperující, a proto se jejich majitelé nezdráhali nemovitosti prodat židovskému podnikateli Jakobovi Šimonovi Wahlemu. Původní továrna vznikla v prostorách mlýna a později v devadesátých letech byl k účelům přádelny přetvořen i statek.⁸²

Výroba byla od počátku mechanizovaná, ale současně se pracovalo na jednodušších ručních strojích. V okolí nebylo žádných odborníků pro práci v přádelně, a tak místní obyvatelé vykonávali z počátku jen pomocné práce. Odborníci přicházeli ze severu Čech a z Německa. Budova byla čtyřpatrová a náležela

⁷⁷ Jiří TYWONIAK, *Týnecká kamenina*, zejména s. 16-20. Srov. F. X. Jiřík, *Týnecká kamenina*. Srov. Eduard VANĚČEK, *Výlety do Týnce nad Sázavou*, Pod Bláníkem 11, 1931-1932, s. 119.

⁷⁸ Jiří TYWONIAK, *Týnecká kamenina*, s. 16-20.

⁷⁹ TAMTÉŽ.

⁸⁰ Kolektiv autorů, *Týnec nad Sázavou*, s. 284.

⁸¹ Eduard VANĚČEK, *Brodecká přádelna*, Pod Bláníkem 9, 1929-1930, s. 33.

⁸² TAMTÉŽ, srov. Kolektiv autorů, *Týnec nad Sázavou*, s. 284-285.

k ní postraní stavba, která sloužila jako ubytovna pro dělníky.⁸³ „Závod, který byl v provozu od roku 1842, měl již roku 1843 čtyřicet sedm jemných přádláckých strojů s 10 200 vřeteny, ročně vyráběl 73 680 liber příze a zaměstnával 157 stálých dělníků.“⁸⁴ Bratři Wahlové však neměli v podnikání mnoho štěstí. Povodeň v roce 1859 strhla úplně nově vystavěný jez, který byl vybudován také za odškodnění zemědělců z nedaleké vesnice Zbořený Kostelec. Ti se ohradili proti úpravě vodního toku a soudní spor vyhráli.⁸⁵ I v následujících desetiletích se přádelna zmítala v krizi. Politické mezinárodní události a to především občanské války v USA zapříčinily omezení dovozu bavlny. Bavlna se dovážela z Egypta a Indie, ale brodecká přádelna odebírala pouze bavlnu z USA.⁸⁶

V roce 1864 přešla továrna do vlastnictví amsterodamské společnosti Böninger, Kramer and Company. Zásadou moderní vybavenosti a zahraničního vlastníka ustála továrna krach na vídeňské burze v sedmdesátých letech devatenáctého století, který zasáhl textilní podniky v severních a severovýchodních Čechách.⁸⁷

Dalšími majiteli roku 1882 se stali společníci Viktor Kuffler a Karel Reichel. Později přádelnu převzal pouze Kuffler a situace továrny se značně zlepšila. Majitel požádal o povolení ke zřízení nové barvírny, jejíž systém měl odvádět odpad přes filtrační jímky a omezit tak znečištění řeky. Dalším vylepšením bylo zavedení elektrického osvětlení roku 1891 a značně se zlepšila i situace zaměstnanců. Byl vystavěn dům pro ubytování až šedesáti rodin a mzdy se také zvýšily.⁸⁸

Zničující událostí byl požár, který vypukl v přádelně roku 1893. Byla zničena většina budov a sklady příze a bavlny. Podařilo se zachránit pouze barvírnu, kotelnu a dělnickou ubytovnu. Výroba byla obnovena v novém již roku 1895 (Příloha č. 4). Celé dlouhé dva roky desítky dělníků očekávaly tento návrat na svá pracoviště. Často přádelna představovala zdroj příjmů pro všechny členy rodiny. V továrně byly zaměstnávány ženy, ale i malé děti. Matky, které neměly hlídání pro své děti, brávaly s sebou do továrny i kojence. Těživá sociální situace se změnila až přijetím pracovního

⁸³ Kolektiv autorů, *Týnec nad Sázavou*, s. 285.

⁸⁴ TAMTÉŽ.

⁸⁵ Eduard VANĚČEK, *Brodecká přádelna*, Pod Blaníkem 9, 1929-1930, s. 35.

⁸⁶ TAMTÉŽ, s. 50.

⁸⁷ Kolektiv autorů, *Týnec nad Sázavou*, s. 286.

⁸⁸ TAMTÉŽ, srov. Jiří TYWONIAK, *Týnec nad Sázavou. Z jeho historie a současnosti*, Týnec nad Sázavou 1987, s. 19.

řádu pro přádelnu roku 1896, kdy byla zakázána práce dětí mladších 14 let a ženy a mladší pracovníci směli vykonávat pouze lehčí práce o denních směnách.⁸⁹

Přádelna bavlny na Brodcích se na přelomu devatenáctého a dvacátého století stala moderním podnikem. „Výkonná síla parních strojů a turbín dohromady čítala 1500 HP (...) a v továrně bylo 35830 vřeten. Přádelna vyráběla několik druhů příze a její specialitou byla kvalitní barvená příze, jež byla vyvážena na Balkán, do Skandinávie, Japonska i Jižní Ameriky.“⁹⁰ Nemenší zásluhu na rozvoji továrny měla stavba železnice, která byla roku 1901 předána veřejnosti. Dosáhlo se snadnějšího dovozu potřebných surovin jako bavlny, uhlí a dříví a exportu hotové příze.⁹¹

První světová válka poznamenala velmi citelně výrobu a celkový vývoj v brodecké přádelně. Odchodem mnoha mužů na frontu a nedostatkem dovozu bavlny byla výroba částečně pozastavena. Pracovalo se na jednodušších produktech jako slavníky, pytlovina nebo motouz a hlavní surovina byla nahrazována papírem.⁹² Ani po válce situace nebyla růžová. Majetek přešel do vlastnictví společnosti Mautnerovy textilní závody, která odkoupila část majetku koncernu Vereinigte Österreichische Textilwerke a až na počátku dvacátých let dvacátého století docházelo ke zlepšení podmínek, odbytu na produkci příze a zlepšení dovozu bavlny především z USA ale také z Indie. Pracovní doba byla rozdělena na dvě směny a továrna zaměstnávala 600 dělníků.⁹³

V roce 1930, kdy byla již doba ovlivněna náročnou politickou situací a to hospodářskou krizí, se začal počet zaměstnanců redukovat. Odbyt příze klesl a o rok později pracovalo v továrně pouze 250 dělníků, tedy méně než polovina původního počtu zaměstnanců.⁹⁴ „Krise textilního průmyslu československého, která už loni se projevovala čas od času omezováním práce, dolehla letos na brodeckou továrnu celou svou tíží.“⁹⁵

Eduard Vaněček, který byl pamětníkem konce brodecké přádelny, se ve svém článku ptá, zda nezaměstnaní opět uplatní svou práci v továrně a zda se časy pro přádelnulepší. Továrna však stále více podléhala krizi. Na konci října 1936 bylo vydáno nařízení o ukončení výroby v přádelně. Funkční a cenné stroje byly převezeny

⁸⁹ Eduard VANĚČEK, *Brodecká přádelna*, s. 84–86. Srov. Kolektiv autorů, *Týnec nad Sázavou*, s. 287–288.

⁹⁰ Kolektiv autorů, *Týnec nad Sázavou*, s. 289.

⁹¹ Kapitola: Železnice.

⁹² Kolektiv autorů, *Týnec nad Sázavou*, s. 290–291.

⁹³ TAMTÉŽ, s. 291. Srov. Eduard VANĚČEK, *Brodecká přádelna*, s. 133.

⁹⁴ Kolektiv autorů, *Týnec nad Sázavou*, s. 293.

⁹⁵ Eduard VANĚČEK, *Brodecká přádelna*, s. 151.

do jiných provozoven Mautnerových závodů, jakými byly Náchod a Rybárpole. Od roku 1937 přibylo dalších 250 posledních zaměstnanců továrny mezi nezaměstnané na Týnecku. Sociální dopad zmírňovaly různé podpůrné akce, mezi ně patřily stravovací akce a chudinské spolky.⁹⁶ Částečně se dělníci uplatnili na stavbách silnic, které se budovaly v okolí Týnce na propojení s dalšími obcemi jako Krusičany, Čakovice nebo Chrást.⁹⁷

Od druhé poloviny dvacátých let a po celá třicátá léta do Týnce pronikal se svými plány, průmyslem, výrobou a obchodem inženýr František Janeček. Dodnes známá a významná osobnost celého kraje, která ovlivnila Týnecko a jeho obyvatele pro příštích několik desetiletí. Právě v Janečkových továrnách nalézali dělníci, řemeslníci ale i úředníci nová zaměstnání.⁹⁸

⁹⁶ Kolektiv autorů, *Týnec nad Sázavou*, s. 294.

⁹⁷ TAMTÉŽ. Srov. Kapitola: Infrastruktura.

⁹⁸ Kapitola: Inženýr Janeček – přínos průmyslu na Týnecku.

2. Infrastruktura

2.1. Silnice

I když lokalita Týnce vždy patřila do obchodní stezky, která se táhla od Prahy na jih⁹⁹, infrastruktura této osady a okolí podléhala vesnickému charakteru.¹⁰⁰ Na konci 18. století byla v osadě zřízena manufaktura na týneckou kameninu, ale rozvoj byl pomalý a její sláva netrvala dostatečně dlouho, aby zanechala v Týnci nad Sázavou upravené a nové silnice.¹⁰¹ Na konci 19. století byla vybudována přes Týnec nad Sázavou železnice, která pro osadu a okolí znamenala absolutní průlom v dopravě osobní i nákladní.¹⁰² Železnice pokryla značnou část potřeby dopravy, ale neměnilo to nic na tom, že osada potřebovala lepší silnice, cesty a také most. O mostu se začalo jednat již v roce 1906¹⁰³, ale k samotné stavbě došlo až po první světové válce v roce 1920 a o rok později byl slavnostně otevřen.¹⁰⁴ „Dostat se do Týnce v době 1. republiky nebyl sice problém, ale tehdejší silnice si povětšinou o asfaltu mohly nechat mnohdy jen zdát a musely se spokojit s uválcovanou hlínou, šterkem, škvárou nebo dlažbou.“¹⁰⁵

Nebyla to však jen potřeba místních, ale především těch, kteří přijížděli do Týnce za odpočinkem, rekreací a později i obchodem. Obec se snažila, aby od výletníků a zpravodajů dobového tisku dostávala kladná hodnocení¹⁰⁶, protože tak jediné mohla získat větší zájem turistů a výletníků, kteří chtěli v Týnci strávit nějaký ten letní volný čas a utratit své peníze, kterými zlepšovali životní úroveň místních obyvatel.¹⁰⁷ Situace obecního zastupitelstva však nebyla snadná, po vzniku

⁹⁹ Jiří TYWONIAK, *Týnec nad Sázavou*, s. 4. („Ve strategicky výhodné poloze nad brodem přes Sázavu, kudy šla dávná cesta ze středu země na jih, byl zbudován Týnec jako menší hradiště s funkcí opěrného bodu přemyslovské moci.“)

¹⁰⁰ Protokoly obecních zastupitelstev Týnec nad Sázavou a Krusičany (SOkA Benešov, AO Krusičany, inv. č. 1, Kniha 1, Protokoly 1886–1925., SOkA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, inv. č. 1, Knihy správní, 1 Kniha protokolů – Osada Týnice nad Sázavou obecního místního zastupitelstva 1919–1922.)

¹⁰¹ Podkapitola: Manufaktura na kameninu.

¹⁰² Kapitola: Železnice.

¹⁰³ SOkA Benešov, AO Krusičany, inv. č. 1, Kniha č. 1, Protokol ze dne 31. 1. 1906.

¹⁰⁴ Podkapitola: Stavba mostu.

¹⁰⁵ Kolektiv autorů, *Týnec nad Sázavou*, s. 153.

¹⁰⁶ Vltavské proudy 5, č. 6, 21. 4. 1926. (Měsíčník pro zájmy Povltaví, Posázaví a Poberouní). („Letos nejen most, ale i příjezdni silnice ke stanici Týnci n. S. jsou přímo v hrozném stavu. Bláta všady plno...“)

¹⁰⁷ Hlasy od Blaníka 24, č. 11, 13. 3. 1908. (Týdeník věnovaný zájmům kraje Podblanického. Vycházel od roku 1885 do 1914 v Benešově.) („Osada zdejší, která ještě v roce 1890 byla bez veškerých komunikačních prostředků moderních (silnice, dráhy) zvětšujíc se, stávajíc se lidnatější, obchodně živější, letními hosty a turisty hojně navštěvovanou, chápe se sama prostředků ku svému povznesení a hledí potřebě doby i místa pokud možno vyhověti.“)

Československého státu obec jako instituce nevlastnila téměř nic a všechny větší nákladnější projekty bylo velmi obtížné realizovat.¹⁰⁸

Situace se začala lepší s příchodem podnikatele a bohatého mecenáše Posázavského kraje pana inženýra Františka Janečka. První pozemky zakoupil v Týnci roku 1925 a již následující rok si zde nechal vystavět unikátní letní sídlo.¹⁰⁹ Plánovaná stavba silnice Týnec nad Sázavou – Chrást byla poprvé zmíněna v protokolech obce roku 1924, kdy obecní zastupitelstvo požádalo okresní úřad v Neveklově o příspěvek na stavbu silnice.¹¹⁰ Ovšem k řádnému projednávání došlo až roku 1926.¹¹¹ Celkový rozpočet na stavbu tohoto úseku silnice byl vyčíslen na 160 000 korun.¹¹² František Janeček se nejprve rozhodl darovat na tuto stavbu 15 000 korun¹¹³. Nakonec dal celých 20 000 korun. Finanční podpora státu byla 20% a okresu 30% z celkového navrženého rozpočtu. Zbytek hradila obec za svých prostředků.¹¹⁴ Silnice Týnec – Chrást byla velmi důležitá. Vedla podél železniční trati přes Chrást, Krhanice do Prosečnice a dále se napojovala na silnici, která přes Jílové vedla až do Prahy.¹¹⁵ Byla dokončena v roce 1928.¹¹⁶

Další klíčová komunikace byla silnice Týnec nad Sázavou – Čakovice. Spojovala další vesnici s Týncem a vinula se podél Čakovického potoka krásným údolím pod zříceninou Zbořený Kostelec. Za Čakovicemi se tato cesta ubírala směrem k Praze. První jednání o jejím vybudování proběhlo roku 1927.¹¹⁷ Ale až roku 1935 byly pro tuto silnici vykoupeny potřebné pozemky za 0.25 Kč za 1 m².¹¹⁸ V roce 1936 byla provedena výstavba.¹¹⁹

Nejen silnice, které vedly z Týnce do dalších míst, se dočkaly oprav a samotných staveb. V září roku 1936 byla vyasfaltována hlavní silnice v Týnci,

¹⁰⁸ SOkA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, inv. č. 1, Kniha správní 2, Protokol místní obce Týnec nad Sázavou 1923–1926.

¹⁰⁹ Kapitola: Inženýr Janeček – přínos průmyslu na Týnecku.

¹¹⁰ SOkA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, inv. č. 1, Kniha správní 2, Protokol místní obce Týnec nad Sázavou 1923–1926, protokol ze dne 11. 4. 1924.

¹¹¹ TAMTÉŽ, Protokol místní obce Týnec nad Sázavou 1923–1926, protokol ze dne 19. 5. 1926.

¹¹² TAMTÉŽ, inv. č. 1, Kniha správní 3, Protokol místní obce Týnec nad Sázavou 1926–1932, protokol ze dne 2. 2. 1927.

¹¹³ TAMTÉŽ, inv. č. 1, Kniha správní 2, Protokol místní obce Týnec nad Sázavou 1923–1926, protokol ze dne 7. 6. 1926.

¹¹⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 1, Kniha správní 3, Protokol místní obce Týnec nad Sázavou 1926–1932, protokol ze dne 2. 2. 1927.

¹¹⁵ Kolektiv autorů, *Týnec nad Sázavou*, s. 155.

¹¹⁶ SOkA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, inv. č. 1, Kniha správní 3, Protokol místní obce Týnec nad Sázavou 1926–1932, protokol ze dne 27. 5. 1929.

¹¹⁷ TAMTÉŽ, Protokol místní obce Týnec nad Sázavou 1926–1932, protokol ze dne 17. 11. 1927.

¹¹⁸ TAMTÉŽ, *Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1939*, s. 144.

¹¹⁹ Kolektiv autorů, *Týnec nad Sázavou*, s. 155.

kteřá vede od příjezdu z Benešova přes most přes řeku až směrem na Čakovice a Prahu.¹²⁰

S rozvojem a stavbou silnic souvisela také silniční doprava, která byla do té doby zanedbatelná. Jelikož Týnec a okolí byl letním sídlem, bylo důležité především rozvíjet osobní dopravu. Již roku 1923 fungovala autobusová doprava z Neveklova přes Netvořice do Týnice. Ale to se nelíbilo vedení města Benešova, který chtěl mít z tohoto spojení také užitek. Ovšem proti tomu byl podán protest.¹²¹ Jednalo se také důležité poštovní spojení v tomto kraji.¹²² Trvalo několik let, než se autobusová doprava rozšířila, ale roku 1931 bylo zřízeno autobusové spojení do Posázaví Jihočeskou akciovou společností. Linka vedla z Prahy přes Kamenici do Týnce nad Sázavou.¹²³ Následně byly posilovány linky, které spojovaly i okolní vesnice.¹²⁴ Některá autobusová spojení jako Benešov – Týnec byla prodloužena do Lešan či jiných vesnic, protože, jak uvádí obecní zastupitelstvo, „...potřeba obyvatelstva toho vyžaduje...“¹²⁵ Další linka, která byla schválena, byla řízena soukromým dopravcem panem Fáčkem a vedla z Prahy přes Prosečnici, kde byla vytížená kvůli sanatoriu, do Týnce a zpět.¹²⁶ Soukromí dopravci viděli ve spojení mezi venkovskými obcemi a Prahou nejlepší zdroj příjmů, a tak další takové linky vznikaly v letech 1935¹²⁷ i 1938.¹²⁸

2.2. Stavba mostu

Nádraží Týnice nad Sázavou se nacházelo na pravém břehu řeky Sázavy. Na této straně však již nic dalšího nebylo, kromě starého stavení neprosperujícího statku. Veškerý život obce se odehrával na levém břehu řeky, kde je historické centrum, stávaly tam domy živnostníků a odtud také vedla cesta na Benešov a do okolí. Přes řeku Sázavu se lidé dostávali za pomoci převozníka (Příloha č. 8). Pro místní obyvatelstvo tento způsob přepravy nebyl nijak neobvyklý, ale s narůstajícím přílivem výletníků každé léto se tato situace stávala problematictější.

¹²⁰ SOKA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1939, s. 163.

¹²¹ Vltavské proudy 2, č. 11, 21. 9. 1923, s. 5.

¹²² TAMTÉŽ, č. 12, 20. 10. 1923, s. 7.

¹²³ TAMTÉŽ 10, č. 12, 22. 12. 1931, s. 8.

¹²⁴ TAMTÉŽ 11, č. 5, 22. 5. 1932, s. 6. („Autobus z Týnce n. Sáz. (jezdící jednou denně) od 15. května jezdí dvakrát denně. Spojení s Prahou tímto autobusem je rychlé a levné.“)

¹²⁵ SOKA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, inv. č. 1, Kniha č. 4, Protokoly obce Týnce nad Sázavou 1932-1937. Protokol ze dne 16. 11. 1932.

¹²⁶ TAMTÉŽ, Protokoly obce Týnce nad Sázavou 1932-1937. Protokol ze dne 28. 11. 1932.

¹²⁷ TAMTÉŽ, Protokoly obce Týnce nad Sázavou 1932-1937. Protokol ze dne 23. 1. 1935.

¹²⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 1, Kniha č. 5, Zápisy schůzí 1937-1940. Protokol ze dne 18. 5. 1938.

Myšlenka stavby mostu se objevila již roku 1906. Kdy v protokolu z jednání ze dne 31. ledna 1906 obecního zastupitelstva Krusičany, pod jehož správu Týnice spadala, byl uveden zápis pana Bohumila Aleše „...na podání žádosti k okresnímu výboru na postavení mostu přes řeku Sázavu v Týnici jednohlasně podporován...“¹²⁹ Bohumil Aleš byl tehdejší správce velkostatku Konopiště. Tím tato žádost získala na důležitosti. Aleš v tomto zápise také nabádal okolní vesnice, aby tento návrh podpořily, a vznesl zde také myšlenku na rozšíření pravomoci obce Týnice.¹³⁰ K samému uskutečnění stavby však ještě vedla dlouhá cesta. O dva roky později v roce 1908 se v zápisech protokolu objevuje návrh „...by obec učinila příslušné kroky k oslavě 60. letého panování J. V. císaře a krále Františka Josefa I. stavbou mostu silničního v Tejnici nad Sázavou. Přítomní usnášejí se jednohlasně na tom by podniknuty byly kroky za účelem opatření projektu...“¹³¹ V tomto zápise se již objevují konkrétní údaje o získání finančních prostředků. Bylo navrhováno žádat o podporu státní, zemskou u Jílovského, Neveklovského a Benešovského okresu, o podporu od místní dráhy Čerčany – Modřany – Dobříš a od nájemníků. Pokud by se dostalo požadovaných financí, zastupitelstvo navrhovalo zřídit výběr mostního mýta po dokončení stavby.¹³² Avšak i tento velmi pozitivně vyhlížející plán se dlouhou dobu nerealizoval. Opakovaně se požadavek na stavbu mostu uvádí v zápisech ze dne 18. listopadu 1915, kdy se opět žádá o státní podporu.¹³³ Ale ke skutečné realizaci dochází ještě o několik let později.

Podle protokolu ze dne 27. února 1919 se obecní zastupitelstvo usneslo, že obec Krusičany si na stavbu mostu vypůjčí 50 000 korun.¹³⁴ Výpůjčka byla vydána Záložnou v Týnici nad Sázavou a na úhradě splátek se podílely všechny obce, které spadaly pod správu Krusičan, Týnice pak největším procentuálním poměrem 102%.¹³⁵ Osada Týnice nad Sázavou vedla od roku 1919 své vlastní schůze obecního místního zastupitelstva. V zápise jednání ze dne 24. července 1919 je uvedeno, že obyvatelstvo Týnice je ochotno nést veškeré důsledky spojené se stavbou mostu. V době, kdy ještě nebylo jisté, zda obec Krusičany výpůjčku na stavbu schválí, se obyvatelé shodli na skutečnosti, že most je opravdu nutný a pokud by obec Krusičany potřebné peníze

¹²⁹ SOkA Benešov, AO Krusičany, inv. č. 1, Kniha č. 1, Protokol ze dne 31. 1. 1906.

¹³⁰ TAMTÉŽ.

¹³¹ TAMTÉŽ, Protokol ze dne 8. 2. 1908.

¹³² TAMTÉŽ.

¹³³ TAMTÉŽ, Protokol ze dne 18. 11. 1915.

¹³⁴ TAMTÉŽ, Protokol ze dne 27. 2. 1919.

¹³⁵ TAMTÉŽ, Protokol ze dne 12. 7. 1920.

neuvolnila na stavbu, sami by se postarali o výpůjčku a nesli by finanční zatíženost, která i tak byla pro Týnici značná.¹³⁶

Další finanční prostředky měly být zajištěny z již zmíněných státních okresních a soukromých příspěvků.¹³⁷ Situace nebyla však tak jednoznačná. Někteří členové ze zastupitelstva z obcí Chářovice, Krusičany, Podělusy a Hamry i po tomto návrhu vyslovili svůj nesouhlas, a to především z obavy velkého finančního zatížení obcí.¹³⁸ Přes všechna úskalí stavba mostu byla zahájena oficiální vyhláškou z 1. srpna 1920.¹³⁹ 24. října 1920 obecní zastupitelstvo v Krusičanech jednohlasně schválilo podání žádosti ke Kanceláři prezidenta republiky, aby se mohl most v Týnici pojmenovat po prvním prezidentovi Československé republiky a směl nést název Masarykův most.¹⁴⁰ Na slavnostní otevření byl také pan prezident pozván, ovšem podle dopisu ze září 1921 je známo, že se oslav odevzdání mostu veřejné potřebě nezúčastnil z důvodu cesty na Moravu a Slovensko a vytíženosti ve státních záležitostech.¹⁴¹ Most Masarykův v Týnici nad Sázavou se stal prvním mostem takto pojmenovaným v Československé republice.¹⁴² (Příloha č. 8).

Hlavní zásluhu na uskutečnění a provedení stavby železobetonového mostu měl především Ludvík Štros stavitel z Týnice a tehdejší starosta obce Krusičany, a také pan Jindřich Micka mlynář z Týnice. Jejich iniciativa velmi ovlivnila celkový průběh prosazení stavby, shromáždění finančních prostředků a rychlý průběh stavby. Most byl postaven za jeden rok i s nezbytnými nájezdy a opravou železničního přejezdu na pravém břehu řeky Sázavy. Kvůli poválečné situaci se cena stavby mostu vyšplhala až na celkovou částku 1 600 000 korun.¹⁴³

Ludvík Štros byl významným členem obecního zastupitelstva a později starostou již samostatné obce Týnice nad Sázavou. O osamostatnění a rozdělení správy obcí na tři samostatné celky se v jednáních zastupitelstva mluvilo již dlouhou dobu. V roce 1919 se v zápisech objevuje zmínka o osamostatnění obcí Chářovice, Týnice nad Sázavou a Krusičany ze správy politické obce Krusičany. Žádost o rozdělení

¹³⁶ SOKA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, inv. č. 1, Knihy správní č. 1, Kniha protokolů – Osada Týnec n. S. obecního místního zastupitelstva 1919–1922, Protokol ze dne 24. 7. 1919.

¹³⁷ TAMTÉŽ, AO Krusičany, inv. č. 1, Kniha č. 1, Protokol ze dne 27. 2. 1919.

¹³⁸ Kolektiv autorů, *Týnec nad Sázavou*, s. 154.

¹³⁹ SOKA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, inv. č. 29, Stavba mostu přes řeku Sázavu v Týnici n. Sáz. 1920–1921, fasc. 1.

¹⁴⁰ TAMTÉŽ, AO Krusičany, inv. č. 1, Kniha č. 1, Protokol ze dne 24. 10. 1920.

¹⁴¹ TAMTÉŽ, AO Týnec nad Sázavou, inv. č. 29, Stavba mostu přes řeku Sázavu v Týnici n. Sáz. 1920–1921, fasc. 10.

¹⁴² Eduard VANEČEK, *Výlety*, s. 139.

¹⁴³ SOKA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1949, s. 10.

již byla na ministerstvu vnitra, avšak zápis uvádí, že rychlému vyřízení této žádosti bránilo několik překážek. Především okresní výbor Neveklov nechtěl toto rozdělení povolit.¹⁴⁴ Společně s dalšími členy obecního zastupitelstva Týnice, které se scházelo již od roku 1919, se Ludvíku Štrosovi podařilo docílit této změny a na základě výnosu ministerstva vnitra ze dne 13. října 1922 vznikla samostatná obec Týnice nad Sázavou s vlastní samosprávou.¹⁴⁵

2.3. Elektrizace

O zavedení elektrického osvětlení v obci se jednalo již 13. ledna 1922. Byly vzneseny dva návrhy a požádalo se o vypracování rozpočtu na tyto varianty.¹⁴⁶ V březnu téhož roku se uvažovalo o odebírání elektrické energie z Brodecké přádelny a tím tak získat napájení pro obecní osvětlení. Bylo však rozhodnuto o přijetí návrhu Elektrárenského svazu¹⁴⁷ a následně byl Svaz středočeských elektráren požádán, aby se mohlo začít se zřízením osvětlení ihned.¹⁴⁸ Ovšem financování celého projektu se opět stalo zásadním problémem, a tak další jednání teprve na úrovni projektu probíhala i o rok později.¹⁴⁹ Roku 1925 v Týnci vzniklo Elektrárenské družstvo a podařilo se konečně získat potřebný obnos od obce, z příspěvků od zájemců, od okresu Neveklov a ze státní podpory. Celkem se částka zavedení elektrického osvětlení v Týnci vyšplhala až na 135 948,- korun. Na konci téhož roku se začalo s výstavbou sekundární rozvodné sítě a 1. dubna 1926 „bylo poprvé rozsvíceno.“¹⁵⁰ Po tomto poněkud zdoluhavém zřízení elektrické sítě, začal rychlý rozvoj v jejím využívání. Roku 1931 bylo v Týnci instalováno na 27 žárovek veřejného osvětlení.¹⁵¹ Roku 1932 se jednalo již s nájemníky prodejních kiosků pod hotelem o zřízení osvětlení

¹⁴⁴ SOKA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, inv.č. 1, Kniha správní č. 1, Kniha protokolů – Osada Týnice n. S. obecního místního zastupitelstva 1919–1922, Protokol ze dne 12. 11. 1919.

¹⁴⁵ TAMTÉŽ, Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1949, s. 11.

¹⁴⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 1, Kniha správní, 1. Kniha protokolů – osada Týnice nad Sázavou, obecního místního zastupitelstva 1919–1922, Protokol ze dne 13. 1. 1922.

¹⁴⁷ TAMTÉŽ, Protokol ze dne 23. 6. 1922. („Místní obec. Zastupitelstvo schvaluje jednohlasně, by zřízení elekt. osvětlení v Týnci n. S. zadána byla ústřednímu svazu středočeských elektráren.“)

¹⁴⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 1, Kniha správní, 2. Kniha protokolů – osada Týnice nad Sázavou, Protokol ze dne 15. 7. 1922.

¹⁴⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 1, Kniha správní 2, Protokol místní obce Týnice nad Sázavou 1923–1926, Protokol ze dne 15. 7. 1923.

¹⁵⁰ TAMTÉŽ, Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1939, s. 54. Srov. Kolektiv autorů, *Týnec nad Sázavou*, s. 157.

¹⁵¹ Kolektiv autorů, *Týnec nad Sázavou*, s. 157.

na jednotlivých kioscích. Nájemník však musel zaplatit obci 60 korun za každou instalovanou žárovku, aby tak obci nevznikaly žádné výlohy s tím spojené.¹⁵²

2.4. Vodovod

Od roku 1905 byl veden první vodovod v Týnci nad Sázavou z lesa Taranka do arcivévodského hotelu. Tento vodovod byl zřízen velkostatkem Konopiště.¹⁵³ Obyvatelé obce byli odkázáni na studně obecní či své soukromé.¹⁵⁴ V roce 1923 se v protokolech zastupitelstva již jednalo o projektu na stavbu obecního vodovodu.¹⁵⁵ Jednání se státním velkostatkem Konopiště byla však zdlouhavá, a tak až v roce 1924 došlo k dohodě o povolení zřízení přípojky vodovodu pro novou Týnici¹⁵⁶, za kterou se obec zavázala platit 250 korun roční paušál a 50% odpovědnost při všech opravách.¹⁵⁷ Téhož roku si obec vypůjčila u spořitelního a záložního spolku 15 000,- korun na tuto stavbu vodovodu.¹⁵⁸ Jak se Týnec rozrůstal, otázka rozšíření vodovodu byla opět aktuální roku 1930.¹⁵⁹ Zřízení však bylo problematické, především z důvodu nedostatku peněz.¹⁶⁰ Až roku 1935 si mohla obec dovolit další položení potrubí a vedení vodovodu. Stavba části vodovodu byla zadána panu Dr. Burešovi za částku 9 500,- korun.¹⁶¹

2.5. Úřady

Týnec vždy byl farní osadou při původně gotickém kostele Svatého Šimona a Judy, kde byl znovu úřad obnoven roku 1755.¹⁶² I když některé okolní vesnice, které do této farnosti spadaly, byly co do počtu obyvatel větší, centrem všeho dění byl

¹⁵² SOkA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, inv. č. 1, Kniha správní 4, Protokoly obce Týnce nad Sázavou 1932–1937, protokol ze dne 29. 9. 1932.

¹⁵³ Kolektiv autorů, *Týnec nad Sázavou*, s. 156.

¹⁵⁴ TAMTÉŽ.

¹⁵⁵ SOkA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, inv. č. 1, Kniha správní, 1. Kniha protokolů – osada Týnice nad Sázavou, obecního místního zastupitelstva 1919–1922, Protokol ze dne 6. 1. 1923.

¹⁵⁶ Část obce na pravém břehu řeky Sázavy.

¹⁵⁷ SOkA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1939, s. 30-31.

¹⁵⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 1, Kniha správní 2, Protokol místní obce Týnice nad Sázavou 1923–1926, Protokol ze dne 28. 11. 1923. Srov. TAMTÉŽ, Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1939, s. 30-31. Srov. Dopis od Okresního úřadu v Neveklově ze dne 1. 4. 1924, který tuto půjčku schvaluje. In: SOkA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, inv. č. 1, Kniha správní 2, Protokol místní obce Týnice nad Sázavou 1923–1926.

¹⁵⁹ Kolektiv autorů, *Týnec nad Sázavou*, s. 156.

¹⁶⁰ SOkA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1939, s. 122. („Často se jednalo o dvou ožehavých otázkách: vodovodu a zřízení nového hřbitova. Obě zůstaly nedořešené pro nedostatek finančních prostředků.“)

¹⁶¹ TAMTÉŽ, s. 144.

¹⁶² TAMTÉŽ, s. 5-6.

vždy Týnec.¹⁶³ Celou dobu, kterou kronika mapuje od 1923 – 1939 zastával funkci faráře v místním farním kostele pan Václav Levora. Byl také pověřen vedením hodin náboženství na místní obecné a občanské škole.¹⁶⁴ Většina obyvatelstva asi 70% byla římsko-katolického vyznání. Malou skupinku tvořili členové církve československé husitské a asi dvě rodiny byly židovské.¹⁶⁵

Poštovní úřad byl dle kroniky zřízen roku 1890, kdy byl tento úřad zrušen v Nespekách. Z potřeby zajišťování poštovních služeb byl tak zřízen v Týnci i pro všechny okolní vesnice.¹⁶⁶ Obecní úřad se již od roku 1924 domáhal zřízení telefonní hovorny, ale v této době ještě bezvýsledně.¹⁶⁷ V roce 1925 se již jednalo o zřízení telefonní hovorny.¹⁶⁸ Pan František Janeček přispěl na hovornu 2000 korun¹⁶⁹ a roku 1926 byl zřízen nový poštovní úřad v domě čp. 5 (Příloha č. 7) i s telefonní hovornou.¹⁷⁰

„Spořitelní a záložní spolek těší se neobyčejné oblibě.“¹⁷¹ Fungoval v Týnci od roku 1900, byl založen jako první spořitelní a záložní spolek na okrese Neveklovském¹⁷² a jeho role i v tak malé obci byla velmi důležitá. Ke 25. výročí existence spořitelního a záložního spolku v Týnci daroval spolek 88 žákům týneckých škol vkladní knížku s 5 korunami vkladu.¹⁷³ Díky této finanční instituci se mohl stavební ruch Týnce a jeho okolí mnohem lépe a rychleji rozvíjet, jak se i ve dvacátých a třicátých letech dělo.¹⁷⁴ Obecní zastupitelstvo mnohokrát řešilo výpůjčky na obecní projekty právě u tohoto spořitelního a záložního spolku.¹⁷⁵ „Zásada naše jest: Úspory

¹⁶³ SOA Praha, Farní matriky Týnec nad Sázavou 1722–1899, sign. 2,3,4. Srov. SOkA Benešov, Farní úřad Týnec nad Sázavou, Soupisy duší 1822–1866. (Podle soupisu duší v 19. století bylo více obyvatel v Peceradech, Krusičanech, Bukovanech a Chářovicích.)

¹⁶⁴ SOkA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1939, s. 34.

¹⁶⁵ TAMTÉŽ, s. 47.

¹⁶⁶ TAMTÉŽ, s. 23.

¹⁶⁷ TAMTÉŽ, s. 35.

¹⁶⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 1, Kniha správní 2, Protokol místní obce Týnce nad Sázavou 1923–1926, Protokol ze dne 2. 9. 1925.

¹⁶⁹ TAMTÉŽ, protokol ze dne 18. 9. 1925.

¹⁷⁰ TAMTÉŽ, Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1939, s. 57. („Zřízení vedlejší ústředny a hovorny telefonní v Týnci n. Sáz. povoleno bylo výnosem řed. pošt a telegrafů v Praze ze dne 15. června 1926 č. j. 117.636-XII-1026 na základě rozhodnutí Ministerstva pošt a telegrafů v Praze výnosem ze dne 10. června 1926 č. j. 27.686-XV-1926.“)

¹⁷¹ TAMTÉŽ, s. 35.

¹⁷² Vltavské proudy 5, č. 3, 21. 1. 1926, s. 6.

¹⁷³ TAMTÉŽ.

¹⁷⁴ TAMTÉŽ.

¹⁷⁵ SOkA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1939, s. 36. Srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1, Kniha správní 1, 2, 3, Protokol místní obce Týnce nad Sázavou 1919–1922, 1923–1926, 1926–1932.

krajiny naší sbíratí a s nimi opět pro blaho kraje našeho nezištně hospodařiti, neboť jsme ústav nevýdělečný,¹⁷⁶

Četnická stanice v Týnci, která také zahrnovala do svých pravomocí okolní vesnice, čítala dohromady čtyři osoby. Hlavním velitelem byl pan Ferdinand Vik, který pod sebou měl tři strážmistry.¹⁷⁷ V protokolech se však několikrát objevuje zřízení úřadu ponocného ze strachu vypuknutí požáru v nočních hodinách.¹⁷⁸

¹⁷⁶ SOKA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1939, s. 36. (Zpráva k 25. výročí Spořitelního a záložního spolku.)

¹⁷⁷ TAMTÉŽ, s. 35.

¹⁷⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 1, Kniha správní 4, Protokoly obce Týnce nad Sázavou 1932–1937, Protokol ze dne 13. 6. 1934 a 21. 7. 1934.

3. Železnice

Zájem navštěvovat přírodní krásy v povodí Sázavy a trávit svůj volný čas relaxací na jejích březích vzrostl s usnadněním přístupu do těchto míst vzdálených od Prahy třicet až čtyřicet kilometrů. Železnice byla velkým vynálezem, který dopomohl k lepším životním podmínkám a rozvoji turismu nejen na Týnecku. Ve čtyřicátých letech devatenáctého století při výstavbě železnice z Prahy do Vídně se mezi návrhy objevila varianta, ve které by trať měla vést posázavským údolím. Nakonec tento plán nebyl přijat a železnice vedla z Prahy přes Benešov a dále na jih.

O několik desítek let později vyvstala na panství Konopištském potřeba snadnější těžby a dopravy dřeva a kamene z lesů a kamenolomů v panství. V okolních vesnicích Týnice nad Sázavou se nacházely hned dva kamenolomy, v Požárech, dnes Prosečnice, a Peceradech. Peceradský kamenolom byl velmi zvláštní výskytem gabbrodioritu, jednoho z nejkrásnějších kamenů na světě. Jak uvedl Jaroslav Šobíšek, peceradský gabbrodiorit byl kamenem významným především pro své specifické vlastnosti, jakými byly houževnatost, tvrdost a zajímavé zbarvení, kterého bylo dosaženo po vyleštění. Tento kámen se použil při několika významných stavbách. „O jeho vhodnosti k použití na stavby nejvýše monumentální a historického významu svědčí jeho použití na podstavec Štursova „Raněného“, který jest umístěn v kapli popravených legionářů v Památníku Osvobození, jakož i jeho použití na sokl velkého leštěného sarkofágu rovněž v Památníku umístěného. Kolem budovy památníku na Žižkově krásně pak se vyjímá neleštěný peceradský gabbrodiorit svým tmavým odstínem jako výzdoba dlažby. O výjimečné kráse a dobré jakosti tohoto kamene mluví pak jeho použití co obklad u fasády přízemí na budově Poštovní spořitelny v Praze na Václavském náměstí a na Hotelu „Praha“ v Mariánských Lázních. Vysoký lesk hotového díla září tu krásou jako vlastnosti jeho věrného lidu.“¹⁷⁹ Nebylo tedy divu, že se panství Konopiště stalo jedním z hlavních iniciátorů a investorů výstavby lokální železnice.

Po sedmdesátých letech devatenáctého století, kdy již byla hlavní síť železničních tratí téměř dokončena, bylo zapotřebí, aby se do výstavby lokálních místních sítí zapojili i jiní investoři. Stavba a uvedení do provozu bylo velmi nákladné a stát

¹⁷⁹ Jaroslav ŠOBÍŠEK, *Rychta Peceradská*, Pecerady 1946, s. 66.

podpořil tuto myšlenku zákonem č. 8 z roku 1892.¹⁸⁰ Předpokládalo se vytvoření místních družstev, jež by s podporou státu financovala jednotlivé úseky železnice.

Hlavní investoři v těchto družstvech získali svá privilegia.¹⁸¹ Také Konopištské panství využilo své pravomoci a upravilo hlavní návrh vedení tratě tak, aby zastávky a nákladiště byly co nejbližší ke kamenolomům. „Železniční trať z Prahy přes Vrané nad Vltavou a Čerčany do Světlé nad Sázavou měří 157 km. Kolejovou úvratí v Čerčanech je rozdělena ve dva úseky, dolní a horní. Dolní úsek z Prahy do Davle sleduje pravý břeh Vltavy, z Davle do Týnce nad Sázavou pravý břeh Sázavy. Z Týnce nad Sázavou do Čerčan je veden levobřežně s nevelkým odklonem od řeky Sázavy od Týnce do Poříčí nad Sázavou.“¹⁸² Z potřeb vedení tratě podle hlavních zadavatelů v tomto případě dle Konopištského panství byl v Týnci nad Sázavou vybudován ocelový železniční most v roce 1896. Konstrukce je nýtovaná a byla vyhotovena firmou Pražské akciové strojírny, dříve Rusten a spol.¹⁸³ Celá železniční trať byla rozdělena na několik úseků. Část Čerčany – Požáry, dnes Prosečnice, je dlouhá 16 kilometrů a ke slavnostnímu otevření došlo 18. ledna 1897.¹⁸⁴ (Příloha č. 6).

Ne vždy byla stavba jednotlivých částí rychlá a bez problémů. Hned další úseky směrem ku Praze rozdělené na části Požáry – Jílové u Prahy a Jílové u Prahy – Skochovice vedly k vážným roztržkám mezi jednotlivými obcemi, které mohly celou stavbu ohrozit nebo výrazně zpozdit. Původní trať měla vést pohodlně přes Kamenný Újezdec a Kamenný přívoz. Tyto dvě obce byly podřízené městu Jílové u Prahy. To se však nezamlouvalo samotnému městu Jílové, jehož zastupitelé trvali na vedení tratě poblíž města a vybudování nádraží pro město. Poloha Jílového byla však vždy velmi nepříznivá. Město je situováno na kopci ve značné vzdálenosti od řeky. Oproti tomu je mnohem lépe lokalizována obec Kamenný Přívoz, která leží přímo na řece. Jelikož se město podílelo na financování výstavby, bylo stížnosti vyhověno a po velmi náročné a neekonomické změně projektu se železniční trať částečně přiblížila Jílovému u Prahy. Dále podél řeky Sázavy na Prahu byl terén pro výstavbu značně komplikovaný. Území je velmi skalnaté a vyžadovalo namáhavé zásahy do krajiny. Byly vyhloubeny skalní zářezy, vystaveno

¹⁸⁰ Miroslav BERKA, *Posázavský Pacifik. Historie železnice a trampingu na Zlaté řece*, Praha 1991, s. 12.

¹⁸¹ Miroslav BERKA, *Posázavský Pacifik*, s. 12.

¹⁸² TAMTÉŽ, s. 15.

¹⁸³ TAMTÉŽ, s. 73.

¹⁸⁴ TAMTÉŽ, s. 24.

několik opěrných zdí a vybudovány tunely.¹⁸⁵ Velmi významnou a dodnes technickou památkou byla stavba železničního viaduktu Žampach. Tato stavba souvisela se změnou plánu železniční tratě na návrh města Jílového u Prahy. Žampach je místo významné svými geologickými podmínkami. Stýkají se zde žuly s prahorními břidlicemi a od 14. století je zde známá těžba zlaté rudy.¹⁸⁶ Železniční viadukt se klene nad roklí Kocour. Jeho výška od nejvyššího místa mostovky ke dnu strže Kocour je 41,73 metrů. Délka viaduktu sestávající se ze sedmi oblouků je 110 metrů. Viadukt byl vystavěn ze žulových kvádrů, které byly dováženy z okolních posázavských lomů. Na stavbě pracovali především italská dělníci, kteří měli dostatek zkušeností s obdobnými stavbami v Alpách. Celé dílo bylo stavěno v letech 1897–1899 a první vlak zde projel 1. května 1900.¹⁸⁷

Kromě velmi důležitého zajišťování převozu surovin jako dřeva, kamene a dalších produktů z místních továren a dalších průmyslových míst, železnice umožnila snadnější cestování pro domácí obyvatelstvo, ale také pro návštěvníky přijíždějící do Posázaví. Trať, vedená z Prahy Posázavským údolím, sama o sobě fascinovala turisty, trampy a obchodníky. Od počátku 20. století byla trať plně využívána a podle trampského označení je nazývána Posázavským Pacifikem dodnes. Železnice a doprava na ní se stala nezbytnou součástí turistů, kteří cestovali mezi Prahou a místy dolního Posázaví s železnou pravidelností. V pramenech je nejedna výtka, petice a stížnost na nedostatky jízdního řádu.¹⁸⁸ S jízdním řádem se také pojí ceny jízdného. Ředitelství drah vydávalo zpáteční jízdenky do Prahy z některých Posázavských zastávek se značnou slevou, ale byly pouze tři¹⁸⁹. Na základě toho si ostatní vesnice stěžovaly, že jim dráhy omezují větší návštěvnost turisty a možnost většího zdroje příjmů.¹⁹⁰ Dalším nedostatkem byla nevyhovující propojení lokálních Posázavských spojů s vlaky vedenými na jih do Českých Budějovic. Obecní úřad se podrobně zabývá řešením, které by nabízelo mnohem pohodlnější cestování mezi Posázavím

¹⁸⁵ Miroslav BERKA, *Posázavský Pacifik*, zejména s. 38–42.

¹⁸⁶ František PLEVA, *Sázava milovaná*, Pelhřimov 2005, s. 317.

¹⁸⁷ TAMTĚŽ, s. 317–318. Srov. Miroslav BERKA, *Posázavský Pacifik*, s. 72.

¹⁸⁸ Vltavské proudy 2, č. 2, 15. 12. 1922, s. 5-6. („Ředitelství státních drah v Praze nevyhovělo petici zúčastněných krajinských spolků a samosprávných korporací, kterou bylo žádáno, aby v sobotu a ve dny před svátky byl prodloužen osobní vlak...“)

¹⁸⁹ TAMTĚŽ 1, č. 2, 4. 4. 1914, s. 6. (Pikovice, Luka-Medník, Jílové).

¹⁹⁰ TAMTĚŽ, s. 6. (Stěžovaly si obce: Kamenný přívoz, Krhanice, Týnice).

a Jižními Čechami, a zajistilo by tak, větší zájem cestovat do těchto krajů.¹⁹¹ V počátku dvacátých let však ještě nedošlo k žádnému zlepšení této situace.

¹⁹¹ Vltavské proudy 5, č. 14, 21. 12. 1926, s. 6.

4. Inženýr Janeček – přínos průmyslu na Týnecku

4.1. František Janeček před příchodem do Týnce nad Sázavou

František Janeček pocházel z rodiny sedláka z Východních Čech. Narodil se 2. dubna 1853 jako prostřední syn. Jeho starší bratr se zabýval těžbou uhlí a antracitu u Českých Budějovic. Mladší bratr Rudolf založil firmu RUJA a v Praze v Nuslích vyráběl elektrické bojler.¹⁹²

František byl pokřtěn v evangelickém kostele a při této víře zůstal až do konce svého života. Byl velkým mecenášem sboru Českobratrské církve evangelické v Benešově, do kterého patřil územně i Týnec.¹⁹³ I když toužil stát se doktorem, na přání otce vystudoval Vyšší průmyslovou školu na Betlémském náměstí v Praze. Další studia absolvoval v Německu na technické vysoké škole v Berlíně, kde následovala jeho praxe pro špičkovou společnost Siemens-Schuckert.¹⁹⁴ Po návratu začal pracovat jako konstruktér ve firmě Kolben a spol. ve Vysočanech. Kolbenka započala se stavbou továrny na dynamoelektrické stroje v Maarsseu v Nizozemí, kde Janeček dohlížel na výstavbu a současně se věnoval dalšímu studiu na polytechnické vysoké škole v Delftu. V Nizozemí se také seznámil se svou první manželkou, dcerou bohatého nizozemského šlechtice.¹⁹⁵

Po roce 1900 se jeho hlavním zdrojem příjmů stal prodej patentů na jeho vynálezy. Požádal o uznání několika patentů v Německu, Rakousku – Uhersku a Itálii. Po roce 1905 již nepracoval pro firmu Kolben, ale plně se věnoval svým vynálezům. Pro tuto činnost zakoupil velkostatek Hradsko v mělnickém kraji.¹⁹⁶

První světová válka vyhranila i zájem Františka Janečka. Prodal statek Hradsko a začal se věnovat válečným vynálezům, které uplatnil především v práci pro Rakousko – Uherskou a později Československou armádu.¹⁹⁷

Po první světové válce se Janeček vrhl do soukromého podnikání. Napřed se spojil s partnery, kteří do podniku zajistili prostory, stoje a pracovní síly a Janeček své

¹⁹² Daniel POVOLNÝ - Vladimír SOUČEK - Radomír ZAVADIL, *František Janeček. Motocyklový král. Příběh muže, který dal vzniknout motocyklům Jawa*, Praha 2011, s. 12-14.

¹⁹³ Archiv sboru Českobratrské církve evangelické Benešov, svazek IIIC-3/13, Zpráva o činnosti Českobratrské církve evangelické pro Benešov a okolí.

¹⁹⁴ Daniel POVOLNÝ - Vladimír SOUČEK - Radomír ZAVADIL, *František Janeček*, s. 17-18.

¹⁹⁵ TAMTÉŽ, s. 22-25.

¹⁹⁶ TAMTÉŽ, s. 26-32.

¹⁹⁷ Pavel NOVOTNÝ, *Jawa. Půlstoletí práce a úspěchu*, Týnec nad Sázavou 1979, s. 14. Srov. Daniel POVOLNÝ - Vladimír SOUČEK - Radomír ZAVADIL, *František Janeček*, s. 34-39.

vynálezy a nápady. Výroba se orientovala výhradně na zbraně a to ruční granáty.¹⁹⁸ Svou výrobu Janeček poté rozšiřoval a roku 1922 zakoupil budovy bývalého hostince Na Zelené lišče v Michli. Začal také skupovat okolní pozemky, avšak po jejich koupi mu bylo sděleno, že spadají do regulačního plánu, který se záměry Janečka vůbec nepočítal. Bylo mu uděleno desetileté provizorium na provoz jeho podniku na těchto pozemcích. A tak Zbrojovka Ing. F. Janeček měla svůj provoz v budovách z montovaných kovových konstrukcí a dřevěných přístaveb.¹⁹⁹

Janeček založil ještě několik dalších firem, kde byl většinou podílníkem, jako například firma se sídlem v Zámčích u Prahy. Roku 1926 postihla Janečkovo podnikání zásadní událost. V centru Prahy v Truhlářské ulici došlo při převozu k výbuchu ručních granátů. Zemřeli tři lidé a nehoda strhla pozornost veřejnosti.²⁰⁰

4.2. Období druhé poloviny dvacátých let a léta třicátá

Ve dvacátých letech dvacátého století nebyla ekonomická situace obyvatel v Týnci nejlepší i přes fungování brodecké přádelny příze. Zemědělství živilo obyvatele především z okolních vesnic a v Týnci převládalo živnostenské podnikání.²⁰¹

Janeček přišel do Týnce nad Sázavou asi někdy na počátku 20. let 20. století jako jeden z řady letních hostů a výletníků užít si krásné přírody a hučící Sázavy v nedalekém kraji od Prahy. Zalíbilo se mu v Týnci a roku 1925 koupil od paní Korbelové první pozemky v celkové výměře 2,5 ha, kde začal s výstavbou své rodinné vily.²⁰² K vile náleželo vybudování hospodářských budov, skleníku na nově vzniklé zahradě a byt pro zahradníka. Nechal přeložit silnici o padesát metrů vedoucí z Týnce do Poděluš a celý svůj soukromý objekt obehnal vysokou zdí.²⁰³ (Příloha č. 9).

První zmínka o Františku Janečkovi v protokolech z jednání obecního zastupitelstva je z 2. září 1925, kdy se zastupitelstvo rozhodlo požádat inženýra Janečka

¹⁹⁸ Daniel POVOLNÝ - Vladimír SOUČEK - Radomír ZAVADIL, *František Janeček*, s. 42-44.

¹⁹⁹ TAMTÉŽ, s. 51-56. Srov. Pavel Novotný, *Jawa*, s. 13.

²⁰⁰ Daniel POVOLNÝ - Vladimír SOUČEK - Radomír ZAVADIL, *František Janeček*, s. 59-60. Srov. Kolektiv autorů, *Týnec nad Sázavou*, s. 296.

²⁰¹ Kolektiv autorů, *Týnec nad Sázavou*, s. 150. Srov. Dagmar HÁJKOVÁ, *Janečkova slévárna v Týnci nad Sázavou v meziválečném období*, SVPP 29, 1988, s. 205. („Na počátku 20. století byl Týnec „idylickou farní osadou“, která postupně nabývala živnostenského rázu se znaky maloburžoazně konzervativního a nacionálně patriotického smýšlení.“) Srov. František Půlpán, *Týnice nad Sázavou*, Pod Bláníkem 4, 1924-1925. („Dle zaměstnání jsou to hlavně živnostníci pak dělníci a úředníci; rolníků zde vůbec není.“)

²⁰² Daniel POVOLNÝ - Vladimír SOUČEK - Radomír ZAVADIL, *František Janeček*, s. 126.

²⁰³ SOKA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1949, s. 55-56.

o finanční výpomoc při zřízení telefonní hovorny.²⁰⁴ Ještě ten samý měsíc Janeček daroval obci příspěvek 2000 korun na telefonní hovornu.²⁰⁵ To byl nejspíš počátek Janečkovy podpory obci Týnec nad Sázavou. A obecní zastupitelstvo bylo již dále panu inženýrovi nakloněno ve všech dalších jeho záměrech.²⁰⁶

Téměř z každého zápisu protokolu jednání obecního zastupitelstva je patrné, že se obec potýkala s finančními problémy. Jakákoliv činnost obce a obecních sborů²⁰⁷ zanechávala místní pokladnu prázdnou a vždy se hledala řešení, jak získat další příjmy a to většinou zvyšováním daní a obecních přírůžek.²⁰⁸ V dubnu roku 1926 požádal spolek Humanita při parcelaci²⁰⁹ obce Týnce o pozemek u řeky na stavbu sanatoria pro plicně choré děti. V zápise se obecní zastupitelstvo vyjádřilo následovně: „Jelikož krokem tímto, byla by ohrožena naše obec jako letní sídlo Pražanů, usnáší se obec. zastup. jednohlasně na tom, by podniknuty byly návrhy možné kroky úmysl spolku Humanita zameziti.“²¹⁰ A skutečně tyto kroky byly podniknuty, neboť při následujících schůzích zastupitelstva byl inženýr Janeček vyzván k odhalení svých plánů a časového postupu na stavbu továrny.²¹¹ Zastupitelé Týnce se obávali, že zřízením sanatoria bude obec vystavena střetům místních obyvatel proti sanatoriu, které se děly v případě léčebny v Prosečnici a místních z obce Krhanice. Navíc se zastupitelstvo domnívalo, že inženýr Janeček přinese do obce více finančních prostředků a pracovních příležitostí pro obyvatelstvo nejen z Týnce ale i okolních vesnic.

Janeček si přízeň zastupitelstva ale i všech místních obyvatel získával štědrými dary na potřebné stavební úpravy, na které obec sama nestačila. V červnu 1926 věnoval 15 000 korun na stavbu silnice Týnec nad Sázavou – Chrást.²¹² Zřízení silnice bylo důležité, jak pro místní obyvatelstvo, tak pro obyvatele vesnic Chrástu, Krhanic a Prosečnice. Tato cesta vedla od vlakového nádraží v Týnci do všech zmíněných obcí. A také pro Janečka bylo důležité, aby se zlepšila infrastruktura mezi jednotlivými

²⁰⁴ SOKA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, inv. č. 1, Kniha správní č. 2, Protokol místní obce Týnce nad Sázavou 1923–1926, Protokol ze dne 2. 9. 1925.

²⁰⁵ TAMTÉŽ, Protokol ze dne 18. 9. 1925.

²⁰⁶ TAMTÉŽ.

²⁰⁷ Hasičský sbor, okrašlovací spolek, tělovýchovná jednota Sokol.

²⁰⁸ SOKA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, inv. č. 1, Kniha správní č. 1-2, Protokol místní obce Týnce nad Sázavou 1919–1926 (např. protokoly ze dnů: 15. 6. 1923, 10. 10. 1923, 13. 2. 1924, 16. 7. 1924).

²⁰⁹ Jednalo se o parcelaci pozemků velkostatku Konopiště, který byl od roku 1921 státní.

²¹⁰ SOKA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, inv. č. 1, Kniha správní č. 2, Protokol místní obce Týnce nad Sázavou 1923–1926, protokol ze dne 12. 4. 1926.

²¹¹ TAMTÉŽ, Protokol ze dne 16. 4. 1926 a 23. 4. 1926.

²¹² TAMTÉŽ, Protokol ze dne 7. 6. 1926.

obcemi pro zajištění kvalitnější dopravy z Prahy a lepší dostupnost z okolí do Týnce. „Roku 1928 přispěl na stavbu školy 12 500 Kč a 8 500 Kč na převod sekundární elektrické sítě.“²¹³ Přes všechny snahy pana inženýra se zastupitelům jeho plán o velké továrně zdál příliš neskutečný a nemohli uvěřit, že by se to Janečkovi opravdu povedlo. Pro všechny případy se pojistili podmínkou, že pokud Janeček nezrealizuje své plány na jím získaných pozemcích, případnou pozemky obci a budou k dispozici dalším projektům.²¹⁴ Janeček nezapomínal ani na chudé občany Týnce a okolních obcí. Před Vánoci roku 1927 věnoval 1500 korun a nadílku do chudinského fondu, ve kterém byl tento dar řádně rozdělen těm, kdo tuto pomoc nejvíce potřebovali.²¹⁵ Svou štedrost pak projevoval každý rok o svátcích v podobě podobných příspěvků.²¹⁶ Oblíbenost inženýra z Prahy rostla ve všech skupinách obyvatelstva. Není tedy divu, že zastupitelstvo veřejně projevovalo souhlas se stavbou továren a budováním podniků inženýra Janečka v Týnci nad Sázavou.²¹⁷ Janeček se všemi těmito podporami obce a svými plány zřejmě snažil o přeměnu Týnce na město průmyslu, jak tomu bylo v Baťově Zlíně.²¹⁸

Na konci dvacátých let se Janeček dozvěděl, že Československý stát již nemá zájem o jeho kulometry typu Schwarzlose.²¹⁹ „Protože v roce 1929 se zdálo, že mírové snahy budou trvalé, hledá Ing. Janeček pro svůj závod takovou výrobu, při níž by se uplatnila jeho továrna, dokonale vybavena nejmodernějšími stroji a laboratořemi.“²²⁰ A skutečně Janeček oznamuje svůj velkolepý plán o stavbě továrny na šicí stroje, jejichž výroba by se dala rychle přeměnit na potřeby pro armádu. Vývoz šicích strojů by tvořil až 95 % celkové výroby a závod by vytvářel pracovní pozice až pro 10 000 zaměstnanců. Týnec by se tedy rozrostl na město o 35 000 obyvatel.

²¹³ Daniel POVOLNÝ - Vladimír SOUČEK - Radomír ZAVADIL, *František Janeček*, s. 127. (Podle zápisu v SOKA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1949, s. 74–75.)

²¹⁴ SOKA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, inv. č. 1, Kniha správní č. 2, Protokol místní obce Týnice nad Sázavou 1923–1926, protokol ze dne 7. 6. 1926.

²¹⁵ TAMTÉŽ, Kniha správní č. 3, Protokol obce Týnec nad Sázavou 1926–1932, Protokol ze dne 15. 12. 1927.

²¹⁶ TAMTÉŽ. (Každý rok před Vánočními svátky se v protokolech objevují podobné zápisy o daru Františka Janečka na chudé.)

²¹⁷ TAMTÉŽ, protokol ze dne 28. 3. 1928. („Obecní zastupitelstvo jest daleko toho, by kladlo jakýchkoliv překážek tomu, aby podniky, jež jmenovaný hodlá v obci postaviti, byly při jejich zakládání a budování stěžovány. Naopak podniky tyto v zájmu zmohutnění obce vítá a všemožně podporuje.“)

²¹⁸ Daniel POVOLNÝ - Vladimír SOUČEK - Radomír ZAVADIL, *František Janeček*, s. 126.

²¹⁹ TAMTÉŽ, s. 132.

²²⁰ SOKA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1949, s. 206. (Novinový článek o Františku Janečkovi vydaný k příležitosti oslav jeho šedesátých narozenin.)

S čímž Janeček spojoval výstavbu budov pro kvalitní bydlení.²²¹ I když se tato Janečkova představa nikdy nesplnila, kronika obce v roce 1930 informuje o dostavění továrny pana inženýra Janečka.²²² Jednalo se o slévárnu elektronu a šedé litiny, která zahájila svůj provoz v roce 1931.²²³ (Příloha č. 10). Slévárna měla zajistit soběstačnost výroby továrny, jejíž zaměření se v závěru změnilo ze šicích strojů na výrobu motocyklů.²²⁴ Slévárna byla vystavěna na 3650 m² a byla perfektně vybavena nejmodernějšími pecemi a stroji. Vedla k ní lávka přes řeku přímo od vily pana inženýra.²²⁵ Slévárna byla vybavena tak, aby byla schopna vyrobit všechny tehdy známé slitiny železa, hořčíku a hliníku. Hlavním tématem výroby a Janečkových výzkumů se staly permanentní magnety, které se do té doby draze do Československé republiky dovážely. Nejprve to byly lité trvalé magnety a později to byly lehčí trvalé magnety původně objevené v Japonsku.²²⁶ Roku 1932 se v kronice obce uvádí, že Janečkova továrna zaměstnává 32 pracujících.²²⁷ O dva roky později informuje stejný zdroj: „V továrně inž. Františka Janečka výroba stále stoupá, v důsledku toho přicházejí do obce stále noví lidé jako odborné síly.“²²⁸ I když ke změnám docházelo velmi pomalu, Týnec se zlehounka přibližoval původního plánu Františka Janečka.

V roce 1929 upřednostnil František Janeček výrobu motocyklů před šicími stroji. Nechal si vypracovat studie z odborné literatury, kde byl předpovídán úspěch motocyklů pro širší veřejnost.²²⁹ Přes všechny pokusy oslovit tehdy známé dodavatele motocyklů na trhu se mu podařilo získat pouze licenci stroje WANDERER, jejímž výrobcem byla německá společnost ze Saska. Spojením jmen Janeček a Wanderer vznikla legendární značka JAWA.²³⁰ „Poprvé se nový motocykl představil veřejnosti v říjnu 1929 na XXI. Mezinárodním Autosalonu v Praze.“²³¹ Motocykl měl úspěch a František Janeček byl připraven na vysokou poptávku. První sériová výroba motocyklů JAWA 500 OHV byla v Praze. Daniel Povolný přirovnává Janečkovu

²²¹ Daniel POVOLNÝ - Vladimír SOUČEK - Radomír ZAVADIL, *František Janeček*, s. 132.

²²² SOKA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1949, s. 95.

²²³ Daniel POVOLNÝ - Vladimír SOUČEK - Radomír ZAVADIL, *František Janeček*, s. 128.

²²⁴ TAMTÉŽ, s. 132.

²²⁵ TAMTÉŽ.

²²⁶ TAMTÉŽ, s. 138.

²²⁷ SOKA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1949, s. 116.

²²⁸ TAMTÉŽ, s. 141. Srov. TAMÉŽ s. 165. („Rozšiřováním závodu p. inž. Janečka počet obyvatelstva stále stoupá. Trvale usazují se mistři a úředníci, ostatní zaměstnanci ponejvíce do Týnce za práci dojíždějí.“)

²²⁹ Daniel POVOLNÝ - Vladimír SOUČEK - Radomír ZAVADIL, *František Janeček*, s. 142-143.

²³⁰ TAMTÉŽ, s. 143-144. Srov. SOKA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1949, s. 206. (Novinový článek o Františku Janečkovi vydaný k příležitosti oslav jeho šedesátých narozenin.)

²³¹ Daniel POVOLNÝ - Vladimír SOUČEK - Radomír ZAVADIL, *František Janeček*, s. 146.

sériovou výrobu k výrobám průmyslníků Henryho Forda a Tomáše Bati. Uvádí také, že ani po druhé světové válce nebyla mnohdy sériová výroba motocyklů anglických výrobců taková, jakou měl Janeček na přelomu dvacátých a třicátých let.²³² Přesto první typ byl značně těžkopádný, a tak byl do výzkumného týmu Františka Janečka přizván britský konstruktér a závodník G. W. Patchett.²³³ Již roku 1932 získala Jawa nevídaný úspěch při účasti na britském závodě Tourist Trophy s nově upraveným modelem, který řídil tovární jezdec František Brand. Skončil na čtrnáctém místě a britský tisk to označil za mimořádný úspěch.²³⁴

Ve třicátých letech se ve velkých problémech ocitla přádelna na Brodcích, jejíž budovy byly nabízeny k prodeji již roku 1936, ale nikdo o ní neprojevil zájem. Až když cena klesla o více jak polovinu, Janeček se rozhodl pro rychlé zakoupení přádelny a okolních pozemků. Na konci roku 1937 již vlastnil celé území „mezi řekou Sázavou a silnicí do Zbořeného Kostelce“.²³⁵ Hned následujícího roku se přesunula do budov přádelny montáž automobilů (Příloha č. 11), jejichž výrobu Janeček začal při výrobě motocyklů²³⁶, a speciální mechanická oddělení. Při továrně na Brodcích vzniklo učiliště pro budoucí konstruktéry a byl pronajat místní hotel na příštích 20 let pro ubytování zaměstnanců, kde měli i výhodné stravování.²³⁷ „I v letech hospodářské krise daří se Ing. Janečkovi udržet dobrou zaměstnanost podniku výrobou lidových levných motocyklů, které přímo revolučně zasáhly do motorismu u nás.“²³⁸

Jawa nebyla pouze značka motocyklů, ale tento název přebíraly spolky, které pod vlivem této společnosti vznikaly. V Týnci roku 1932 tak vznikl sportovní klub Jawa, který vynikal především v kopané.²³⁹ Pod záštitou jména motocyklů Jawa se také uskutečnila řada ročníků Brandova memoriálu.²⁴⁰ První ročník se konal roku 1937. Trať měla 8,9 kilometrů a jelo se celkem deset kol. Start i cíl byl v Týnci nad Sázavou a trať vedla přes vesnice Podělusy, Chleby, Dunávičky a Chářovice. Patronem celého závodu byl kdo jiný než inženýr Janeček a událost nesla jméno významného továrního závodníka Františka Brandy.²⁴¹ Nejen pro motocykly Jawa to byla významná událost,

²³² Daniel POVOLNÝ - Vladimír SOUČEK - Radomír ZAVADIL, *František Janeček*, s. 145-147.

²³³ TAMTÉŽ, s. 153-154.

²³⁴ TAMTÉŽ, s. 155-156.

²³⁵ TAMTÉŽ, s. 235.

²³⁶ TAMTÉŽ, s. 201-210. (Nejnámější typy auto Jawa 700 a Jawa Minor).

²³⁷ TAMTÉŽ, s. 236-237.

²³⁸ SOKA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1949, s. 206. (Novinový článek o Františku Janečkovi vydaný k příležitosti oslav jeho šedesátých narozenin.)

²³⁹ TAMTÉŽ, s. 113.

²⁴⁰ TAMTÉŽ. (Od roku 1937).

²⁴¹ TAMTÉŽ, s. 183.

ale pro celou motocyklovou veřejnost a neméně pak pro obec Týnec nad Sázavou. Obecní zastupitelstvo věnovalo jako odměnu vítězi 1000 korun.²⁴² Mimo to absolutní vítěz závodu obdržel trofej přímo z rukou Františka Janečka.²⁴³ (Příloha č. 12). Tento okruh se jezdil na závodních motocyklech Jawa ještě v osmdesátých letech dvacátého století.²⁴⁴ Tým továrních závodníků se na motocyklech Jawa zúčastňoval řady dalších mnohem důležitějších závodů jako například mezinárodní soutěže na ploché dráze na Strahovském stadionu.²⁴⁵ Mezi nejúspěšnější závodníky patřili František Brand a Antonín Vitvar.²⁴⁶ Motocykly Jawa si získaly oblibu i zahraničních závodníků jako G. Wood a T. Spann, kteří s těmito stroji vítězili.²⁴⁷

Obyvatelé Týnce nad Sázavou Františka Janečka uctívali a velmi si ho vážili jako pana továrníka a zaměstnavatele.²⁴⁸ Příjímací pravidla pro zaměstnance byla velmi přísná a Janeček netrpěl nečestnost a lež.²⁴⁹ I když František Janeček nestihl z Týnce vybudovat „druhý Zlín“, podařilo se mu položit základ pro vznik města z této nepatrné avšak vždy důležité obce na březích řeky Sázavy. Podniky Jawa a Metaz, jak se po válce dvě továrny v Týnci nad Sázavou označovaly, čerpaly z odkazu inženýra Janečka až od devadesátých let, kdy vlivem politických událostí začal jejich význam upadat a dnes z nich kromě tyčících se budov téměř nic nezbylo. Inženýr František Janeček zemřel 4. června 1941.²⁵⁰

²⁴² SOKA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, inv. č. 1, Kniha správní č. 4, Protokoly obce Týnec nad Sázavou 1932-1937, Protokol ze dne 2. 8. 1937.

²⁴³ TAMTÉŽ.

²⁴⁴ Podle vyprávění Jiřího Lomoze (*1951) ze dne 28. 3. 2011.

²⁴⁵ Daniel POVOLNÝ - Vladimír SOUČEK - Radomír ZAVADIL, *František Janeček*, s. 188.

²⁴⁶ TAMTÉŽ, s. 189.

²⁴⁷ TAMTÉŽ, s. 187.

²⁴⁸ Podle vyprávění Evy Lomozové (*1943) ze dne 20. 3. 2011, podle paměti dědečka.

²⁴⁹ Daniel POVOLNÝ - Vladimír SOUČEK - Radomír ZAVADIL, *František Janeček*, s. 214-215.

²⁵⁰ TAMTÉŽ, s. 250.

5. Týnec jako letní sídlo

Řeka Sázava se stala dominantou kraje Posázaví, který jí obklopuje po celém jejím toku. Týnecko náleží do oblasti vyznačené jako dolní Posázaví, které se vine podél řeky až k soutoku s Vltavou v Davli.²⁵¹ Stejně jak řeka, tak i celý kraj je výjimečný svým charakterem, historií a přírodní krásou. Každé prostředí formuje společnost a utváří její charakter, který vychází z přírodních podmínek kraje. Proto i oblast, která se rozprostírá na březích řeky Sázavy, formovala společnost, která svůj život spojovala s využitím vodního toku po celá staletí.²⁵² A nabízela tak vhodné životní podmínky lidem, kterým se toto místo stalo domovem, anebo jen navštívili vesnice a města nad Sázavou. Vymezení pramene řeky Sázavy nebylo vždy jednoznačné. Jak uvádí František Pleva ve své knize *Sázava milovaná*, po dlouhou dobu se určoval pramen Sázavy na nesprávné místo. Až ve 20. století došlo ke shodě názorů, že řeka pramení mezi dvěma vrchy, Kamenným a Šindelným v nadmořské výšce 730 m. n. m. Potok tvoří základ pro několik rybníků a z rybníku Velké Dářko již vytéká řeka Sázava.²⁵³

5.1. Tramping

Kraj Dolní Posázaví má nezaměnitelnou podobu a je znám především skrze turistiku v různých podobách, která se v této oblasti rozvíjí vlivem zavedení železniční dráhy. Tramping nejprve označován jako tulačení či toulka byl již od počátku 20. století znám v i Českých zemích.²⁵⁴ První toulky vycházely ze skautingu, který se k nám dostal z Anglie. Původ však vychází z mnohem vzdálenější země, která je pro obdivování přírodních krás typická dodnes z Kanady. Ernest Thompson Seton se narodil v Anglii roku 1860 a již v pěti letech se ocitl na území Kanady. Později se zabýval studiem přírody a právě to ho vedlo k tomu,

²⁵¹ František PLEVA, *Sázava milovaná*, s. 332.

²⁵² Miroslav BERKA, *Posázavský Pacifik*, Praha 1991, s. 13. („Posázaví je kouzelný kraj lesů a skal, kraj bývalých dřevorubců, kameníků a plavců – vorařů. Živil je les, skála a řeka. Řeka bývala tou hlavní živitelkou, přilepšovalo se jen pytláčením v arcivévodských lesích.“)

²⁵³ František PLEVA, *Sázava milovaná*, s. 5-7. Srov. Václav VĚTVIČKA – Jan RENDEK, *Sázava. Řeka protkaná železnicí*, Praha 2011, s. 7-11.

²⁵⁴ Bob HURIKÁN, *Dějiny trampingu*, Praha 1990, s. 10-11. („Tramping je průpravnou školou k vytvoření silných, ušlechtilých charakterů. To je ona podstata! Tramping ve své podstatě byl a je výchovným a blahodárným pro každého jednotlivce.“)

aby „dal lidstvu první popud k návratu do přírody.“²⁵⁵ Seton založil spolek „Woodcrafts Indians“ v roce 1902 a v roce 1910 spolek „Boy Scouts of America“, který existuje ve Spojených státech dodnes. Oba tyto spolky měly jediný cíl, a to přivést děti a mládež k přírodě, naučit se žít s přírodou a ukázat i jiný způsob života než stále rostoucí urbanismus malých amerických městeček.²⁵⁶ Seton se vrátil do své rodné země Anglie, aby tam šířil myšlenku těchto spolků. Lord Baden-Powell tuto ideu skutečně přejal do anglického prostředí a v té samé době založil „English Boy Scouts“.²⁵⁷ Odtud již byl jen krok pro šíření myšlenek skautingu do dalších zemí a také na území Čech. U nás prvním představitelem a širitelem skautingu byl Antonín Benjamin Svojsík, který studoval činnosti takto zaměřeného spolku přímo v Anglii a začal praktikovat tyto aktivity přizpůsobené českému prostředí.²⁵⁸ To, že měl úspěch Svojsík a celá tato idea, dokazují jedinečné přednášky E. T. Setona konané v Československu v roce 1937.²⁵⁹

Tak jako František Pleva, který je rodákem od Sázavy, tak i Josef Peterka přezdíváný Bob Hurikán, který se k Sázavě dostal vlivem trampingu, nazývá ve svých dílech Sázavu řekou magickou, kouzelnou a zlatou.²⁶⁰ Není tedy divu, že řeka vždy poutala zájem každým místem po celém svém toku. Ani náš přední odborník na počátky trampingu v Čechách si nedovoluje odhadnout, kdy poprvé trampové vnikli „do panenských skal Pikovic – Medníku.“²⁶¹ Jisté však je, že již před první světovou válkou tu byly první osady. Vliv země původu skautingu a trampingu byl patrný od počátku a je dodnes. Osady a jejich sdružení si přisvojovaly názvy jako: Arizona, Stará Nevada, Toronto²⁶² a jejich členové: „Z Aniček, Mániček a Boženek se přes noc staly Annie, Mary, Bobiny nebo Daisy, Betsy, Virginie; u chlapců to bylo ještě horší. Z Jardy se stal Harry, z Pepíka Bob...“²⁶³ Zlatá řeka byla poseta osadami od soutoku s Vltavou proti proudu přes Medník, Zlatý kaňon dnes Posázavské údolí²⁶⁴, Měsíční

²⁵⁵ Bob HURIKÁN, *Dějiny trampingu*, s. 12.

²⁵⁶ John Calvin PHILLIPS, *Selling America: The boy Scout sof America in the progressive era 1910-1921*, Mankato State University, Minesota 1972, s. 1-3.

²⁵⁷ TAMTÉŽ, s. 2. Srov. Bob HURIKÁN, *Dějiny trampingu*, s. 12.

²⁵⁸ Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře první republiky (1918-1938) I. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*, Praha 2000.

²⁵⁹ Bob HURIKÁN, *Dějiny trampingu*, s. 12-13.

²⁶⁰ TAMTÉŽ, s. 53. („Hrozivě rozervané skály, zalesněná úbočí, nebezpečné stezky, žhavé slunce, magický svit měsíce, třpyt milionů hvězd, hučící peřeje, klidné zátoky, písčiny, zelený koberec – klid, ticho, táborový oheň.... Nádherná divočina, snesena k pohyblivému proužku vody, vonící puškvorcem a balšámem – to je ZLATÁ ŘEKA.“)

²⁶¹ TAMTÉŽ, s. 53.

²⁶² TAMTÉŽ, s. 54-60.

²⁶³ TAMTÉŽ, s. 12.

²⁶⁴ Miroslav BERKA, *Posázavský Pacifik*, s. 112. („Krásné říční koryto od píkovického „komínu“ ke Kamennému Přívozu...“); TAMTÉŽ, s. 114. (Jen v úseku zlatého kaňonu bylo roku 1933 168 osad.)

údolí v Poříčí nad Sázavou až k Českému Šternberku na horním toku řeky.²⁶⁵ Jedním ze slavných trampů byl malíř a ilustrátor Zdeněk Burian, který od roku 1920 patřil do nejstarší osady Arizona na zlaté řece.²⁶⁶ Týnec nad Sázavou a nejbližší okolní vesnice jako Krhanice nikdy nepatřily do ryze trampského území. Podle Miroslava Berky „Tam jezdívali více „mastňáci“ a ti si od domorodců většinou pronajímali letní byty.“²⁶⁷

5.2. Letní sídlo

První informace o ubytování výletníků, především tedy Pražanů, se objevují v místním tisku již na počátku dvacátého století. „Letos poprvé můžeme s veřejností sdělit, že naše ladné posázavské údolí bylo hojně navštěvováno turisty i stálými letními hosty. Doufáme, že již rokem příštím bude Týnice pro Pražany hledaným sídlem, ježto bytů v místě jest dostatek, vstup do lesů jest dovolen a Sázava sama zde hojností ryb oplývající skýtá čistou koupelí příjemného ochlazení. Aby turistům a stálým hostům pobyt na Sázavě byl opravdu milým, záleží jedině na občanstvu Týnickém...“²⁶⁸ Takto popisují situaci na Sázavě roku 1900 Hlasy od Blaníka ve zprávách z Týnice nad Sázavou. Obyvatelé a především zastupitelé obcí si uvědomovali, jak důležití jsou letní hosté pro celkový přínos, rozvoj a zlepšení ekonomické situace v obcích dolního Posázaví.

„Ladné posázavské údolí“²⁶⁹ však nebylo vždy jen krásné a připravené na příval turistů. Obyvatelé většiny vesnic dolního Posázaví, jakými byly například Pyšely, Pecerady, Poříčí nad Sázavou, Ledce, Krusičany, Krhanice a mnoho dalších, se živili obděláváním polí a zemědělskou produkcí. Proto také představitelé těchto obcí nabádali k opatřením, která měla odstranit nebo alespoň omezit příliš silný zemědělský charakter některých obcí. Obecní zastupitelstva si byla vědoma přínosu každého návštěvníka, obzvláště významných osobností, kteří na venkov utíkali před městským životem. Musela si však uvědomovat, že Pražané jsou zvyklí na jiný životní standard než obyvatelstvo na vesnicích, že k jejich výbavě nepatří pracovní oděv a gumáky, ale vycházková obuv a šaty podle poslední módy, a že jen stěží budou nadšeni z nepořádku na návších, stejně tak, jako se těšili přírodním krásám a obdivovali klid

²⁶⁵ Bob HURIKÁN, *Dějiny trampingu*, s. 53-106.

²⁶⁶ Miroslav BERKA, *Posázavský Pacifik*, s. 113.

²⁶⁷ TAMTÉŽ, s. 116.

²⁶⁸ Hlasy od Blaníka 16, č. 22, 1. 9. 1900.

²⁶⁹ TAMTÉŽ.

venkovského prostředí. To, že se vedení obcí touto problematikou zabývalo, dokazuje i další článek v Hlasech od Baníka o obci Pyšely. „...Proto naplňuje každého dobře smýšlejícího občana podivením ano i oprávněným hněvem, když usnesením obecního zastupitelstva, aby zdržování husí na náměstí a kolem chrámu Páně přestalo, vyvolalo netušenou bouři ano i surové útoky na navrhovatele. Jako Benešov měl vojnu psí, měly Pyšely vojnu husí. Také by bylo žádoucí, by správa velkostatku každou nepatrnou pěšinku nezamezovala a tabulkou se zapovídacím nápisem neoznačovala, a hajnému by bylo nakázáno, by v provádění instrukcí se trochu mírnil; cesty veřejné jsou veřejnými a na ty se horlivost hajného vztahovati nesmí...“²⁷⁰ Skutečně již v této době byla věnována velká pozornost tomu, aby především letní hosté, mezi nimiž již na samém počátku dvacátého století byly významné osobnosti, o kterých bude řeč dále, měli všechny služby zajištěny, a aby k jejich pohodlí téměř nic nechybělo. Obce byly dost malé, založené na zemědělské produkci. Týnice nad Sázavou byla výjimkou, protože byla osídlena převážně živnostníky. Avšak i tady byl cestovní ruch v počátcích a místní obyvatelé nebyli navyklí na takové zacházení a opatření, na která se upozorňovalo právě v místním tisku. „Z Týnice n. Sáz. (Nepřístupnost na poště.) C. k. poštovní úřad v Týnici n. S., čteně navštěvovaném místě výletním, jest od 25. ledna t. r. bez jakéhokoliv označení; ježto jest pravým uměním naléztí úřadovnu, žádáme v zájmu obecnstva, by říditelství c. k. pošt a telegrafu nepřístupnost tuto co nejdříve odstranilo. Též by pro pohodlí cestujících a hlavně turistů, kterých sta v létě Týnici navštěvují, bylo záhodno umístiti jednu schránku na dopisy blíže silnice buď na hostinci anebo domě pí. A. Mickové.“²⁷¹ V některých případech si místní uvědomovali, jak důležité je zajišťovat některé služby velmi kvalitně a stále zlepšovat tuto úroveň. Jak již bylo zmíněno, Týnice byla především obcí živnostníků. Jejich obchody kvetly výhradně v letních měsících. Přes zimu nastal velký úpadek a muselo se zase čekat, až se oteplí a Posázavský kraj se bude hemžit turisty a návštěvníky. V novinách se objevuje jak propagace míst Posázaví²⁷², tak i velká kritika zaostalosti venkova a neschopnosti úřadů situaci zlepšit a změnit tak dolní Posázaví v zajímavou turistickou oblast.²⁷³ Kritika se často v tisku objevuje

²⁷⁰ Hlasy od Blaníka 16, č. 22, 1. 9. 1900.

²⁷¹ TAMTÉŽ 19, č. 14, 5. 4. 1903.

²⁷² Vltavské proudy 1, č. 2, 4. 4. 1914, s. 5.

²⁷³ TAMTÉŽ, č. 6, 1. 8. 1914, s. 7. („Jest nějaké příručky, ve které by se dočetl o jednotlivých partiích a pamětnostech? Turista se musí na každou cestu dotazovati a bývá i někdy špatně informován.“)

od samotných turistů.²⁷⁴ Nejčastější jsou stížnosti na dopravu, nekvalitní cesty a silnice a nedostatečný jízdní řád vlakových spojů. Ani samotné ubytování, ať už v hotelu nebo v soukromých domácnostech, nebylo na nejlepší úrovni. Jak popisuje jeden výletník ve Vltavských proudech, setkal se s neochotou pronajmout pokoj pro jednu osobu a na kratší dobu. Místní upřednostňovali celou rodinu a nejlépe na celou sezónu či prázdniny. Dále kritizoval nevybílené, nevětrané a často dosti malé prostory pro hosty za velké ceny.²⁷⁵ Další komentář zveřejnil „Týnecký výletník“ v měsíčníku Vltavské proudy roku 1926, který postrádá vydláždění mostu, tak důležité části komunikační sítě v Týnci a pro celé okolí. Stěžuje si, že nejsou kabiny na převlíkání v místech koupání v řece Sázavě. Poštovní úřad v Týnci je podle něj příliš zastrčený a telefonní linka Benešov – Praha není pro místní linku využita. Přesto uvádí, že jezdí do Týnce na letní byt každý rok a s radostí pozoruje sebemenší zlepšení.²⁷⁶

Přilákat turisty se nesnažilo pouze Posázaví, ale celé České země, kterým šlo o popularizaci středu Evropy pro zahraniční turisty. V roce 1903 se v Hlasech od Blánika objevila zpráva o snaze přivábit cizince do Čech, Moravy a na Uherské Slovensko. Tato zpráva reagovala na článek v Obchodních Listech uvedený americkou novinářkou, která popisovala záměr výboru Českého Obchodního Musea uvést tuto skutečnost ve známost české veřejnosti.²⁷⁷

Měsíčník Vltavské proudy se hojně věnuje popisu přírodních krás Posázaví a také propagaci právě těchto lokalit pro využití příležitosti letních bytů. Letní byty byly skutečně vyhledávaným způsobem ubytování v těchto venkovských krajinách, kde hotely ani pensiony téměř nebyly.²⁷⁸ V tisku se Posázaví objevuje jako výborný tip na výlet. „Zajed'te si do našeho krásného Posázaví, kde nádherná, dosud výletníky skoro opomíjená horská krajina poskytne Vám všeho, po čem toužíte.“²⁷⁹ Ten kraj nebyl zas tak přehlížený, neboť jiný zdroj z té doby uvádí, že v roce 1924 letní hosté platili

²⁷⁴ Vltavské proudy 3, č. 11, 20. 9. 1924, s. 6. („...důležitost jediného mostu v okrese není docenována a stav jeho se den ze dne horší.“)

²⁷⁵ TAMTÉŽ 7, č. 4, 22. 4. 1928, s. 6-7. („Pokojík jsem nenajmul, ne, že bych nechtěl zaplatit víc, než se platí za pokoj vším vypravený v Praze, ale proto, že jsem neviděl čistý, vybílený, upravený a připravený pokojík pro hosty ve slušném okolí, kde bych mohl poseděti venku na vzduchu.“)

²⁷⁶ TAMTÉŽ 5, č. 6, 21. 4. 1926, s. 5.

²⁷⁷ Hlasy od Blánika 19, č. 22, 31. 5. 1903. (Popis článku pí. Jos. Humpalová Zemanová in: Obchodní Listy 6, 1. 5. 1903.)

²⁷⁸ Vltavské proudy 1, č. 2, 4. 4. 1914, s. 5-6. („Jest záhodno již nyní upozorňovati na vhodná letní sídla. Mnozí Pražané hledají svůj letní útulek pracně a s velikým vydáním v různých krajích, ač nedaleko matičky Prahy jsou místa, přírodou bohatě krásou obdařená a velmi zdravá... Říční koupele jsou ideálními lázněmi vibračními... Okolí skýtá příležitost k hojným vycházkám.“)

²⁷⁹ TAMTÉŽ 5, č. 5, 18. 3. 1926, s. 5.

za letní byt v Týnci nad Sázavou 200 – 300 korun a bylo „mnoho letních hostů...“²⁸⁰ Články v novinách zaměřené na propagaci Posázaví jako turisticky zajímavé oblasti jsou plné popisu především přírodních krás: hučící řeka vhodná pro letní koupání, Posázavská stezka²⁸¹, Medník – jediné místo výskytu rostliny kandík, zlatohorní město Jílové a řada dalších památek, které lemují řeku.²⁸² Zajisté bylo hlavní myšlenkou takovouto propagací přilákat rok od roku více a více turistů především Pražanů. V těchto člancích je také často zmíněno, že kraj Posázaví je nedaleko Prahy se snadnou dostupností pomocí dráhy či jiné soukromé dopravy.²⁸³ Ke zvýšení oblíbenosti Posázaví patřily také rady, které byly udílány místním obyvatelům, aby si dokázali představit, co takového Pražana o letním sídle, kam se chystá, nejvíce zajímá.²⁸⁴ V roce 1930 se články v tisku zabývají celkovým propojením služeb. Nejde jen o rady osobám, které pronajímali letní byt, ale také rady provozovatelům restaurací a hostinců, aby byli připraveni na požadavky zákazníka, aby měli v restauracích čisto a vždy vařeno. Stejně tak se článek věnuje ostatním obyvatelům venkova, kteří si mohou přivydělat na turistech posluhou či provedením a zajištěním nějakých služeb. A v neposlední řadě se pozornost obrací na obecní zastupitelstva, která mají všemožně podporovat okrašlovací spolky, kulturní akce, oslavy a přispívat ke zvelebování Posázavského kraje.²⁸⁵ Ludmila Grossmanová-Brodská, česká spisovatelka, která se narodila v Netvořicích a později byla velmi aktivní členkou spolku rodáků Netvořic a okolí,²⁸⁶ popisuje v novinovém článku důležitost prezentace a inzerce nejen ubytování a turistických příležitostí ale každé vesničky celého kraje dolního Posázaví, kde mohou zájemci nalézt hledaný klid pro svůj odpočinek a nefalšované domácí potraviny.²⁸⁷ Ve třicátých letech vlivem hospodářských problémů se objevují tendence přilákat turisty, aby raději navštěvovali domácí turistická sídla než zahraniční destinace.²⁸⁸

²⁸⁰ SOKA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1939, s. 39.

²⁸¹ Vltavské proudy 2, č. 10, 14. 8. 1923, s. 5. (Posázavská stezka má zvláštní význam a historii. Vzniknout jí dal již před první světovou válkou Klub Československých Turistů. Roku 1920 byla dokončena a vyznačena stezka od Pikovic proti proudu řeky, krásným Posázavským údolím přes Kamenný Přívoz, Krhanice do Týnce nad Sázavou o celkové délce 15 kilometrů.)

²⁸² TAMTÉŽ 5, č. 5, 18. 3. 1926, s. 5.

²⁸³ TAMTÉŽ.

²⁸⁴ TAMTÉŽ 6, č. 6, 22. 6. 1927, s. 4. („Upozorňujeme, že Pražané, než se někde usídlí, chtějí znáti cenu, spojení drahou, autobusem, zařízením bytu, je-li třeba peřin atd.“)

²⁸⁵ TAMTÉŽ 9, č. 1, 24. 1. 1930, s. 9.

²⁸⁶ Jaroslav LAŠTOVIČKA, *Z historie Netvořic*, Netvořice 2003, s. 96.

²⁸⁷ Ludmila GROSSMANOVÁ-BRODSKÁ, *O letních bytech*, Vltavské proudy 10, č. 4, 25. 4. 1931, s. 4.

²⁸⁸ Vltavské proudy 10, č. 8, 24. 8. 1931, s. 9. („V dnešní tísnivé hospodářské situaci, která nastala zmenšením kupní síly nejširších vrstev a vyplynula jako důsledek katastrofální nezaměstnanosti ve všech odvětvích průmyslu, je přímo zarážejícím fakt, jak ohromné sumy peněz unikají nám do ciziny. Turistika za hranice stala se v poslední době modou...“)

Pro zvelebení kraje vznikl v Týnci nad Sázavou Okrašlovací spolek 24. února roku 1923. Ještě ten rok čítal 38 členů, ovšem jeho činnost v prvním roce byla nepatrná z důvodu nedostatku finanční podpory.²⁸⁹ Přece jen se již následujícího roku podařilo spolku upravit terén a stráň před státním hotelem, které bylo hlavním centrem pohybu místních i turistů. Byly vysázeny různé keře, listnaté i jehličnaté stromy.²⁹⁰ Obecní zastupitelstvo začalo činnost spolku podporovat, na žádost o finanční podporu odpovědělo kladně a věnovalo 1000 korun.²⁹¹

Na přípis okresní správy politické v Benešově o nedělním klidu ve všech obchodních živnostech reagovalo obecní zastupitelstvo Týnce nad Sázavou jednohlasně proti. Zdůvodňovalo tento postoj tím, „že obec Týnec jest výletním místem, letním sídlem Pražanů, dělnictvo a zemědělci z okolí nejvíce v neděli dopoledne zde svůj nákup opatřují.“²⁹² I o několik let později v době hospodářské krize se obecní zastupitelstvo postavilo za místní živnostníky, aby nepřicházeli o zdroj příjmů z letních hostů a turistů, kteří především o víkendech navštěvovali jednotlivé prodejny a obchody.²⁹³ Ani tato těžká doba nezabránila turistickému ruchu, aby se dál rozvíjel v místech dolního Posázaví. A že se situace pro turisty v průběhu třicátých let značně zlepšovala, dokazují další odkazy a články v tisku. Objevovali se inzeráty na ubytování²⁹⁴, 15. ledna 1939 byl založen Posázavský svaz²⁹⁵ a vlivem politických událostí se objevily nové směry turistiky, které směřovaly do vnitrozemí a také do Posázaví.²⁹⁶

5.3. Letní hosté

Největším dokladem, že Týnec nad Sázavou byl letním sídlem, jsou samotní turisté a letní hosté. Noviny Hlasy od Blánika ještě před první světovou válkou ve svých pravidelných zprávách z jednotlivých lokalit kraje informují o konání zábav, oslav

²⁸⁹ SOKA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1939, s. 24.

²⁹⁰ Vltavské proudy, 3, č. 7, 22. 5. 1924, s. 6.

²⁹¹ SOKA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1939, s. 25.

²⁹² TAMTÉŽ, inv. č. 1, kniha č. 2, Protokol místní obce Týnice n. Sáz. 1923 – 1926. Protokol ze dne 2. 9. 1925.

²⁹³ TAMTÉŽ, inv. č. 1, kniha č. 4, Protokoly obce Týnce nad Sázavou 1932–1937. Protokol ze dne 8. 6. 1932.

²⁹⁴ Vltavské proudy 11, č. 5, 22. 5. 1932, s. 10.

²⁹⁵ TAMTÉŽ 18, č. 2, 25. 1. 1939, s. 3. („...vytkl si úkolem pracovati ke všeobecnému povznesení Posázaví a pomoci jeho chudému lidu k lepší skývě chleba.“)

²⁹⁶ TAMTÉŽ 18, č. 4, 25. 2. 1939, s. 2. („Proudy turistů, které směřovaly do Krkonoš, Orlických a Krušných hor, na Šumavu, obrátí se nyní do vnitrozemí, na Českomoravskou vysočinu do Podbrdská, do Povltaví, Posázaví a Poberouní.“)

svátků, dožíněk²⁹⁷, pořádání koncertů a večírků na zahájení či ukončení turistické sezóny.²⁹⁸ Po válce a ustanovení Československé republiky se obec osamostatnila a ke své významnosti začala vést obecní kroniku. Týnecký kronikář věnoval alespoň jeden odstavec každý rok turistickému ruchu. V roce 1923 nezapomněl kronikář připomenout, že letních hostů jako každý rok přijelo hodně a byli ochotni zaplatit za zařízený pokoj až 200 korun.²⁹⁹ O rok později se cena za pokoj vyšplhala až k 300 korunám. Z toho je tedy patrné, že i když neznáme přesná čísla, počet turistů každým rokem přibýval.³⁰⁰ Ve třicátých letech jsou již záznamy kronikáře přesnější. Zápis z roku 1935 informuje o tom, že pouze v Týnci bylo přihlášeno na letní byt 124 letních hostů.³⁰¹ O počtu hostů v okolních vesnicích a nepřihlášených hostů se nedochovaly žádné záznamy, ale podle zpráv z dobového tisku se lze domnívat, že celkový počet výletníků byl mnohem vyšší. Mezi trampy, výletníky, ale především letními hosty, kteří trávili v Týnci nebo okolních vesnicích někdy i celé letní měsíce, anebo přijížděli několikrát na víkendy, byli i významné osobnosti tehdejšího politického a kulturního života. Mezi takové patřil například Ferdinand Peroutka, pan ministr Bechyně a řada dalších.³⁰² Místní kronika v roce 1932 informuje: „Často navštěvoval dlícího zde redaktora Ferd. Peroutku min. zásobování R. Bechyně, na návštěvě dlel zde též několikrát londýnský vyslanec Jan Masaryk a spisovatelka Olga Scheinpflugová.“³⁰³ Pokoje toho roku byly plně obsazeny jak v soukromí, v hotelu, tak v ubytování u Korbelů.³⁰⁴ Ferdinand Peroutka byl letní host, který zde trávil se svou rodinou volný čas přes celé léto a za ním jezdili jeho přátelé a kolegové. Tento významný spisovatel se do těchto končin dostal už ve svém dětství, kdy jezdil na prázdniny do Poříčí nad Sázavou.³⁰⁵ I on se zde potkával s významnými lidmi, kteří objevovali kraj dolního Posázaví ještě před první světovou válkou.³⁰⁶ Jeho prázdninové sídlo mělo zřejmě pro Peroutku zvláštní význam. Jako student popsal v kompozici „Moje letošní prázdniny“ kraj Posázaví, svou rodinu a kamarády.

²⁹⁷ Hlasy od Blánika 21, č. 36, 9. 9. 1905. Srov. TAMTÉŽ 22, č. 34, 25. 8. 1906.

²⁹⁸ TAMTÉŽ 21, č. 36, 9. 9. 1905.

²⁹⁹ SOKA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1939, s. 27.

³⁰⁰ TAMTÉŽ, s. 39.

³⁰¹ TAMTÉŽ, s. 151.

³⁰² Eduard VANĚČEK, *Výlety*, s. 151.

³⁰³ SOKA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1939, s. 119.

³⁰⁴ TAMTÉŽ.

³⁰⁵ Ferdinand PEROUTKA, *Deníky, dopisy, vzpomínky*, Praha 1995, s. 93.

³⁰⁶ TAMTÉŽ. („...a tam byla všelijaká společnost, také částečně intelektuální, za co jsem ji tenkrát pokládal. Byl tak jakýsi pan Balák, redaktor Vinohradských listů, ... Pak tam byl na letním bytě známý komik tehdejší doby Šváb-Malostranský... Byl to tehdy mladičkový profesor Karel Kraus...“)

Jeho práce byla tak poutavá, že ho tehdejší profesor Flajšhans označil za příštího českého spisovatele.³⁰⁷ Do Týnce nad Sázavou potom jezdil se svou dcerou, která vzpomínala na tyto prázdniny společně s dalšími dětmi, které tam také trávili léto jako například Staša Fleischmannová-Jílovská nebo Alena Gutfreundová-Novotná. Peroutka se dětem věnoval a podle jejich popisu byl to právě on, kdo je vodil „po nejkrásnějších místech sázavských lesů...“³⁰⁸ Podle jeho dcery měl Peroutka rád přírodu a dlouhé procházky. I když se někdy vracel zpět za prací do Prahy, často za ním přijížděli všichni jeho přátelé „...a tak býval místní hotel v Týnci plně obsazen.“³⁰⁹ Anna Bořek-Dohalská, která se účastnila společných dovolených v Týnci nad Sázavou, vzpomíná osobnosti, kteří za Ferdinandem Peroutkou jezdili. „Jezdil Karel Poláček, Jaromír John, Karel Steinbach, Ruda Jílovský, Julek a Poldík Fürthovi. Do Týnice i Hugo Haas.“³¹⁰ Podle vzpomínek samotného Peroutky a lidí, kteří ho znali, si lze alespoň zdánlivě představit, jak živé, rušné a turisticky zajímavé muselo Týnecko a kraj dolního Posázaví být.

Týnec byl sice venkovské sídlo, ale spolky a obecní zastupitelstvo se všemožně snažilo o zpestření kulturního života. Každoročně ještě před první světovou válkou ale i po válce se konaly oslavy Mistra Jana Husa.³¹¹ Po vzniku Československé republiky se vždy s velkou účastí konaly oslavy narozenin Masaryka 6. března a 28. říjen byl často obohacen osvětovými přednáškami.³¹² V místním hotelu nechyběly taneční zábavy. Během jednoho roku se také uskutečnilo až 11 tanečních zábav, z toho dvě v letní sezóně pro hosty.³¹³

Tělovýchovná jednota Sokol v Týnci nad Sázavou byla založena roku 1906.³¹⁴ Od roku 1922 si Sokol vymohl povolení na biograf³¹⁵ a obecní zastupitelstvo každý rok toto povolení obnovovalo.³¹⁶ Dokonce roku 1925 se v protokolech objevuje, že biograf

³⁰⁷ Ferdinand PEROUTKA, *Deníky, dopisy, vzpomínky*, s. 241.

³⁰⁸ TAMTÉŽ, s. 247.

³⁰⁹ TAMTÉŽ, s. 243.

³¹⁰ TAMTÉŽ, s. 239-240.

³¹¹ SOKA Benešov, AO Krusičany, inv. č. 1, Kniha č. 1, 1886-1825. Protokol ze dne 4. 7. 1915. Srov. Vltavské proudy 2, č. 9, 19. 7. 1923. Srov. SOKA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1939, s. 51.

³¹² SOKA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1939, s. 100.

³¹³ TAMTÉŽ, s. 118. („Sokolský ples, Hasičský, Sokolské šibřinky, Pomlázková zábava. Dvě taneční zábavy 24. července a 7. srpna pořádané p. Jos. Bohatou pro letní hosty. Posvicenská zábava, Věneček republikánského dorostu, Mikulášská zábava... Taneční zábava 25. prosince... Sokolský Sylvestr...“)

³¹⁴ TAMTÉŽ, s. 24. („Pořádány byly divadla, vycházky a besídky.“)

³¹⁵ TAMTÉŽ, s. 25.

³¹⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 1, kniha č. 3, Protokol obce Týnec n. Sáz. 1926–1932. Protokol ze dne 17. 11. 1927.

je velmi přínosný pro obec a Sokol dostal dotaci na jeho provozování 1200 korun.³¹⁷ Toho roku bylo odehráno 53 představení.³¹⁸

5.4. Hotel

Každé léto přivedlo do oblasti Týnice nad Sázavou velký počet³¹⁹ letních hostů, na které nebyly osady a vesnice připravené především v kapacitě ubytování. Řada Pražanů byla ubytována v soukromých domech místních obyvatel a ti se na léto uchýlili do skromnějších zařízení, nebo celá rodina obývala jen jednu místnost.³²⁰ Pro takový počet výletníků nebyly vesnice zařízeny ani po stránce pohostinství a gastronomických zařízení, která byla hosty vyhledávána. Důkaz o tom, že se tato situace musela řešit, dokládá novinová zpráva z Hlasů od Blaníka z roku 1904, která uvádí řešení využití bývalé manufaktury na Týneckou kameninu. Tehdejší majitel panství Konopiště a budovy manufaktury arcivévoda František Ferdinand d'Este se zde rozhodl vybudovat arcivévodský hotel.³²¹

Budova manufaktury v duchu pozdně barokního klasicismu je dodnes významným symbolem Týnce nad Sázavou. (Příloha č. 13). Podle nejnovějších studií a dendrochronologického datování krovů střechy byla budova vystavěna mezi léty 1810-1813.³²² Tovární budovu nechal vystavět František Josef hrabě z Vrtby, který vlastnil panství Konopiště do roku 1830. Již na konci 18. století v Týnici založil manufakturu na kameninu. Výrobní prostory se nacházely v budově románské rotundy, gotické věže, pivovaru a zbylých budov, které se zachovaly z původní usedlosti. Jelikož však hrabě svoji výrobu značně rozšířil a zdokonaloval, starý hrad již nemohl dostačovat. A tak v největší slávě Týnecké kameniny byla postavena jednopatrová budova, která sloužila i pro ubytování dělníků.³²³ Ve dvacátých letech 19. století bydlela v manufaktuře polovina obyvatelstva celé Týnice.³²⁴ František Josef z Vrtby byl

³¹⁷ SOkA Benešov, AO Týnec nad Sázavou, inv. č. 1, kniha č. 2, Protokol místní obce Týnice n. Sáz. 1923–1926. Protokol ze dne 13. 12. 1925.

³¹⁸ TAMTĚŽ, Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1939, s. 52.

³¹⁹ Hlasy od Blaníka 16, č. 22, 1. 9. 1900 (zpráva o přítomnosti mnoha rodin pražských). Srov. TAMTĚŽ (zpráva z Týnice: „...bylo hojně navštěvováno turisty i stálými letními hosty...“). Srov. TAMTĚŽ 16, č. 25, 22. 9. 1900 („...Mezi četně navštěvovanými českými kraji jest zajisté také krajina Posázavská, která oživena bývá v létě nesčetnými Pražany...“). Srov. Vltavské Proudny 10, č. 5, 25. 5. 1931, s. 4 („...V r. 1925 bylo v Týnici a okolí na 80 rodin se 400 členy letních hostů...“)

³²⁰ Podle vyprávění Evy Lomozové (*1943) ze dne 20. 3. 2011.

³²¹ Hlasy od Blaníka 20, č. 21, 21. 5. 1904.

³²² Jan PEŠTA – Tomáš BRABEC – Tomáš KYNCL, *Stavebně historický průzkum*, s. 43.

³²³ František X. JIŘÍK, *Týnecká kamenina*. Srov. Jiří TYWONIAK, *Nové příspěvky k dějinám týnecké kameniny*, SVPP 2, 1958, s. 125–163, zejména s. 128–138.

³²⁴ SOkA Benešov, FÚ Týnec nad Sázavou, Soupisy duší 1822-1866.

umělecky založený člověk, a tak i budova dostala opravdu reprezentativní vzhled. „Hlavní severní průčelí bylo akcentováno středním rizalitem³²⁵ s půlkruhově zaklenutým bosovaným portálem. Rizalit byl završen nízkým trojbokým tympanonem s plastickým reliéfním vrtbovským znakem.“³²⁶ Budova má dodnes stejný obdélníkový půdorys o rozměrech 8,25 x 81,70 m. Po smrti zakladatele roku 1830 celé panství Konopiště přešlo do majetku Jana Karla z Lobkovic. V padesátých letech 19. století začala mít manufaktura problémy s klesající poptávkou. Majitel panství chtěl již v první polovině padesátých let budovu manufaktury prodat. Nabídl ji k provozování ústavu pro duševně choré nebo jako pobočku pražské trestnice pro ženské oddělení. Ani jedna z variant nebyla vyhovující, a tak k žádné změně nedošlo. Po roce 1856 se zaměstnanci manufaktury rozhodli pro poslední záchranu a pod vedením správce Jakuba Senfta se začalo s výrobou drenážních trubek a později dlaždic. Na pár následujících let se skutečně podařilo oživit zájem o výrobky týnecké továrny a udržet tak na nějaký čas zaměstnance a provoz. Ovšem v šedesátých letech byl již úpadek nezadržitelný. Kameninu střídal stále dostupnější porcelán a ani o druhotnou výrobu již nebyl zájem. V roce 1866 přestala manufaktura existovat. Tovární mlýn byl prodán, budova manufaktury byla ještě nabídnuta k pronájmu, ale také neúspěšně, a tak ji Jan Karel z Lobkovic nabídl eráru zdarma jako vojenský špitál. Zbylé výrobky byly rozbity, některé převezeny na Konopiště nebo rozprodávány za nepatrné částky. Budova továrny však chátřala až do doby vlastnictví arcivévody Františka Ferdinanda d'Este. Již roku 1899 se objevily plány, ve kterých byla navrhována kompletní úprava budovy na nájemní byty pro dělníky. Objekt zaměřil Ludvík Štros a vypracoval plány, ovšem ty nikdy nebyly zrealizovány.³²⁷ Arcivévoda nechal upravit pouze levou část budovy v roce 1904 na arcivévodský hotel, kde vznikl hostinec a několik letních bytů.³²⁸

Již o rok později od první zprávy uvádějící zřízení arcivévodského hotelu roku 1905 vychází v týdeníku Hlasy od Blaníka zpráva o dokončení rekonstrukce. „Péčí J. Cís. Výsosti pana arcivévody Františka Ferdinanda však zřízen byl tam hotel, vystrojený vším moderním komfortem, jakého na našem venkově stěží by pohledal.

³²⁵ Rizalit = předsunutá část průčelí stavby po celé její délce. (*Slovník cizích slov*, Praha 2006.)

³²⁶ Jan PEŠTA – Tomáš BRABEC – Tomáš KYNCL, *Stavebně historický průzkum*, s. 47.

³²⁷ TAMTÉŽ, s. 50.

³²⁸ Jiří TYWONIAK, *Nové příspěvky*, s. 125–163, zejména s. 139-145. Srov. Kolektiv autorů, *Týnec nad Sázavou*, s. 270-284. Srov. Eduard VANĚČEK, *Výlety*, s. 46-151.

Velký koncertní sál, jídelna, pěkná zahrada, hřiště, dvě verandy, levné hostinské pokoje pro passanty i stálé hosty: vše to odpovídá přáním nejsmělejších.³²⁹

Hotel skutečně našel i v této malé osadě své uplatnění. Stal se kulturním centrem. 13. srpna 1905 se v zahradě hotelu konal velkolepý koncert vedený dirigentem Mudr. Maxerou. Počet hostů překonal veškerá očekávání, mezi účastníky byli letní hosté a také návštěvníci z Mnichovic, Senohrab, Hrušova a Benešova. Koncert trval do pozdních nočních hodin a program byl velmi pestrý: „...Ouvertura národních písní, dueto z „Aidy“, letní idylla „Hiavatha“, „Slovanský tanec“ č. 1. od Dr. Dvořáka a zvláště valčík „V šumné noci“ od Ziehnera, mimo jiné a jiné. Skvostné pochody od Fučíka animovaly obecenstvo měrou velkolepou. Nescházely ani „Muziky“ „Hoj Mařenko“ a „Andulko šafářova“ od Kmocha.“³³⁰ Již v závěru tohoto článku je uvedeno konání dalšího takového koncertu v měsíci říjnu. Ještě v zářijovém vydání se objevuje další zpráva o velmi úspěšné události konající se opět v prostorách zahrady a restaurace arcivévodského hotelu v Týnici, a to slavnost obžíněk.

Celá sláva započala průvodem z dvora na pravém břehu řeky Sázavy. Průvod byl bohatě vyzdoben a za zpěvu písní přeplul přes řeku na levý břeh a prošel celou Týnicí až do zahrady hotelu. Slavnosti se účastnili místní obyvatelé, taky i výletníci. Byla provolávána sláva majiteli panství arcivévodovi Františku Ferdinandovi d'Este a jeho choťi. Celou událost vedl arcivévodský hospodářský správce Aleš. Na programu nechyběly zpěvy tématických písní, hry mládeže a tanec. Dívky byly oblečeny v národních krojích.³³¹ Tyto události, které byly součástí života na vesnici, se stávaly zajímavou atrakcí pro výletníky a letní hosty. Proto mohly být tyto oslavy natolik velkolepé, i v tak malých osadách a vesnicích, jakou byla v té době Týnice. První sezóna po otevření arcivévodského hotelu byla opravdu úspěšná, co do návštěvnosti, a bohatá na pořádané programy. Ten samý článek ze dne 9. 9. 1905 se zmiňuje o ukončení turistické sezóny pro většinu letních hostů. 30. srpna se v hotelu v Týnici pořádal večírek na závěr letního pobytu v Týnici. Celý večer vedl univerzitní profesor Robert Novák z Prahy. Jeho choť zpívala u příležitosti tohoto večírku písně od Čajkovského, Dvořáka a Bendla. Synové pana profesora Nováka se podíleli na večerním programu čtyřruční hrou na klavír. Dalším bodem byl humoristický program Ing. C. Ulricha. Toho večera se vystříдалo ve své prezentaci ještě několik

³²⁹ Hlasy od Blánika 21, č. 20, 20. 5. 1905.

³³⁰ TAMTÉŽ, č. 33, 19. 8. 1905.

³³¹ TAMTÉŽ, č. 36, 9. 9. 1905.

významných a vážených osobností z Prahy. K zakončení večírku patřila poděkování ze strany Pražanů, která pronesl pan profesor Novák a ředitel staroměstské reálky pan Hoffman, a ze strany místního obyvatelstva, za které poděkoval pan doktor Maxera z Týnice. „Na tak roztomilou společnost, jaká se poprvé v nově otevřeném arcivévodském hotelu k letnímu pobytu sešla, jsme věru hrdi a přáli bychom všem výletním místům, aby takých dobrosrdečných a přívětivých hostů vždy hojně měla. Zdejší kraj vábí k rozkošnému pobytu.“³³² Téměř každý následující měsíc byl obohacen další událostí konanou v prostorách arcivévodského hotelu. V listopadu oznamovaly Hlasy od Blaníka konání valné hromady hospodářské besídky, na které byl volen nový předseda. Stal se jím arcivévodský hospodářský správce Aleš. Ve svém projevu uvedl své požadavky na hospodáře, nastínil nové prvky, které se budou za jeho působení objevovat, a také oznámil, že se o masopustu bude konat velký hospodářský ples v sále arcivévodského hotelu.³³³

Následujícího roku 1906 byla veřejnost informována o opětovném velkolepém konání obžinek v měsíci srpnu. Slavnost probíhala obdobně jako předchozí rok, byla započata průvodem a oslavy se konaly v zahradě a sále arcivévodského hotelu. Opětovně je také připomenuta velká účast letních hostů.³³⁴ Mezi další události opakovaně pořádané v hotelu v Týnici nad Sázavou se řadily koncerty dirigenta Nováčka z Benešova.³³⁵

Z novinových zpráv vyplývá, že se arcivévodský hotel stal střediskem kulturního života jak pro místní obyvatelstvo, tak pro výletníky. Budova bývalé manufaktury konečně po několikaletém chátrání opět nalezla své uplatnění a zařadila se tak mezi centra a kulturní symboly dolního Posázaví. Provoz hotelu byl obnoven po první světové válce a ještě ve větší míře se projevila návštěvnost a pořádání kulturních akcí, od roku 1919 již však v hotelu státním.³³⁶

Budova hotelu i přes její velké využití byla velmi nákladná na provoz a veškeré udržovací opravy. Článek z roku 1924 nechvalně popisuje její stav za přímo havarijní.³³⁷

³³² Hlasy od Blaníka 21, č. 36, 9. 9. 1905.

³³³ TAMTÉŽ, č. 45, 11. 11. 1905.

³³⁴ TAMTÉŽ 22, č. 34, 25. 8. 1906.

³³⁵ TAMTÉŽ 22, č. 16, 21. 4. 1906.

³³⁶ Jan PEŠTA – Tomáš BRABEC – Tomáš KYNCL, *Stavebně historický průzkum*, s. 5.

³³⁷ Vltavské proudy, 3, č. 5, 21. 3. 1924, s. 7. („Každého návštěvníka zajisté upoutá špatný stav státního hotelu. Dvěře většinou ztrouchnivělé, houbou a červotočem prolezlé, nátěr oken a dveří oprchalý...“)

6. Bílý hrad na Sázavě – Sanatorium Prosečnice

Jak uvádí soudobý tisk, reklamní inzerce turisticky zajímavých míst a cestopisné příručky, Hornopožárský les, který se nachází na pravém břehu řeky v dolním Posázaví, jihovýchodně od města Jílové u Prahy a pět kilometrů od Týnce nad Sázavou³³⁸, ukrývá v celé své oblasti přírodní park o rozloze dvacet pět kilometrů čtverečních.³³⁹ Jeho zajímavost a význam je patrný i dnes. Co však bylo důvodem pro členy spolku Humanita založit v této lokalitě sanatorium na léčení plicních chorob?

Spolek Humanita byl založen na počátku roku 1914. Hlavním iniciátorem jeho vzniku a v čele spolku stál poslanec Václav Johanis.³⁴⁰ Byl to spolek „pro péči o zdraví dělnictva“³⁴¹ a hlavním podnětem pro jeho založení byla snaha o zlepšení celkové situace sociální a zdravotní péče, na kterou nedostačovaly finanční prostředky tehdejších nemocenských pokladen.³⁴² Vlivem vypuknutí první světové války se užitečnost a účelovost spolku ještě prohloubila.³⁴³ Válka také vyprofilovala spolek na dva proudy. První byl zdravotně propagační a svou činnost věnoval především pořádání přednášek a osvět o nemocech zaviněných válkou a šíření letáků o nakažlivých chorobách. Druhý se věnoval léčbě a to především dýchacích a plicních chorob. Prvním krokem bylo otevření „ambulatoria pro tuberkulózní.“³⁴⁴

Aktivita spolku se projevila hned v počátku jeho působení a to hledáním vhodného místa pro výstavbu sanatoria pro léčení plicních chorob. Stavební komise spolku zohlednila řadu potřebných hledisek, jako železniční spojení, blízkost Prahy, čerstvý vzduch, dostatek lesů a tekoucí vody v okolí. Všechna tato kritéria byla splněna lokalitou v dolním Posázaví.³⁴⁵ Komise nejprve vybrala a zakoupila pozemek v obci Krhanice u řeky Sázavy. Podmínky však zkomplikoval majitel sousedních pozemků, který zde chtěl vystavět továrnu, a tak Humanita raději postoupila zbylé pozemky společnosti L. G. Bondy a vydala se hledat další vhodné místo jen několik kilometrů

³³⁸ <http://maps.google.cz/maps?hl=cs&tab=wl> dne 20. 9. 2011.

³³⁹ <http://www.turistika.cz/mista/hornopozarsky-les> Srov.

http://cs.wikipedia.org/wiki/Hornopožárské_lesy, dne 20. 9. 2011.

³⁴⁰ Eduard VANĚČEK, *Bílý Hrad na Sázavě*, Pod Blaníkem 12, 1932–1933, s. 49. Srov. Zdraví 2, č. 3, březen 1929, s. 1. Časopis sanatoria pro léčení plicních chorob v Prosečnici. (Článek o patnáctiletém výročí spolku Humanita).

³⁴¹ Zdraví 2, č. 3, březen 1929, s. 1.

³⁴² TAMTĚŽ.

³⁴³ Eduard VANĚČEK, *Bílý Hrad*, s. 49.

³⁴⁴ Zdraví 2, č. 3, březen 1929, s. 1.

³⁴⁵ Eduard VANĚČEK, *Bílý Hrad*, s. 69.

po proudu řeky.³⁴⁶ Vhodná lokalita se objevila v obklopení Požárských lesů v osadě Prosečnice ve svahu nad řekou Sázavou.³⁴⁷

Pozemky patřily paní Anně Skružné, která je byla ochotna spolku prodat, a tak se stalo v říjnu roku 1915.³⁴⁸ Později byly další pozemky dokupovány od osady Prosečnice a paní Skružné. Vypracováním projektu byl pověřen architekt Jonáš z Prahy a samotnou stavbou firma Nekvasil z Karlína. V době bojů první světové války se v květnu 1916 začalo s výstavbou.³⁴⁹ Všechny práce probíhaly velmi zdlouhavě a s velkými obtížemi. Nebylo dostatek dělníků a řemeslníků. Nedostávalo se stavebního materiálu. Přes všechny překážky a úskalí byla stavba dokončena v srpnu roku 1921.³⁵⁰ Na počátku dvacátých let se spolek Humanita potýkal s finančními problémy. Vnitřní vybavení a celkové dokončení okolí sanatoria mohlo být dokončeno díky věcným loteriím, které spolek vyhlašoval³⁵¹ a také s velkou pomocí finančního příspěvku pana prezidenta Masaryka, který navštívil společně s doktorem Šámalem rozestavěné sanatorium 19. května 1920.³⁵² (Příloha č. 14). Pan prezident daroval léčebně čtvrt milionu na zřízení výtahu v hlavní budově a další dokončovací stavební práce.³⁵³

Sanatorium se rozprostíralo v budovách hlavního pavilonu pojmenovaném po zakladateli ústavu Johanisův pavilon (Příloha č. 15), východního pavilonu, který byl určen pro ženy a nesl jméno paní Masarykové, a západního pavilonu, který byl pro muže a jmenoval se Steinerův. Oba postranní pavilony byly spojeny krytými průchody s hlavní budovou.³⁵⁴ K dalším budovám sanatoria patřila vila „Na Vyhlídce“ vybudována pro potřeby zaměstnanců a dokončena roku 1923.³⁵⁵ Téhož roku byla dokončena vila „Vlasta“ pro potřeby ústavních lékařů a úředníků.³⁵⁶ Penzionát „Na Sázavě“, který byl také součástí areálu sanatoria, byl vystavěn roku

³⁴⁶ Zdraví 2, č. 3, březen 1929, s. 1.

³⁴⁷ Eduard VANĚČEK, *Bílý Hrad*, s. 70. Srov. Bohumil JAKUBKA, *Když jsme hledali místo pro sanatorium*, in: Václav Johanis (ed.), *Pět let boje s nepřítelem lidstva. Činnost spolku „Humanita“ a jeho sanatoria v Prosečnici v letech 1922–1926*, Praha 1927, s. 65. („Zalíbilo se nám chráněné místo pod lesem, a tu jsme napřed zjišťovali sluneční stranu, což dopadlo příznivě, neboť místo obráceno bylo proti jihu.“)

³⁴⁸ Bohumil JAKUBKA, *Když jsme hledali místo*, s. 65–66.

³⁴⁹ Zdraví 1, č. 1, červenec 1928, s. 2.

³⁵⁰ Eduard VANĚČEK, *Bílý Hrad*, s. 70. Srov. Zdraví 2, č. 3, březen 1929, s. 2.

³⁵¹ Eduard VANĚČEK, *Bílý Hrad*, s. 84. Srov. Zdraví.

³⁵² Václav Johanis (ed.), *Pět let boje s nepřítelem lidstva*, s. 4.

³⁵³ Eduard VANĚČEK, *Bílý Hrad*, s. 98. Srov. Zdraví 2, č. 3, březen 1929, s. 2.

³⁵⁴ Eduard VANĚČEK, *Bílý Hrad*, s. 84.

³⁵⁵ Zdraví 1, č. 1, červenec 1928, s. 2.

³⁵⁶ Eduard VANĚČEK, *Bílý Hrad*, s. 99.

1926 a sloužil především k ubytování návštěv pacientů a jako restaurační zařízení.³⁵⁷ „Celkový stavební náklad s vnitřním zařízením činil Kč 10,913.103'94.“³⁵⁸

Spolek Humanita vybudoval moderní lehárny, nechal kultivovat pozemky zahradní a lesní.³⁵⁹ Byly vysázeny sady ovocných stromů a keřů, upraveny okolní lesy se stezkami.³⁶⁰ Areál léčebny se rozprostíral na pozemcích o rozloze více než 133 hektarů. Z toho se velká část dělila na pole, pastviny, lesy a ornou půdu.³⁶¹ Sanatorium bylo téměř zcela soběstačné ve stravování pacientů. K léčebně náležely hospodářské budovy pro chov dobytka a obděláváním přilehlých polí se získávaly suroviny pro ústavní kuchyni.³⁶²

V časopise *Zdraví*, který odkrývá každodenní život v sanatoriu v Prosečnici, se již v červenci roku 1929 píše o stavbě nového pavilonu, který by měl sloužit pro zřízení samostatné kuchyně, jídelen, chladíren a skladů.³⁶³ Projekt, který byl navrhován původně v srpnu 1929, byl zamítnut a na počátku roku 1930 byl vytvořen nový návrh, který se zabýval také ekonomickou situací a řešil praktičnost pro zařízení, jakým byl ústav pro léčení plicních chorob.³⁶⁴ Základní kámen nového pavilonu byl položen ve velmi významný den a to při oslavě osmdesátých narozenin pana prezidenta 6. března 1930. Při této slavnosti, která byla na půdě sanatoria v Prosečnici velkolepá, byl odhalen památník na počest osmdesátých narozenin pana prezidenta republiky zbudovaný nákladem spolku Humanita a za přispění státních lomů v Horních Požárech.³⁶⁵ Se samotnou stavbou se však započalo o pár měsíců později, 5. května 1930.³⁶⁶ Podle původního plánu měla být stavební firma Nekvasil hotova se všemi pracemi do konce srpna roku 1930.³⁶⁷

³⁵⁷ *Zdraví* 2, č. 3, březen 1929, s. 2. Srov. TAMTÉŽ 3, č. 2, únor 1930, s. 7. (Reklama v časopise na ubytování pro návštěvy sanatoria.)

³⁵⁸ TAMTÉŽ 1, č. 1, červenec 1928, s. 2.

³⁵⁹ TAMTÉŽ 2, č. 3, březen 1929, s. 2.

³⁶⁰ Eduard VANĚČEK, *Bílý Hrad*, s. 99.

³⁶¹ TAMTÉŽ, s. 100.

³⁶² *Zdraví* 2, č. 3, březen 1929, s. 2. Srov. TAMTÉŽ 3, č. 2, únor 1930, s. 7. („K návrhu p. prof. Bočka z pomologického ústavu v Troji bude založena v Požárech v ohraženém místě nad ovocnou zahradou rybízová plantáž, ve které bude zasázeno asi 1200 keřů.“) Srov. TAMTÉŽ. („Přípravy k pěstování jarní zeleniny v Prosečnici jsou v plném proudu. Zhotoveno nových 10 paňíkových skříní pro pěstování rané zeleniny, které jsou již osázeny...“).

³⁶³ TAMTÉŽ 2, č. 7, červenec 1929, s. 2-3.

³⁶⁴ TAMTÉŽ 3, č. 1, leden 1930, s. 5.

³⁶⁵ TAMTÉŽ, č. 4, duben 1930, s. 1.

³⁶⁶ TAMTÉŽ, č. 5, květen 1930, s. 3 a 5.

³⁶⁷ TAMTÉŽ, s. 5.

Podle nedočkavých zpráv z kanceláře sanatoria a i samotných pacientů je patrné, že stavba trvala mnohem déle.³⁶⁸ Až konečně roku 1931 se v květnovém vydání časopisu *Zdraví* objevila zpráva o zahájení provozu nového pavilonu, což umožnilo využít dosavadní kancelářské, jídelní a kuchyňské prostory na rozšíření moderních léčebných zařízení a lůžkových místností.³⁶⁹

Spolek Humanita zamýšlel v počátku svého plánu zřídit menší sanatorium.³⁷⁰ Doba, ve které výstavba probíhala, a celková špatná zdravotní péče, se podepsaly na rozšíření plánu a projektu, aby se tak více pacientů mohlo zbavit zákeřné a v tehdejší době i dosti rozšířené nemoci Tuberkulóze.³⁷¹ 7. května roku 1922 nastoupili první pacienti. Ještě před slavnostním zahájením provozu sanatoria 14. května 1922.³⁷² K otevření sanatoria v květnu 1922 byla uspořádána velkolepá lidová slavnost, které se zúčastnilo na 3000 osob.³⁷³ Mezi nimi byli zástupci vlády, lékaři, politici a obyvatelé okolních vesnic, osad a měst.³⁷⁴ Sanatorium se vždy těšilo předního zájmu významných lékařů a odborníků profesorů doktora Thomayera a Maixnera, kteří často sdíleli s vedením léčebny své rady.³⁷⁵

Jeden z prvních pacientů vzpomínal „Na dobu a místo, kde bylo člověku vráceno zdraví...“³⁷⁶, a kde v roce zahájení provozu sanatoria koncem června bylo pouze 40 pacientů.³⁷⁷ Ovšem jak uvádí statistické údaje, které si ústav pečlivě vedl a zveřejňoval v časopise *Zdraví*, do konce roku 1922 bylo v sanatoriu zaevidováno 274 mužů.³⁷⁸ V roce 1926 prošlo sanatoriem 1067 mužů a 513 žen.³⁷⁹ Za rok 1930 bylo evidováno 1620 pacientů celkem. (Příloha č. 17). Sanatorium bylo největší svého druhu

³⁶⁸ *Zdraví* 3, č. 11, listopad 1930, s. 2. („V paviloně, jenž se právě dostavuje, budou kuchyně a jídelny, společenské místnosti a administrativní kanceláře, skladiště a chladírny.“) Srov. TAMTÉŽ 4, č. 3, březen 1931, s. 3. („Všichni chovanci sanatoria již delší čas toužebně očekávají, až slavnostně vejdou do nového pavilonu.“)

³⁶⁹ TAMTÉŽ 4, č. 5, květen 1931, s. 4. Srov. TAMTÉŽ 4, č. 7, červenec 1931, s. 3. („A v bývalé kuchyni? Už tam necítíme vůni masa ani knedlíků, a skoro se nám po ní nestýská... až vychladne Sázava, budeme se koupati v nových lázních, které se tam právě zřizují. Odborně se tomu říká hydroterapie...“).

³⁷⁰ Eduard VANĚČEK, *Bílý Hrad*, s. 70.

³⁷¹ TAMTÉŽ. Srov. *Zdraví* 2, č. 3, březen 1929, s. 2.

³⁷² *Zdraví* 1, č. 1, červenec 1928, s. 2.

³⁷³ TAMTÉŽ.

³⁷⁴ TAMTÉŽ 2, č. 3, březen 1929, s. 2.

³⁷⁵ Otto LUKAS, *Vývoj Prosečnice ve vztahu k léčebné péči v prvním desetiletí 1922–1932*, in: Josef Slavík (ed.), *Deset let práce pro zdraví lidu. Činnost spolku „Humanita“ a sanatoria v Prosečnici v letech 1922–1932, pocta životnímu dílu Václava Johanise*, Praha 1932, s. 18. (Sborník vydaný k příležitosti desetiletého výročí sanatoria v Prosečnici a šedesátých narozenin Václava Johanise).

³⁷⁶ *Zdraví* 3, č. 5, květen 1930, s. 5.

³⁷⁷ TAMTÉŽ.

³⁷⁸ TAMTÉŽ 1, č. 2, srpen 1928, s. 3. Srov. TAMTÉŽ 3, č. 11, říjen 1930, s. 2.

³⁷⁹ TAMTÉŽ 1, č. 2, srpen 1928, s. 3.

v Československé republice v roce 1932 již se čtyřmi sty lůžky³⁸⁰ rozmístěných tak, jak popsal ředitel léčebny Mudr. Otto Lukas.³⁸¹ „...disponuje ústav 10 ložnicemi dvoupostelovými, 23 třípostelovými, 42 čtyřpostelovými, 6 šestipostelovými, 1 sedmipostelovou a 12 osmipostelovými. Všechny ložnice vybaveny dodatečně stoly s bílými ubrusy a bílými židlemi v počtu odpovídajícímu počtu postelí.“³⁸² „Dne 7. května 1922 přijalo první pacienty a do konce roku 1931 našlo v něm ochranu 13.609 obětí tuberkulózy.“³⁸³ Ze všech čísel a statistických údajů je zřejmé, že sanatorium přivedlo do oblasti dolního Posázaví více jak tisíc nových lidí téměř každý rok své působnosti. Spolek Humanita tak vytvářel řadu pracovních příležitostí pro místní obyvatelstvo. Od lékařů, zdravotních sester po úředníky, zřízence, kuchařky, zahradníky, zemědělce a mnoho dalších našlo uplatnění právě díky léčebně.

Za stovkami pacientů přijelo týdně několik hostů, kteří se zdrželi na den někdy i déle.³⁸⁴ V časopise Zdraví bylo uvedeno, že za rok 1930 navštívilo pacienty sanatoria na 4500 osob.³⁸⁵ Ředitelství státních drah na žádost spolku nařídilo připojení ke stávajícímu vlaku o nedělích dva vozy určené pouze pro „návštěvníky sanatoria v Prosečnici.“³⁸⁶ Sanatorium bylo pouze pro pacienty a dodržoval se přísný ústavní řád.³⁸⁷ Hosté a návštěvníci museli někde přebývat po dobu jejich návštěvy.³⁸⁸ Pensionát na Sázavě v každém čísle časopisu Zdraví uvádí svou reklamu, kde zve návštěvy pacientů do restauračního zařízení a nabízí ubytování.³⁸⁹ Ti, co se nevešli do pensionátu, hledali ubytování u místního obyvatelstva nebo v pensionátech okolních vesnic.³⁹⁰ I sami již vyléčení pacienti se často vraceli do posázavského kraje se svými rodinami, aby načerpali sílu z prostředí, kde se vyléčili.³⁹¹ Jeden z pacientů v článku „Tajemství

³⁸⁰ Josef SLAVÍK, *Deset let boje s nepřitelem lidstva*, in: Josef Slavík (ed.), *Deset let práce pro zdraví lidu*, s. 8.

³⁸¹ Václav Johanis (ed.), *Pět let boje s nepřitelem lidstva*, s. 83.

³⁸² Otto LUKAS, *Vývoj Prosečnice ve vztahu k léčebné péči v prvním desetiletí 1922–1932*, in: Josef Slavík (ed.), *Deset let práce pro zdraví lidu*, s. 18.

³⁸³ TAMTÉŽ.

³⁸⁴ Zdraví 5, č. 11, listopad 1932, s. 7. („Téměř každou neděli vidíme v našem sanatoriu na prohlídce větší výpravu, která přijela za účelem shlédnutí ústavu a jeho okolí.“)

³⁸⁵ TAMTÉŽ 4, č. 3, březen 1931, s. 7. („Návštěvou k nemocným přijelo do Prosečnice v roce 1930 přes 4500 osob.“)

³⁸⁶ TAMTÉŽ 3, č. 6, červen 1930, s. 4.

³⁸⁷ Otto LUKAS, *Desatero přikázání prosečnických „tuberáků“*, in: Václav Johanis (ed.), *Pět let boje s nepřitelem lidstva*, s. 74-75.

³⁸⁸ Zdraví 4, č. 6, červen 1931, s. 2.

³⁸⁹ TAMTÉŽ 1, č. 1, červenec 1928 – TAMTÉŽ 3, č. 12, prosinec 1930.

³⁹⁰ TAMTÉŽ 4, č. 6, červen 1931, s. 2.

³⁹¹ TAMTÉŽ 5 č. 11, listopad 1932, s. 7. („Většina uzdravených chovanců z Prahy a okolí po odchodu z léčení zůstává posázavskému kraji věrna a v letní i zimní době přijíždí sem na výlet, aby se pokochala krásami kraje.“)

kraje“ v časopise Zdraví vylíčil unikátní krásy krajiny v Prosečnici, jakými jsou Panská skála, Vlčí skály a Požáryště, kterými se kochali všichni návštěvníci, a které s nedšením obdivoval se svým přítelem.³⁹²

Sanatorium nemělo žádný sezónní a mimosezónní provoz, tedy je zřejmé, že návštěvníci a pacienti přicházeli do tohoto kraje v jakoukoliv roční dobu, aby posílili své zdraví, navštívili příbuzné a známé a za svůj pobyt přinesli místním občanům pracovní příležitosti a finanční prostředky.

Přesto všechno se mezi místním obyvatelstvem ozývaly silné protesty a odpor proti sanatoriu. Od začátku stavby byla osada Prosečnice v rukou komunistických představitelů a ti velmi ostře vystupovali proti léčebně. V rámci tohoto odporu prodávali pozemky v okolí sanatoria pod cenou a to hlavně na takové účely, které škodily léčebně.³⁹³ I ve vedlejší vesnici v Krhanicích pan starosta vystupoval proti sanatoriu. Obyvatelé Prosečnice a okolních obcí však využívali sanatoria ke svému prospěchu a to také ve zdravotní péči. Sanatorní lékaři a sestry nikdy neodmítli pomoc místnímu obyvatelstvu a okolí sanatoria bylo vždy upravené. O to se starala správa spolku Humanita.³⁹⁴ Před otevřením sanatoria byla na podnět spolku vybudována silnice Kamenný přívoz – Krhanice - Chrást, na kterou spolek přispěl 120 000 korun.³⁹⁵ Silnice pomohla místnímu obyvatelstvu ke zlepšení dopravy mezi jednotlivými obcemi a snadnějšímu přístupu k železničním zastávkám. Od roku 1932 vlivem velkého počtu cestujících mezi Prahou a Prosečnicí byla zřízena soukromá autobusová linka, která nabízela levnější a rychlejší cestování pro nemocné, turisty ale i místní obyvatelstvo.³⁹⁶

Přes všechny tyto přínosy pro okolí sanatoria a místní obyvatele se roku 1931 zastupitelstvo obce Krhanice, které spravovalo i osadu Prosečnice, rozhodlo podpořit zřízení žulového lomu firmou Ing. Hlava na obecním pozemku v bezprostřední blízkosti sanatoria a vily „Na Vyhlídce.“³⁹⁷ V obci Krhanice se již státní kamenolom nacházel. Na Benešovsku byla celá řada jiných lomů, které v tomto období nebyly dostatečně vytiženy. Tudíž ani nebylo nezbytné další zřizovat.³⁹⁸ Provoz kamenolomu by nejen značně zvyšoval prašnost, ale vykácení lesů by ovlivnilo klimatické podmínky,

³⁹² Zdraví 4, č. 9, září 1931, s. 5. („A tak mne to ani nemrzí, že též patřím mezi ně, aspoň jsem poznal kus krásné krajiny a její tajemství.“)

³⁹³ TAMTÉŽ 1, č. 3, září 1928, s. 2.

³⁹⁴ TAMTÉŽ, č. 5, listopad 1928, s. 2. („Tento pán se nedávno vyjádřil, že sanatorium jest neštěstím pro zdejší kraj.“)

³⁹⁵ TAMTÉŽ.

³⁹⁶ TAMTÉŽ 5, č. 2, únor 1932, s. 6.

³⁹⁷ TAMTÉŽ 4, č. 6, červen 1931, s. 2.

³⁹⁸ TAMTÉŽ, s. 4.

kteře jsou v této lokalitě příznivé a pro léčbu pacientů velmi důležité.³⁹⁹ Spolek Humanita poslal dopis o návrhu nového zákona, který by upravoval zacházení s nemovitostmi v bezprostředním okolí léčeben a sanatorií, ministerstvu zdravotnictví.⁴⁰⁰ V květnu roku 1931 okresní úřad v Jílovém svolil se stavbou a zřízením kamenolomu pět set metrů od léčebných pavilonů a padesát metrů od hranice zahrady sanatoria.⁴⁰¹ Spolek Humanita podal odvolání k Zemskému úřadu a 16. října téhož roku bylo vyneseno úřední rozhodnutí o vyhovění této stížnosti a zamítnutí zřízení kamenolomu především ze tří závažných důvodů, jakými byly: zvýšení prašnosti, narušování klidu nemocných pacientů a vykácením lesů následné narušení klimatických poměrů. Proti tomuto rozhodnutí se již nedalo odvolat.⁴⁰² I přesto se zastupitelé obce Krhanice rozhodli apelovat na otázku nezaměstnanosti a o otevření nového lomu soukromou firmou požádali opět v říjnu 1932 u okresního úřadu v Jílovém.⁴⁰³ V nedalekém Kamenném Přívoze přímo u vlakové zastávky se nacházel již zařizený kamenolom, který živořil z důvodu nedostatku práce. Toho však společnost Ing. Hlava nechtěla využít.⁴⁰⁴ Okresní úřad se rozhodl tuto žádost obce Krhanice neschválit s odůvodněním v pěti bodech, které se shodují s důvody Zemského úřadu ve výnosu z října 1931.⁴⁰⁵ Přesto se dostalo další odvolání k Zemskému úřadu.⁴⁰⁶ „Firma Hlava si vynutila na Zemském úřadě, aby do Prosečnice vyslal komisi...“⁴⁰⁷ Komise se konaly hned dvě, jedna v květnu a druhá v červnu roku 1932.⁴⁰⁸ Výsledkem všeho šetření byl druhý výměř Zemského úřadu o osmnácti stranách odůvodnění a podmínek, za kterých bude zřízení lomu povoleno.⁴⁰⁹ Řada podmínek však v tomto vyjádření, které měly zajistit nerušený chod sanatoria, byla velmi sporných a v praxi

³⁹⁹ Zdraví 4, č. 6, červen 1931, s. 2. Srov. Otto LUKAS, *Léčebná péče o plicně choré*, in: Václav Johanis (ed.), *Pět let boje s nepřitelem lidstva*, s. 27-32.

⁴⁰⁰ Zdraví 4, č. 8, srpen 1931, s. 5.

⁴⁰¹ TAMTÉŽ, č. 11, listopad 1931, s. 2.

⁴⁰² TAMTÉŽ, s. 3. (Výnos Zemského úřadu Č. 573.840 z roku 1931 „Humanitě, spolku pro péči o zdraví dělnictva“).

⁴⁰³ TAMTÉŽ, 5, č. 2, únor 1932, s. 1.

⁴⁰⁴ TAMTÉŽ 4, č. 12, prosinec 1931, s. 3.

⁴⁰⁵ TAMTÉŽ 5, č. 2, únor 1932, s. 2-3. („1. §26 živn. řádu nařizuje, aby při řízení o provozovnách nenastalo žádné rušení kostelů, škol, nemocnic a jiných veřejných ústavů. Zdůrazňuje se, že sanatorium v Prosečnici je nesporně velkou nemocnicí.“)

⁴⁰⁶ TAMTÉŽ, č. 6, červen 1932, s. 5.

⁴⁰⁷ TAMTÉŽ, č. 7, červenec 1932, s. 4. („Na komisi o povolení lomu“ Reportáž z Prosečnice.)

⁴⁰⁸ TAMTÉŽ, s. 5.

⁴⁰⁹ TAMTÉŽ 5, č. 9, září 1932, s. 1-3. (Výměř Zemského úřadu v Praze dne 22. července 1932, Č. 395.463 z r. 1932.)

nekontrolovatelných.⁴¹⁰ Místní obyvatelé v hostincích v Prosečnici a Krhanicích šířili již delší dobu zprávy, které předpovídaly takový závěr s tvrzením, že pan inženýr Hlava neinvestuje do ničeho, co není již předem rozhodnuté.⁴¹¹ Korektnost rozhodnutí Zemského úřadu zůstává jen v domněnkách.

V říjnovém čísle časopisu Zdraví se objevil článek o odkladu zřízení lomu „Na Splazích“.⁴¹² Zemský úřad ve svém vyjádření o odkladu zvažuje především dvě podstatné skutečnosti, a to na jedné straně narušování klidu a průběh léčby pacientů v sanatoriu, a na straně druhé pracovní příležitost pro místní obyvatele a snížení tak nezaměstnanosti v kraji. Odkladem a návrhem využití okolních kamenolomů nabízí řešení této svízelné situace.⁴¹³ Právě v době, kdy zřízení kamenolomu bylo odloženo, objevil se v časopise Zdraví článek s výpovědí jednoho místního obyvatele Krhanic, který uvádí důvody, proč okolní osady i přes celkový užitek sanatoria, jsou proti jeho existenci a neradi vidí pacienty a jejich návštěvy ve svém okolí. „... když se sanatorium stavělo, očekávalo mnoho zjištěných lidí, že ze sanatoria budou mít trvalý osobní prospěch.“⁴¹⁴ Když nedostali představitelé obce to, s čím počítali, sanatorium se jim stalo překážkou a všemi možnými prostředky se pokoušeli znemožnit další činnosti ústavu. Jedním takovým pokusem bylo i zřízení kamenolomu.⁴¹⁵ V žádném dalším čísle časopisu Zdraví se již nevyskytla zpráva o zřízení kamenolomu nebo o firmě Ing. Hlava. Ani sborník připomínající patnáctileté výročí existence sanatoria neuvádí žádný důvod, který by omezoval činnost léčebny.⁴¹⁶

6.1. Klimatické podmínky

„Jsou v Posázaví příznivé klimatické podmínky? Na to nám odpoví prosečnická meteorologická stanice, že ano! Posázaví má dostatek slunečního svitu, příznivé

⁴¹⁰ Zdraví 5, č. 9, září 1932, s. 2. („Odstřelování silnějším náložím, kterým by mohla při výstřelu býti ohrožena bezpečnost osob, komunikací i blízkých stavení, jest zakázáno. (Kdo bude hlídat, jak a čím bude stříleno?-Pozn.red.)“)

⁴¹¹ TAMTÉŽ, s. 4. („Mimo to se vychloubal tím, že až se začne v nových lomech pracovat a až se spustí všechny vrtačky a bude se střílet, že se bude sanatorium obracet.“)

⁴¹² TAMTÉŽ 5, č. 10, říjen 1932, s. 3. („Před uzávěrkou listu došla nás zpráva, že Zemský úřad v Praze vyhověl žádosti spolku „Humanita“ o odkladný účinek stížnosti, kterou podal k Nejvyššímu správnímu soudu proti rozhodnutí Zemského úřadu...“)

⁴¹³ TAMTÉŽ. („I v tomto případě nebude-li provozován projektovaný lom v Krhanicích, bude podnikatelství, jež lom ten najalo od osady Krhanice k lámání kamene pro zadané mu stavby vodohospodářské na Vltavě, odbíratí potřebný kámen z lomů sousedních. Tím celkových efekt – pokud jde o příležitost ku práci pro nezaměstnané dělnictvo – nedozná podstatné změny.“) (Pozn. projektovaný lom v Krhanicích, je myšlen lom v bezprostřední blízkosti sanatoria v Prosečnici).

⁴¹⁴ TAMTÉŽ 5, č. 2, únor 1933, s. 3-4.

⁴¹⁵ TAMTÉŽ.

⁴¹⁶ Václav Johanis (ed.), Patnáct let práce. Spolek „Humanita“ a sanatorium v Prosečnici v letech 1922–1936, Praha 1937.

ochlazovací podmínky a má velice čisté ovzduší, prosté prachových tělísek.“⁴¹⁷ Při výběru místa pro stavbu sanatoria musela být zohledněna řada kritérií, která především musela dokazovat, že místo je nejen vhodné, ale přímo příznivě působící právě pro léčení plicních chorob.⁴¹⁸ „Sanatorium je exponováno na sluneční straně a směrem od západu přes sever k jihovýchodu je chráněno před intenzivními větry zalesněnými vrchy.“⁴¹⁹ Starousedlíci podle zkušeností od svých předků věřili a věří, že prosečnické lesy mají sílu a moc vyléčit nemoci cest dýchacích, a tak své nemocné děti a vnoučata s černým kašlem a jinými nemocemi vozili i po druhé světové válce do Prosečnice, aby tam dýchaly a načerpávaly sílu tohoto kraje.⁴²⁰

Účinky na léčení tuberkulózy se snažilo prokázat samo sanatorium. Meteorologické měření se provádělo od počátku existence sanatoria.⁴²¹ Množství prachu v ovzduší bylo v Prosečnici měřeno Aitkinovým přístrojem.⁴²² Toto měření nebylo úplně přesné, ale relativní hodnoty se uváděly na 1cm^3 nebo 1m^3 .⁴²³ Podle sondy v dubnu roku 1928 bylo naměřeno v Prosečnici 230 částic prachu na 1cm^3 .⁴²⁴ Pro srovnání byly v článku uvedeny hodnoty naměřené u meteorologické stanice v Praze (9300 na 1cm^3) a také na Václavském náměstí ($150\,000 - 180\,000$ na cm^3).⁴²⁵ Počet prachových částic se měřil i uvnitř budov a to především v pokojích pacientů, jídelně a v místnostech s lékařskými přístroji. Hodnoty byly vyšší, a tak, pokud to dovozoval stav pacientů a počasí, doporučoval se pobyt na lehárnách co nejvíce.⁴²⁶ Klimatické podmínky sanatoria Prosečnice byly také porovnávány s jinými ústavy Československé republiky, jakými byly Pleš, Jevíčko a Smokovec. Všechny tyto léčebny se nacházely ve vyšších nadmořských výškách než Prosečnice, která je položena 320 m n. m.⁴²⁷ V tabulce drsnosti v jednotlivých ročních obdobích je Prosečnice jednoznačně s nejlepšími výsledky.⁴²⁸ Dalším přístrojem, který

⁴¹⁷ Zdraví 6, č. 8, srpen 1933, s. 6.

⁴¹⁸ Bohumil JAKUBKA, *Když jsme hledali místo*, s. 64-66.

⁴¹⁹ Stanislav MATĚJKA, *Klimatické poměry Prosečnice*, in: Václav Johanis (ed.), *Patnáct let práce*, s. 62.

⁴²⁰ Podle vyprávění Evy Lomozové (*1943) ze dne 20. 3. 2011.

⁴²¹ Zdraví 3, č. 12, prosinec 1930, s. 3. Srov. TAMTĚŽ 6, č. 6, červen 1933, s. 1. (článek: Masarykova observatoř v Prosečnici a její činnost v prvním desetiletí), („Kromě obyčejných meteorologických přístrojů, vybavena byla stanice v roce 1923 bimetalickým aktinometrem, prachoměrem, katateploměrem, heliografem (slunoměrem), insolačními teploměry a půdními teploměry“).

⁴²² TAMTĚŽ 2, č. 4, duben 1929, s. 3.

⁴²³ TAMTĚŽ 3, č. 12, prosinec 1930, s. 3.

⁴²⁴ TAMTĚŽ 2, č. 4, duben 1929, s. 3.

⁴²⁵ TAMTĚŽ.

⁴²⁶ TAMTĚŽ. Srov. Otto LUKAS, *Klinicko-klimatický výzkum Prosečnice*, in: Václav Johanis (ed.), *Pět let boje s nepřítelem lidstva*, s. 27-32.

⁴²⁷ Zdraví 2, č. 9, září 1929, s. 2.

⁴²⁸ TAMTĚŽ.

se používal pro zjišťování vhodných podmínek Prosečnického okolí na organismus pacientů, byl katathermometr.⁴²⁹ V tomto článku autor porovnával hodnoty naměřené tímto přístrojem v Davosu⁴³⁰ a v Prosečnici. Podle tabulek uvedených v časopise je zřejmé, že Prosečnice měla mnohem lepší podmínky pro aklimatizaci organismu pacientů než horské prostředí Davosu.

Při meteorologické stanici v prosečnickém sanatoriu byla od roku 1932 budována observatoř, která nesla jméno presidenta Masaryka.⁴³¹ „O vybudování observatoře zasloužili se senátor V. Johanis, dr. Skalák, dr. Mrkos, dr. Lukas, a dr. Skokan...“⁴³² Při observatoři byla také ve stejné době vybudována radiologická stanice za pomoci profesora Felixe jako jediná v té době v Československé republice.⁴³³ Výzkum observatoře se dělil na dvě části meteorologickou⁴³⁴ a lékařskou-klimatologickou⁴³⁵. Všechna měření různými přístroji zaměřena na jednotlivá hlediska klimatických podmínek vykazovala podle výzkumů příznivé podmínky pro pobývání zdravých osob v této lokalitě, ale stejně tak i k léčení nemocných v sanatoriu v Prosečnici.⁴³⁶

Osada Prosečnice čítala roku 1930 590 obyvatel.⁴³⁷ Samotné sanatorium v této osadě denně poskytovalo odbornou lékařskou péči a přístřeší čtyřem stům pacientů. Další osoby přicházely z různých důvodů kvůli existenci sanatoria do tohoto kraje. S sebou přinášely finanční prostředky, kulturní zajímavosti a celkově přispěly k pozvednutí životní úrovně v zapadlých osadách dolního Posázaví.

⁴²⁹ Zdraví 3, č. 2, únor 1930, s. 2. („Jest to jediný přístroj, který určuje vliv několika hlavních meteorologických elementů na lidský organismus.“)

⁴³⁰ TAMTÉŽ. („Podle Hilla použil tohoto přístroje v Davosu ve Švýcařích ve výšce 1600m n. mořem (středisko světových sanatorií) prof. Dorno ke studiu vlivu horského klimatu na organismus nemocných.“)

⁴³¹ TAMTÉŽ 5, č. 9, září 1932, s. 6.

⁴³² TAMTÉŽ 6, č. 6, červen 1933, s. 1.

⁴³³ TAMTÉŽ.

⁴³⁴ TAMTÉŽ, s. 2. („Meteorologická část má za úkol měření a zpracování číselného materiálu.“)

⁴³⁵ TAMTÉŽ. („...má druhý obor za povinnost vyjádřiti z tohoto číselného materiálu povahu klima... a studovati vliv klimatu na zdravotní stav pacientů.“)

⁴³⁶ TAMTÉŽ 7, č. 4, duben 1934, s. 2 (článek: Jaké podnebí má Prosečnice? Poměry teplotné). Srov. TAMTÉŽ 7, č. 5, květen 1934, s. 2 (článek: Jaké podnebí má Prosečnice? Sluneční svit a oblačnost). Srov. TAMTÉŽ 7, č. 6, červen 1934, s. 3 (článek: Jaké klima má Prosečnice. Poměrná vlhkost, srážky a síla větru).

⁴³⁷ *Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1870–1970. Počet obyvatelů socialistické republiky 1850–1970 I.*, sv. I., Praha 1978.

Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo prezentovat model obce Týnce nad Sázavou a okolí, jako lokalitu vhodnou a vyhledávanou z hlediska turistického zájmu. Tuto skutečnost podmiňují dva zásadní fakty, a tím jsou řeka Sázava a snadná dostupnost hlavního města. Cestování především Pražanů bylo důležité, neboť ovlivňovalo a měnilo způsob života obyvatel na venkově.

Jaký byl vývoj obyvatelstva a způsob života před dobou, na kterou jsem se zaměřila 1918-1938, jsem popsala v první kapitole. V návaznosti na *Historii* bylo v následujícím zkoumání předvedeno, na jaké úrovni vývoje byly silnice, komunikace, vodovodní a elektrické sítě a úřady. Všechna tato odvětví se vyvíjela velmi pomalu a tento rozvoj by byl ještě zdoluhavější nebyť nátlaku ze strany výletníků a potřeby si tyto zdroje příjmů udržet. Mezi prvky, které napomohly nejen celému rozvoji, ale i přínosu v turistickém ruchu pro tento kraj, patří bezpochyby železnice. Její role je významná již od počátku její existence. I když byla časem nahrazována osobní silniční dopravou, pro Posázaví zůstala klíčovým turistickým symbolem dodnes. Neméně důležitou roli v přínosu pro Týnecko měl příchod Františka Janečka a jeho plán udělat z Týnce „druhý Zlín“. Příliš jsem se nevěnovala jeho vynálezům a podnikání po technické stránce, neboť to nebylo předmětem mého zkoumání. Jeho přínos je však viditelný i pro změnu způsobu života obyvatelstva a podpoře stavebních projektů pro zvelebení obce. Jeho přítomnost přivedla do Týnce další odborníky, vzdělance a nové budoucí obyvatele, kteří tu z jeho pracovních týmů zůstali natrvalo.

Turistický zájem o kraj dolního Posázaví je pro tuto práci klíčový. Snažila jsem se prokázat, že stále rostoucí zájem o trávení volného času v tomto kraji byl patrný od počátku dvacátého století po počátek druhé světové války a měl velký vliv na celkový rozvoj obce a kraje dolního Posázaví. Z pramenů a použité literatury je zřejmé, že oblíbenost o turisticky zajímavou lokalitu dolního Posázaví rostla a řada výletníků nacházela důvody se do těchto míst opakovaně vracet. K této problematice jsem čerpala z dobového tisku a obecních dokumentů. Bohužel jsem nenacházela více zdrojů podrobnějších informací o životě výletníků na venkově. Věřím, že takové informace by se mohly nacházet v soukromých archivech potomků pamětníků, ovšem neměla jsem možnost do takového archivu nahlédnout.

Samostatnou část práce tvoří kapitola o sanatoriu v Prosečnici. Nevztahuje se přímo na cestování do Posázaví za zábavou. Ale lidé přijížděli do této vesnice za léčbou

závažné nemoci a s důvěrou, že lesy, řeka a podnebí kraje je pomohou vyléčit. V dnešní době bychom mohli tuto kategorii cestovatelů řadit do tzv. zdravotní turistiky. Za pacienty přijížděla řada návštěv, které trávily čas v Posázaví nejen setkáváním se svými příbuznými a známými, ale také cestováním. Sami vyléčení pacienti se rádi do Posázaví vraceli a najímali si zde privátní byty a objevovali další části kraje. Ve svých domovech po celé republice šířili informace o místě, kde se léčili, nebo kde strávili hezké chvíle. Toto téma se nabízí k dalšímu rozpracování. Literatura k této regionální problematice není a hlavní zdroj informací, archiv sanatoria, prozatím není přístupný. Sanatorium je již několik let uzavřené.

V každé kapitole se objevuje řeka Sázava. Je nedílnou součástí kraje Posázaví. Dala mu název, charakter a životní podmínky. Jan Morávek, rodák z Kamenného Přívozu, který se téměř ve všech svých literárních dílech věnuje Sázavě, uvedl „Všecko se mění, jen řeka je věčná...“⁴³⁸. A to skutečně platí pro řeku Sázavu.

⁴³⁸ Jan MORÁVEK, *U nás na Sázavě*, Praha 1957, s. 74.

Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny

Státní oblastní archiv Praha

Farní matriky Týnec nad Sázavou 1722–1899, sign. 2, 3, 4.

Státní okresní archiv Benešov

Archiv obce (dále AO) Krusičany, inv. č. 1, kniha č. 1, Protokoly obce 1900-1922.

AO Týnec nad Sázavou, Kronika Týnce nad Sázavou 1923–1939.

AO Týnec nad Sázavou, inv. č. 1, kniha č. 1, Osada Týnice n. S. obecního místního zastupitelstva 1919-1922.

AO Týnec nad Sázavou, inv. č. 1, kniha č. 2, Protokol místní obce Týnice n. S. 1923-1926.

AO Týnec nad Sázavou, inv. č. 1, kniha č. 3, Protokol obce Týnec n. Sáz. 1926-1932.

AO Týnec nad Sázavou, inv. č. 1, kniha č. 4, Protokoly obce Týnce nad Sázavou 1932-1937.

AO Týnec nad Sázavou, inv. č. 1, kniha č. 5, Zápisy schůzí 1937-1940.

AO Týnec nad Sázavou, inv. č. 10, kniha č. 10, Kniha domovských listů 1923-1941.

AO Týnec nad Sázavou, inv. č. 29, Stavba mostu přes řeku Sázavu v Týnci n. Sáz. 1920-1921, fasc.

Farní úřad Týnec nad Sázavou, Soupisy duší 1822–1866.

Soukromý archiv E. Lomozové, záznam vyprávění Jiřího Lomoze (*1925) ze dne 25. 3. 2011; záznam vyprávění Jiřího Lomoze (*1951) ze dne 28. 3. 2011; záznam vyprávění Evy Lomozové (*1943) ze dne 20. 3. 2011.

Archiv sboru Českobratrské církve evangelické Benešov, svazek IIC-3/13, Zpráva o činnosti Českobratrské církve evangelické pro Benešov a okolí.

Vydané prameny

Periodika

Boj proti tuberkulóze 1932

Časopis turistů 1926-1929

Hlasy od Blaníka 1896-1914

Pod Blaníkem 1921-1933

Vltavské Proudny 1914; 1922-1939

Posázavský týdeník 1939-1942

Zdraví 1928-1935

Sborníky

JOHANIS, Václav (ed.), *Pět let boje s nepřitelem lidstva. Činnost spolku „Humanita“ a jeho sanatoria v Prosečnici v letech 1922–1926*, Praha 1927.

JOHANIS, Václav (ed.), *Patnáct let práce. Spolek „Humanita“ a sanatorium v Prosečnici v letech 1922–1936*, Praha 1937.

SLAVÍK, Josef (ed.), *Deset let práce pro zdraví lidu. Činnost spolku „Humanita“ a sanatoria v Prosečnici v letech 1922–1932. Pocta životnímu dílu Václava Johanise*, Praha 1932.

Literatura

BERKA, Miroslav, *Dva soukromé mosty Ing. Janečka*, Týnecké listy 6, č. 6, prosinec 1996, s. 5.

BERKA, Miroslav, *Posázavský Pacifik. Historie železnice a trampingu na Zlaté řece*, Praha 1991.

BERKA, Miroslav, *Staré cesty Týnce nad Sázavou a jeho mosty*, Týnecké listy 6, č. 1, únor 1996, s. 13-14.

BERKA, Miroslav, *Týnec nad Sázavou – výletní místo*, Jiskra 38, č. 35-38, 1996.

BERKA, Miroslav – ŽÍŽALA, Ladislav, *Historie Týneckého hradu*, Pod Blaníkem 8, č. 3, 2004, s. 10-14.

ČIHÁK, Václav, *Paměti královského horního města Jilového a jeho zlatých dolů*, Praha 1948.

DŽURNÝ, Jakub, *Posázavský Pacifik*, Praha 2007.

- GROSSMANOVÁ-BRODSKÁ, Ludmila, *O letních bytech*, Vltavské proudy 10, č. 4, 25. 4. 1931, s. 4.
- HASS, Václav – VAŠÍČEK, Jan, *Posázavské linky*, Praha 2000.
- HÁJKOVÁ, Dagmar, *Janečkova slévárna v Týnci nad Sázavou v meziválečném období*, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka (dále SVPP) 29, 1988, s. 205-218.
- HÁJKOVÁ, Dagmar, *Týnec nad Sázavou 1918–1938*, Praha 1987 (diplomová práce).
- HEJNA, Antonín, *Výsledky archeologického výzkumu v areálu hradu v Týnci nad Sázavou*, SVPP 18, 1977, s. 129-140.
- HURIKÁN, Bob, *Dějiny trampingu*, Praha 1990.
- CHVOJKA, Jiří, *Pyšely 1295-1995*, Praha 1995.
- JIRŮ, František Xaver, *Týnecká kamenina. Vrtbovská a Lobkovická továrna v Týnci nad Sázavou*, Praha 1927.
- KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky (1918–1938). Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929) I.*, Praha 2000.
- KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky (1918–1938). Československo a České země v krizi a v ohrožení (1930 – 1935) II.*, Praha 2002.
- KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky (1918–1938). O přežití a o život (1936 – 1938) III.*, Praha 2003.
- KLIMEK, Antonín, *Říjen 1918*, Praha 1998.
- Kolektiv autorů, *Týnec nad Sázavou. K historickým kořenům města*, Týnec nad Sázavou 2006.
- Kosmova kronika česká*, Praha 2005.
- KYBALOVÁ, Ludmila, *Od zlatých dvacátých po Diora*, Praha 2009.
- LAŠŤOVIČKA, Jaroslav, *Týnecká kamenina*, Pod Blaníkem 6, č. 1, 2000, s. 20-21.
- LAŠŤOVIČKA, Jaroslav, *Z historie Netvořic*, Netvořice 2003.
- MORÁVEK, Jan, *Byl na Sázavě přívoz*, Praha 1988.
- MORÁVEK, Jan, *Plavci na Sázavě*, Praha 1958.
- MORÁVEK, Jan, *U nás na Sázavě*, Praha 1957.
- NOVOTNÝ, Pavel, *Jawa. Půlstoletí práce a úspěchu*, Týnec nad Sázavou 1979.
- OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny první republiky*, Praha 2000.
- PEROUTKA, Ferdinand, *Deníky, dopisy, vzpomínky*, Praha 1995.
- PEŠTA, Jan - BRABEC, Tomáš - KYNCL, Tomáš, *Stavebně historický průzkum objektu č.p. 2 bývalé manufaktury na kameninu v Týnci nad Sázavou*, Týnec nad Sázavou 2010.

- PHILLIPS, John Calvin, *Selling America: The boy Scout sof America in the progressive era 1910–1921*, Minesota 1972.
- PLEVA, František, *Sázava milovaná*, Pelhřimov 2005.
- POVOLNÝ, Daniel, *Ing. František Janeček, Dr. h. c. (1878-1941). Jeho život a dílo*, Praha 1996 (diplomová práce).
- POVOLNÝ, Daniel - SOUČEK, Vladimír - ZAVADIL, Radomír, *František Janeček. Motocyklový král. Příběh muže, který dal vzniknout motocyklům Jawa*, Praha 2011.
- PROCHÁZKOVÁ, Eva, *Bukovany. Kapitoly z dějin posázavské vesnice*, Bukovany 2009.
- PŮLPÁN, František, *Škola v Týnci nad Sázavou*, Pod Bláníkem 2, 1922-1923, s. 41-42.
- PŮLPÁN, František, *Týnice nad Sázavou*, Pod Bláníkem 4, 1924-1925, s. 7-59.
- Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1870–1970. Počet obyvatel a domů podle obcí a částí obcí podle správního členení k 1. lednu 1972*, II. sv. 1, Praha 1978, s. 549.
- SHAFFER, Marquerite, *See America first. Tourism and national identity 1880–1940*, Washington 2001.
- Slovník cizích slov*, Praha 2006.
- SYSLOVÁ, Jana, *okres v oblasti turistiky doplácí na blízkost Prahy*, Benešovský deník 3, č. 126, 31. 5. 2001, s. 18.
- ŠAFRATA, Miroslav – WOLF, Vladimír, *Pomístní jména v Týnci n. Sáz*, SVPP15, 1974, s. 233-240.
- ŠOBÍŠEK, Jaroslav, *Rychta Peceradská*, Pecerady 1946.
- TYWONIAK, Jiří, *Historické památky okresu Benešov*, Benešov 1985.
- TYWONIAK, Jiří, *K počátkům výroby týnecké kameniny*, Středočeský sborník historický 14, 1979, s. 215-220.
- TYWONIAK, Jiří, *Nové příspěvky k dějinám týnecké kameniny*, SVPP 2, 1958, s. 125–153.
- TYWONIAK, Jiří, *Týnec nad Sázavou. Z jeho historie a současnosti*, Týnec nad Sázavou 1987.
- TYWONIAK, Jiří, *Týnecká kamenina*, Rožtoky u Prahy 1986.
- VANČURA, Jiří, *Z dějin Janečkovy zbrojovky. Pokrokové tradice Závodů 9. května*, Praha 1956.
- VANĚČEK, Eduard, *Bílý Hrad na Sázavě*, Pod Bláníkem 12, 1932–1933, s. 36-150.
- VANĚČEK, Eduard, *Brodecká přádelna*, Pod Bláníkem 9, 1929-1930, s. 33-152.

- VANĚČEK, Eduard, *Týnec nad Sázavou*, Pod Bláníkem 12, 1932-1933, s. 25-28.
- VANĚČEK, Eduard, *Výlety do Týnce nad Sázavou*, Pod Bláníkem 11, 1931-1932, s. 46-151.
- VANĚČEK, Eduard, *Zbořený Kostelec*, Pod Bláníkem 9, 1929-1930, s. 12-14.
- VĚTVIČKA, Václav – RENDEK, Jan, *Sázava. Řeka protkaná železnicí*, Praha 2011.
- WITT, David, *Ernest Thompson Seton. The Life and Legacy of an Artist and Conservationist*, Santa Fe 2010.
- WOLF, Vladimír, *Archeologické nálezy v areálu týneckého hradu do výzkumu v r. 1969*, SVPP15, 1974, s. 227-229.
- ZOUPĽNA, Ota, *Sázava*, Praha 1965.

Internetové zdroje

- <http://maps.google.cz/maps?hl=cs&tab=w1>, 20. 9. 2011.
- <http://www.turistika.cz/mista/hornopozarsky-les>, 20. 9. 2011.
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Hornopořárské_lesy, 20. 9. 2011.

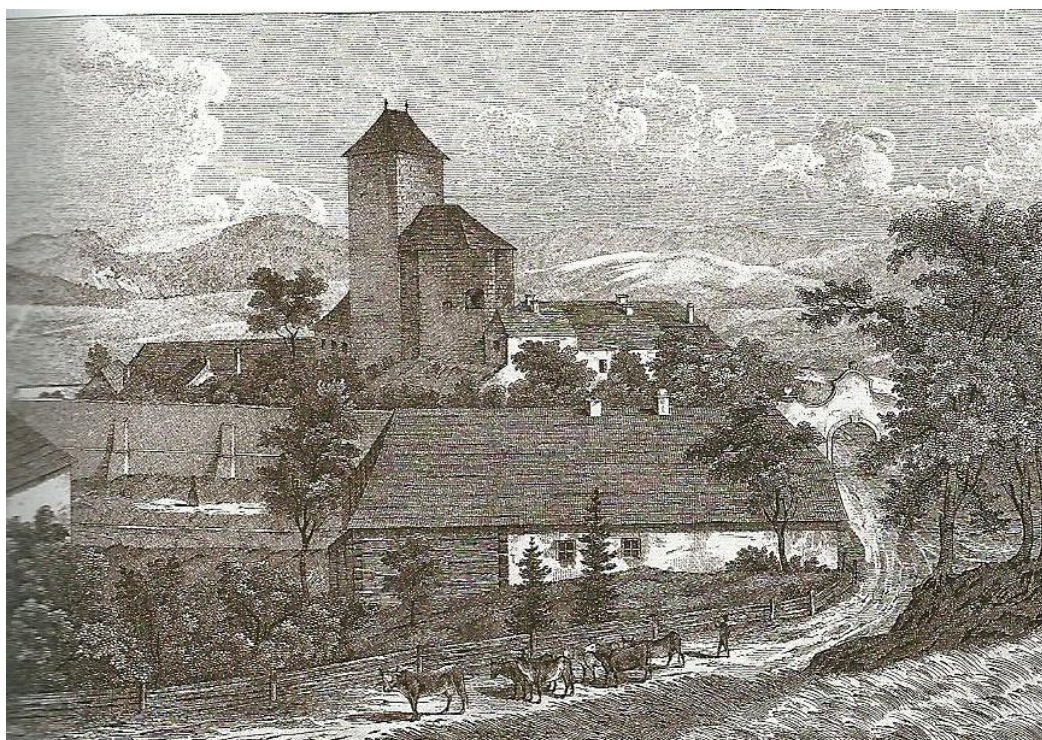
Seznam příloh

1. František Josef z Vrtby (1759-1830), zakladatel manufaktury na kameninu v Týnci nad Sázavou
2. Týnec nad Sázavou na rytině z roku 1845
3. Budova bývalé manufaktury na kameninu později hotel. Pohled je z 20. let 20. století a v popředí je vidět koupaliště
4. Pohled na budovu přádelny na Brodcích kolem roku 1900
5. Stavba nádraží v Týnci nad Sázavou konec 90. let 19. století
6. Slavnostní otevření železnice a nádraží v Týnci nad Sázavou v lednu 1897
7. Dům „U Micků“ postavený 1899. Fasáda je zdobena freskami a sgrafity od akademického malíře V. Klusáčka
8. Pohled z roku 1909 ukazuje jednoho z posledních převozníků v Týnci a následující fotografie již postavený most z roku 1921
9. Areál vily Františka Janečka, se stavbou se započalo roku 1925
10. Janečkova slévárna v Týnci nad Sázavou
11. Automobil Jawa 700
12. František Janeček při startu I. Brandova memoriálu
13. Hotel a část Týnce nad Sázavou na konci 30. let 20. století
14. Návštěva prezidenta Masaryka v ještě nedokončeném sanatoriu Prosečnice
15. Hlavní budova sanatoria
16. Jedny z nejmodernějších leháren v Evropě v Prosečnickém sanatoriu; letecký snímek zachycující areál sanatoria v Prosečnici na počátku 30. let 20. století
17. Graficky znázorněný počet pacientů léčených v sanatoriu Prosečnice
18. Titulní strana prvního čísla prvního ročníku časopisu „Zdraví“ z roku 1928

Příloha č. 1

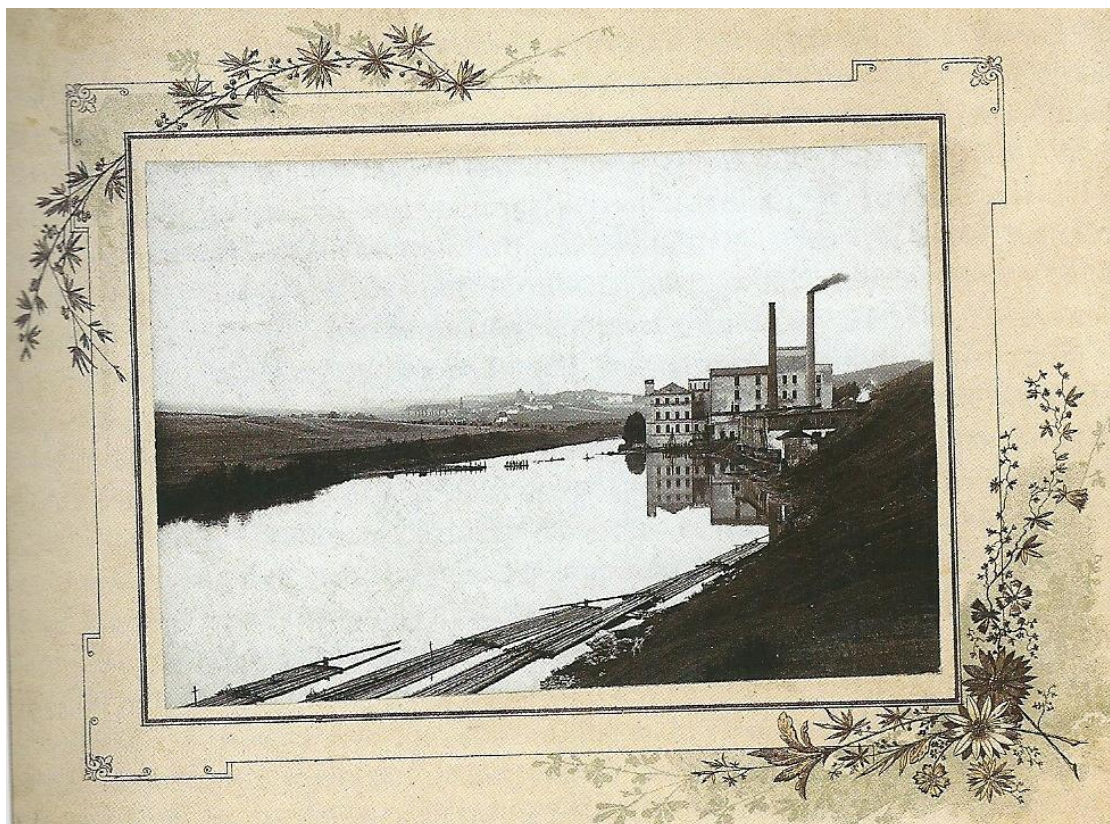
Příloha č. 2

Příloha č. 3

Příloha č. 4

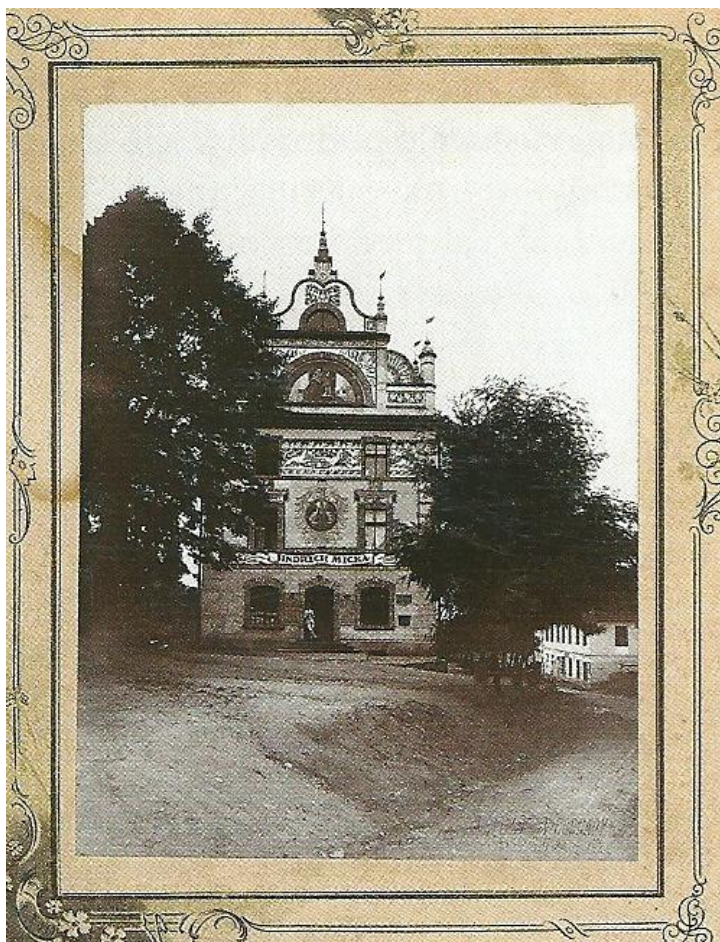
Příloha č. 5

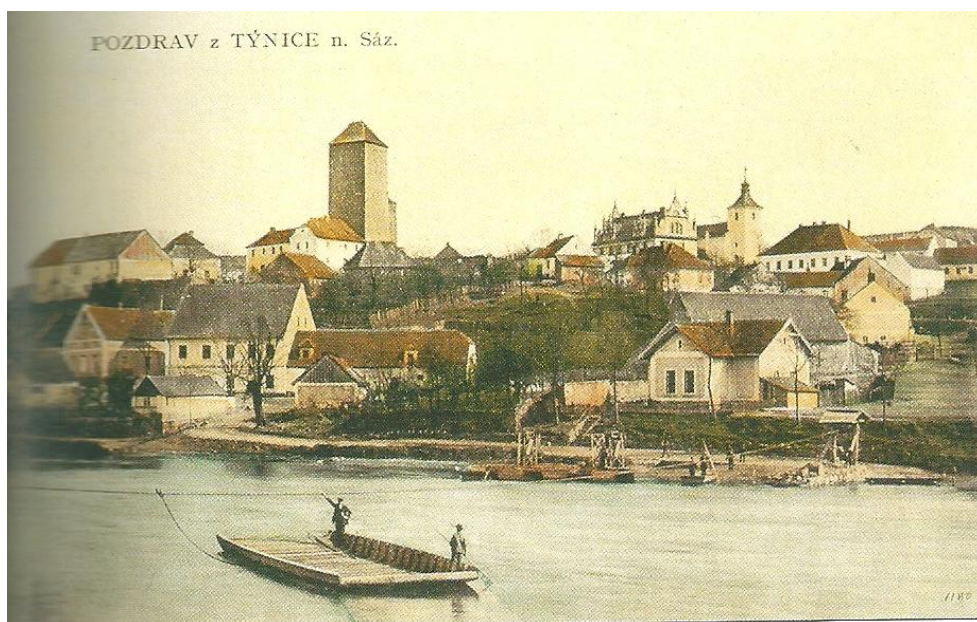
Příloha č. 6

Příloha č. 7

Příloha č. 8

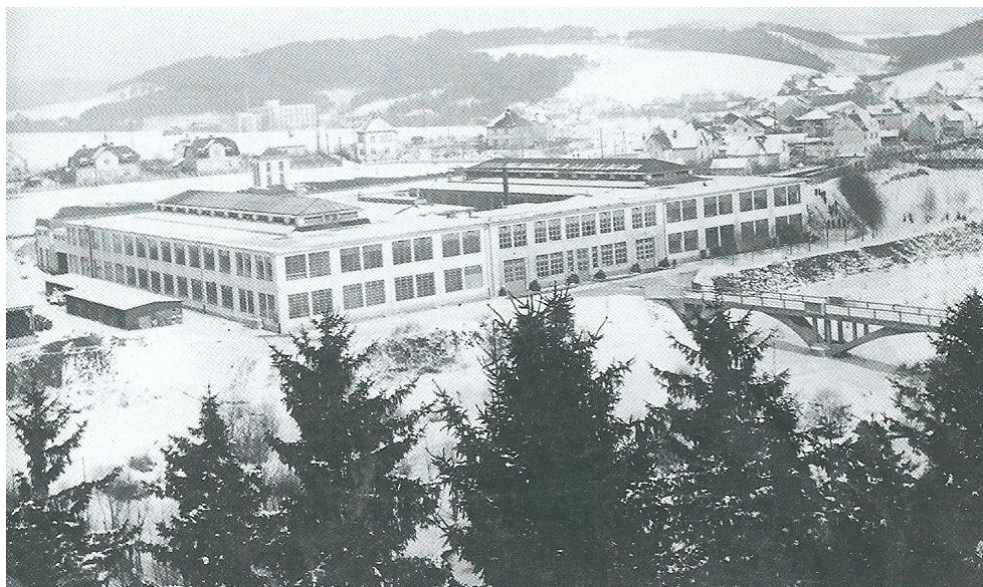

Příloha č. 9

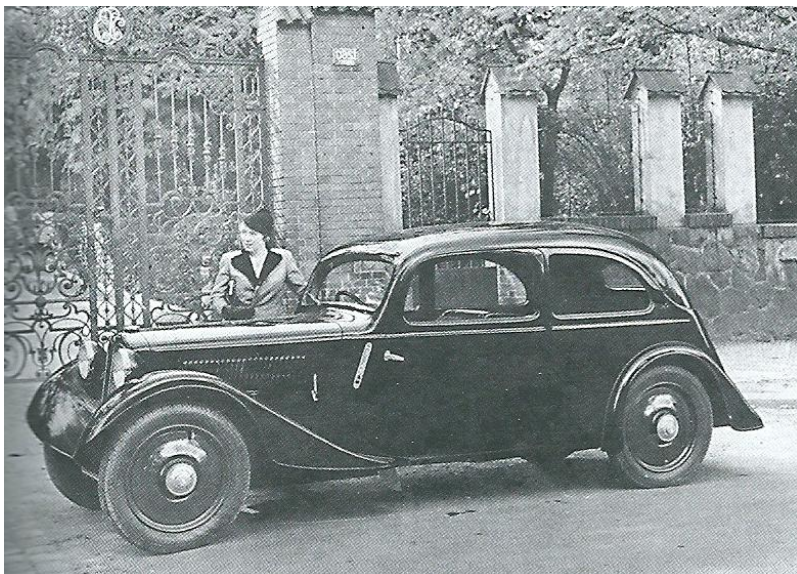

Týnec n. Sáz. Janečkova vila.

Příloha č. 10

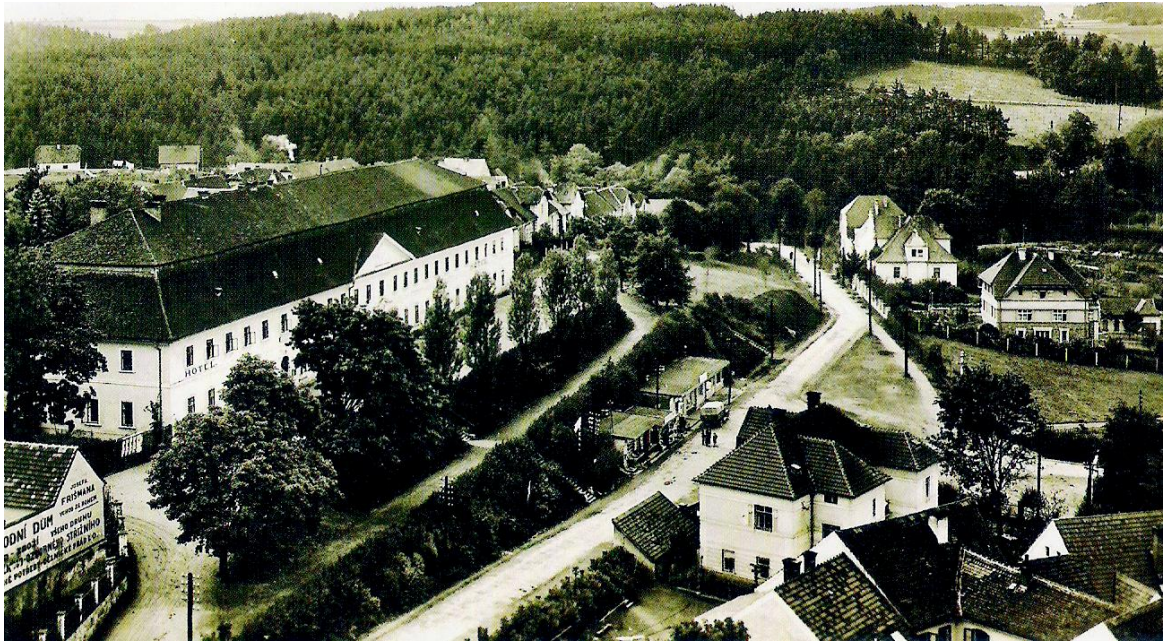
Příloha č. 11

Příloha č. 12

Příloha č. 13

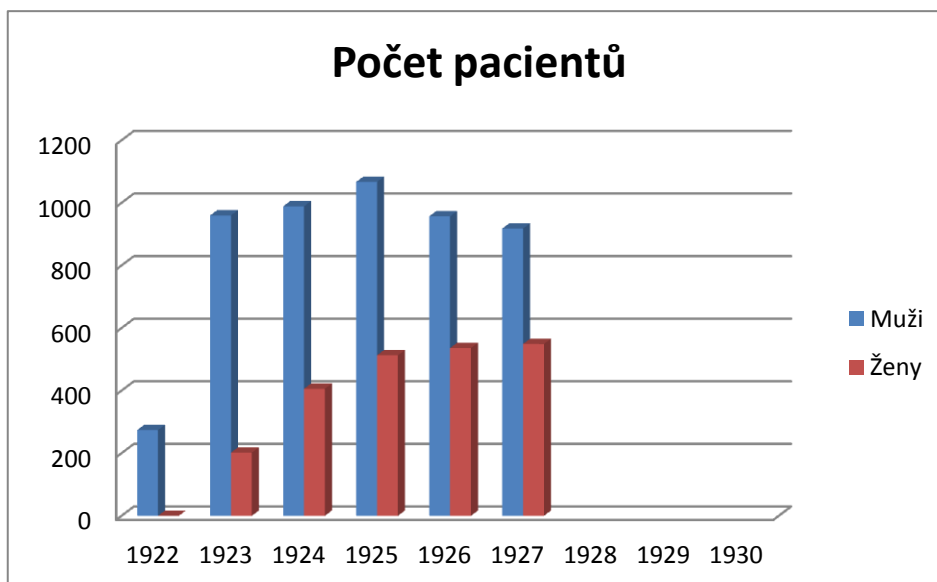
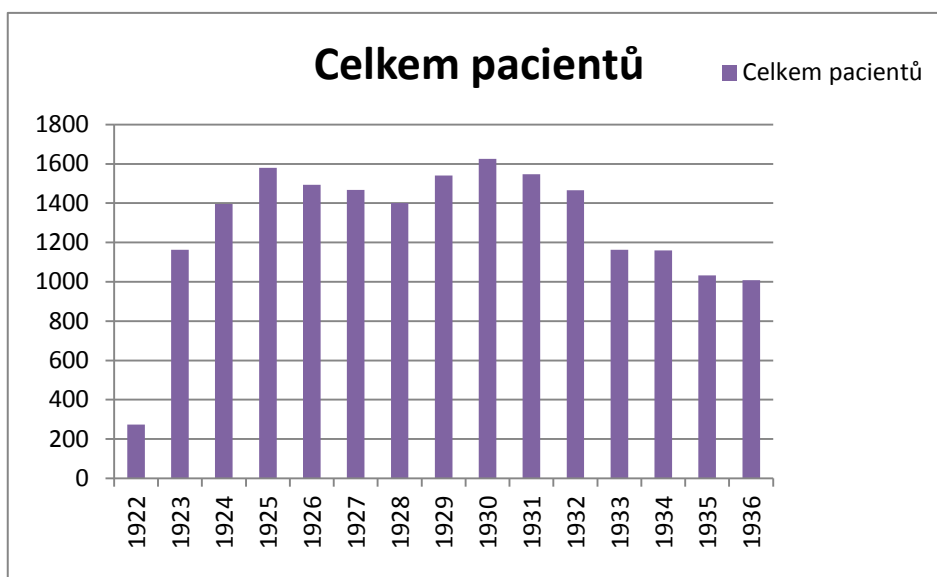

Příloha č. 16

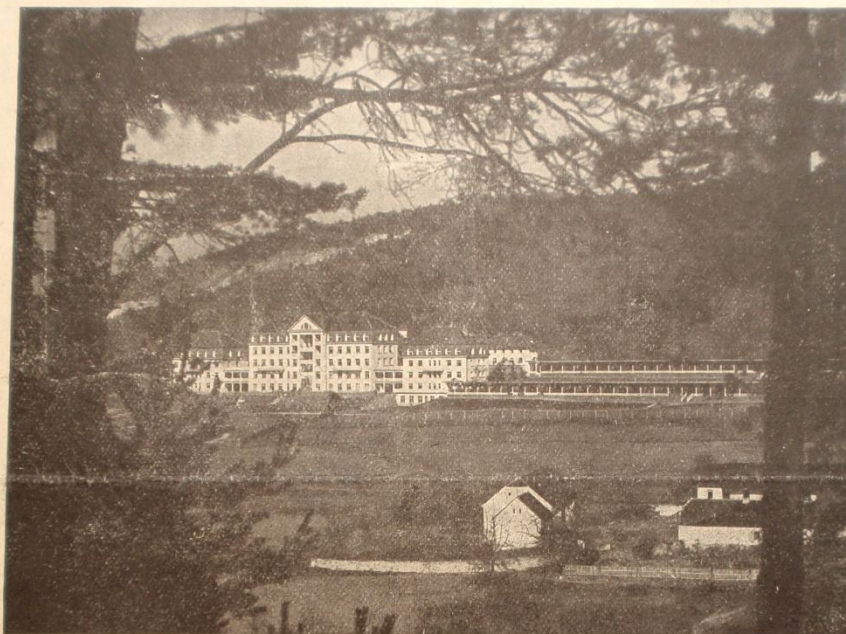

ZDRAVÍ

Časopis sanatoria pro
lечение plicních chorob
v Prosečnici.

Motto: *Pečovatí o nemocné jest nejpfed-
nějším úkolem celé společnosti!*

Milé pozdravy pacientům v Prosečnici posílají jejich známí a přátelé.

Proč vydáváme časopis „Zdraví“.

Kuratorium a ředitelství sanatoria pro léčení plicních chorob v Prosečnici rozhodl se vydávati časopis „Zdraví“, zatím v omezeném formátu. Účelem listu jest seznamovati pacienty ústavu a blízkou jim veřejnost s významem boje proti tuberkulóse a popularisovati i ostatní otázky sociálně zdravotní.

Dosud nesprávně šířený názor mezi nezavěšeným obecnstvem, že tuberkulósa jest nevléčitelná, jest již dávno mnoha zkušenostmi překonán. Léčení v sanatoriích a léčebnách potvrdilo osvědčené vědecké názory, že osoby, stížené plicní chorobou, léčí-li se odborně a včasné, se zase pozdraví. — Časopis „Zdraví“ bude o všech získaných úspěšných zkušenostech postupně informovati.

V sanatoriu v Prosečnici jest stále léčeno 320—360 osob; těmto je nutno činiti často různá sdělení a poskytovati cenné informace, kterýžto úkol časopis „Zdraví“ bude také plniti. Pacientům i členům personálu bude list rozdáván zdarma. Čtenářům, kteří by nás chtěli různými krátkými literárními příspěvky při vydávání listu podporovati, budeme povděčni.

Časopis „Zdraví“ bude vycházeti podle potřeby, nejméně jednou měsíčně. Předplatné ročně Kč 8.—, jednotlivý výtisk 80 hal. Ústavním pacientům a personálu se list dává zdarma.

REDAKCE A VYDAVATELSTVO.

1947/46 - II

